

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

44

3/09

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XV.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů.

Recenzovaný odborný časopis. Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, Praha 1, Husova 8, IČ 62934121.

Adresa redakce: Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3; e-mail SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Redaktorka: JUDr. Jana Nová. Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.; ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.; JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.; ICDr. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D.; Mgr. Stanislav Pšenička; Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 31. prosince 2009. Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, 2009.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau, Švýcarsko.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht
erschien dank der finanziellen Hilfe
vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

S. Příbyl: Úvodní kánony Kodexu kanonického práva z roku 1983	173	
DOKUMENTY		
Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835)	211	
ANOTACE A RECENZE		
Vojtech Vladár: Pramene práva katolíckej cirkvi v historickom vývoji (A. I. Hrdina)	215	
Zdeněk Vojtíšek: Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí (S. Příbyl) ..	218	
René Petráš, Helena Petruš, Harald Christian Scheu (eds.): Menšiny a právo v České republice (Z. Horák)	221	
INFORMACE		
Tribunal ecclesiasticum Dioecesis Brunensis (Š. Šťastník)	224	
Tribunal interdioecesanum Olomucense (Š. Šťastník)	226	
Zprávy z Právnické fakulty MU v Brně: konference Církve a stát (2009) a nová koncepce výuky konfesního práva (P. Jäger)	227	
Konference Společnosti pro právo východních církví, Benátky, 21.–26. 9. 2009 (E. Vybíralová)	229	
Mezinárodní konference Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí, Bratislava a Nitra, 14.–16. 10. 2009 (J. Kříž)	231	
Dvacátý první výroční kongres Evropského konsorcia pro výzkum vztahu církve a státu, Madrid, 12.–15. 11. 2009 (Z. Horák)	233	
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME		
Archiv bezpečnostních složek	234	
KRONIKA		
Ze Společnosti pro církevní právo	235	
Krátké zprávy	240	
NAŠE AKVIZICE	243	
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (15)		247

CONTENTS

S. Příbyl: Introductory Canons of the 1983 Code of Canon Law	173
--	-----

DOCUMENTS

Instructions by Count Carl Chotek, the Burgrave of the Kingdom of Bohemia, for Introducing Village and Parish Chronicles in Bohemia (1835)	211
--	-----

ABSTRACTS AND RECENSIONS

Vojtech Vladár: Sources of Catholic Church Law in Historical Development (A. I. Hrdina)	215
Zdeněk Vojtíšek: New Religious Movements and Large Scale Violence (S. Příbyl)	218
René Petráš, Helena Petřův, Harald Christian Scheu (eds.): Minorities and Law in the Czech Republic (Z. Horák)	221

INFORMATION

Tribunal Ecclesiasticum Dioecesis Brunensis (Š. Šťastník)	224
Tribunal Interdioecesanum Olomucense (Š. Šťastník)	226
News from the Law School of Masaryk University in Brno; Conference on Church and State (2009), and the New Concept of Teaching of State Ecclesiastical Law (P. Jäger)	227
The Conference of the Society for the Law of the Eastern Churches, Venice, 2009 (E. Vybíralová)	229
The International Conference on Financing Churches and Religious Societies in the 21 st Century, Bratislava and Nitra, 2009 (J. Kříž)	231
The 21 st Congress of the European Consortium for Church and State Research, Madrid, 2009 (Z. Horák)	233

PRESENTED TO YOU TODAY

The Archives of the State Security Agencies in the Czech Republic	234
---	-----

CHRONICLE

From the Church Law Society	237
-----------------------------------	-----

Brief News	241
------------------	-----

OUR ACQUISITIONS	243
------------------------	-----

FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (15)	247
---	-----

INHALT

S. Příbyl: Die Einführungskanone des Codex Kanonischen Rechtes von 1983	173
DOKUMENTE	
Erllass verfasst von Karl Graf Chotek, dem obersten Burggrafen des Königreichs Böhmen, über die Führung der Gemeinden- und Pfarrchroniken (1835)	211
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Vojtech Vladár: Die Rechtsquellen der katholischen Kirche im Laufe der Geschichte (A.I. Hrdina)	215
Zdeněk Vojtíšek: Neue Religionsbewegungen und Kollektivgewalt (S. Příbyl)	218
René Petráš, Helena Petrův, Harald Christian Scheu (eds.): Die Minderheiten und Recht in der Tschechischen Republik (Z. Horák) ...	221
INFORMATIONEN	
Tribunal ecclesiasticum Dioecesis Brunensis (Š. Šťastník)	224
Tribunal interdioecesanum Olomucense (Š. Šťastník)	226
Nachrichten aus der Juristischen Fakultät der Masaryk Universität in Brünn: Konferenz über Kirche und Staat (2009) und neue Konzeption des Staatskirchenrechtsunterrichts (P. Jäger)	227
Konferenz der Gesellschaft für das Recht der östlichen Kirchen, Venedig, 2009 (E. Vybiralová)	229
Konferenz über die Kirchenfinanzierung der Kirchen und Religionsgesellschaften im 21. Jahrhundert in Bratislava und Nitra, 2009 (J. Kříž)	231
Der einundzwanzigste Jahrgang des Kongress des Europäischen Konsortiums für die Forschung der Staat-Kirche Beziehung in Madrid, 2009 (Z. Horák)	233
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Archiv des Sicherheitsdienstes in der Tschechischen Republik	234
CHRONIK	
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht	235
Kurze Nachrichten	240
UNSERE AKQUISITIONEN	243
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (15)	247

INDICE

S. Příbyl: I canoni introduttivi del CIC 1983	173
DOCUMENTI	
La direttiva del Carlo conte Chotek, borgomastro del Regno boemo alla gestione di cronache locali e parrocchiali in Boemia (1835)	211
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Vojtech Vladár: Le fonti del diritto canonico della Chiesa cattolica nello sviluppo storico (A. I. Hrdina)	215
Zdeněk Vojtišek: Nuovi movimenti religiosi e violenza collettiva (S. Příbyl)	218
René Petráš, Helena Petrův, Harald Christian Scheu (eds.): Minoranze e diritto nella Repubblica Ceca (Z. Horák)	221
INFORMAZIONI	
Tribunal ecclesiasticum Dioecesis Brunensis (Š. Šťastník)	224
Tribunal interdioecesanum Olomucense (Š. Šťastník)	226
Notizie dalla Facoltà di Diritto della Università Masarikiana di Brno: la conferenza Lo Stato e la Chiesa (2009) e la nuova concezione dell'insegnamento di diritto canonico (P. Jäger)	227
La Conferenza della Società per il diritto delle Chiese orientali, Venezia, 2009 (E. Vybíralová)	229
La Conferenza internazionale "Il finanziamento delle Chiese ed Enti religiosi nel secolo XXI", Bratislava e Nitra, 2009 (J. Kříž)	231
XXI. Congresso del Consorzio Europeo per lo studio delle relazioni Chiesa-Stato a Madrid, 2009 (Z. Horák)	233
OGGI VI PRESENTIAMO	
Archivio delle forze di sicurezza della Repubblica Ceca	234
CRONACA	
Dalla società per il diritto delle chiese	235
Notizie brevi	240
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	243
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (15)	247

Úvodní kánony Kodexu kanonického práva z roku 1983

Stanislav Příbyl

Kodex kanonického práva, promulgovaný papežem Janem Pavlem II. dne 25. ledna 1983 apoštolskou konstitucí *Sacrae disciplinae leges*, který vstoupil v účinnost dnem 27. listopadu 1983 (CIC/1983), obsahuje šest úvodních, tzv. preliminárních kánonů. Skrze ně zákonodárce vymezuje vztah nového kodexu k jiným normativním systémům, než je kodexové zákonné právo vstupující právě v účinnost. Respektuje autonomii kanonickoprávní úpravy platné v katolických východních církvích (kán. 1), protože je určen pouze pro disciplinu církve latinské; postuluje vyšší právní sílu kodexu oproti liturgické právní úpravě (kán. 2), avšak doposud sjednané konkordátní právo zůstává nedotčeno v souladu se stěžejní mezinárodněprávní zásadou *pacta sunt servanda*, i když by odporovalo normám kodexu (kán. 3). Ve věci subjektivních práv zákonodárce v zásadě respektuje práva a privilegia nabytá v dobré víře (kán. 4) a nadále uznává, byť s určitými omezeními, další pramen normativního práva pro kanonické právo typický, totiž dosavadní v církvi platné právo obyčejové (kán. 5). Vůči doposud platnému zákonnému právu pak stanoví poměrně rozsáhlou derogační klauzuli (kán. 6). Předchozí Kodex kanonického práva z roku 1917 (CIC/1917) čítal obdobných preliminárních kánonů celkem sedm, přičemž onen poslední obsahoval poněkud neorganicky zařazený výměr pojmu „Apoštolský stolec“ nebo „Svatý stolec“, jež v nepřilíhš pozměněné podobě přeřadil nový kodex z roku 1983 na vhodnější příslušné místo.¹

1. Závaznost kodexu pouze pro latinskou církev

Řešení historického schizmatu mezi církví pravoslavnou (východní) a církví západní (latinskou), nastalého v druhém tisíciletí křesťanství, si západní

---

¹Kán. 361 CIC/1983: „Apoštolský stolec nebo také Svatý stolec označuje v tomto kodexu nejen papeže, ale též Státní sekretariát, Radu pro veřejné záležitosti církve a ostatní složky římské kurie, pokud z povahy věci nebo z textové souvislosti nevyplývá něco jiného.“

(„katolická“) církev nedokázala představit jinak, než jako návrat východní církve zpět do svého „lůna“, což v praxi mělo znamenat především uznání jurisdikčních nároků papežství. Incident v Konstantinopoli z roku 1054, který se často uvádí jako rozhodující moment schizmatu, byl spíše dílčí epizodou.² Vzájemné odcizování křesťanského Východu a Západu se totiž dalo postupně již po mnohá staletí předtím³ a fakticky jej dovršil až pád Cařihradu během čtvrté křížácké války (1202 – 1204). Situace je ještě o to komplikovanější, že kromě pravoslavných východních církví, tedy církví byzantského obřadu, existují ještě další tzv. staroorientální církve, jež se oddělovaly od jedné původně nerozdělené církve již před polovinou prvního tisíciletí, a to především v souvislosti se situací, nastolenou novými věroučnými definicemi ekumenických koncilů v Efezu (roku 431) a v Chalcedonu (roku 451), a jež jsou nositelkami jiných tradic a obřadů, než latinských nebo byzantských.⁴ Právní nástroje zpětné absorpce autonomních východních, s katolickou církví „nesjednocených“ pravoslavných nebo i staroorientálních církví, byly pro západní církev v zásadě dva. Buď ve středověku svolávané ekumenické koncily, na nichž se představitelům východních církví předkládaly k uznání a podpisům závazné naukové a disciplinární dokumenty,⁵ nebo v novověku vytváření tzv. „unií“,

² „Východní církev nikdy nepřikládala události z roku 1054 význam nějaké mimořádně důležité kanonické a definitivní záležitosti. Anathema, jímž východ odpověděl na provokaci kardinála Humberta jako autora nenávistného a pomlouvačného dekretu, bylo namířeno proti konkrétním osobám. Tím východní církev ponechala možnost smíru. Každý papež, který by byl ochoten uznat, že Humbert a jeho společníci jednali bez zplnomocnění své církve, by měl stále otevřenou cestu k opětovnému navázání církevního společenství.“ – ALEŠ, Pavel, *Církevní dejiny III.*, Košice, 1993, s. 68.

³ Tzv. Fotiovo schizma v 9. století bylo v pravoslaví dodatečně reflektováno jako významný pokus o dosažení autonomie křesťanského Východu: „Zemřel kolem r. 890 v klášterní vazbě. R. 1012 byl však prohlášen za svatého a východní církev jej postavila mezi obhájce pravověří a nezávislosti na římském papeži.“ – ŘÍČAN, Rudolf – MOLNÁR, Amedeo, *12 století církevních dějin*, Praha, 1989, s. 334.

⁴ Z alexandrijské tradice pochází církev koptská a etiopská; z antiošské tradice církev syrská, maronitská a syro-malankarská; z arménské tradice církev arménská; z chaldejské tradice církev chaldejská a syromalabarská.

⁵ „Ve Ferraře jednal koncil od 8. 1. 1438. Po šestnácti sezeních byl přeložen do Florencie, kde byl dohotoven dekret o unii s Řeky 28. 6. 1439 (...) Poté následovala 22. 11. 1439 unie s Armény. Dekret pro Jakobity (je zvláštní, že bula stále hovoří o Jakobinech), jež zpečetila unii s Kopty, byl vydán 4. 2. 1442. Koncil byl 26. 4. 1443 přeložen do římského Lateránu a ve dvou zasedáních (30. 9. 1444 a 7. 8. 1445) dohodl unii s dalšími orientálci: s mezopotámskými Syřany, s Chaldejci a s kyperskými Maronity.“ – in: DENZINGER, Heinrich, *Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen*, HÜNERMANN, Peter (Hrsg.), Freiburg in Breisgau – Basel – Rom – Wien, 1991, s. 449.

tedy územních i personálních struktur, na nichž část doposud pravoslavné hierarchie smluvně i fakticky uznala papežský primát. Od Užhorodské unie, uzavřené v letech 1646–1649 odvozuje svou existenci také naše „uniatská“, tedy terminologii konfesního práva „řeckokatolická“ církev,⁶ správněji katolická církev byzantského obřadu.⁷

V nové situaci, nastolené v katolické církvi po II. Vatikánském koncilu (1962–1965) v souvislosti s uznáním ekumenického hnutí jako takového a s prováděním dekretu o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, se však sama metoda uniatismu ukázala jako anachronní a výrazně narušující ekumenické vztahy katolické církve se světovým pravoslavím. V článku 22. smluvního konvergenčního dokumentu „Uniatismus, unijní metoda minulosti a současné hledání plného společenství“, podepsaného roku 1993 v libanonském Balamandu, se katolická církev pravoslavným jednostranně zavazuje, že se k metodě uniatství již napříště nebude uchýlovat: „Pastorační aktivita katolické církve jak latinské, tak i východní, už nemá za cíl přimět věřící k přestupu z jedné církve do druhé a nesměřuje více k proselytismu mezi pravoslavnými. Jejím cílem je uspokojit duchovní potřeby svých vlastních věřících, ne však vůle k expanzi na úkor pravoslavné církve.“⁸ Katolické východní církve tu však nadále jsou a mají také své starodávné partikulární právo, z velké části shodné s právem jejich s Římem „nesjednocených“ pravoslavných nebo staroorientálních protějšků. Bez nadsázky lze také říci, že jejich členové v době stalinského pronásledování

---

⁶„Dokument o uzavření této unie v roce 1646 dodnes nebyl předložen, proto je třeba předpokládat, že neexistoval. Známé dokumenty pocházejí z pozdější doby. Její prosazování bylo spjaté s velkým násilím na obyvatelstvu. Dekretem Marie Terezie byly pravoslavným odňaty všechny chrámy a majetek a byl zapsán na uniaty, kteří jsou nazýváni řeckokatolíky. Toto nové pojmenování je však neadekvátní a nepravdivé, výsměšné a v oficiálních vatikánských dokumentech se nepoužívá.“ PRUŽIŇSKÝ, Štefan, *Aby všeci jedno boli. Pravoslávie a ekumenizmus*, Prešov, 1997, s. 51.

⁷Takových katolických církví byzantského obřadu je celkem čtrnáct: běloruská, bulharská, řecká, maďarská, italo-albánská, melchitská, makedonská, rumunská, ruténská (karpatoukrajinská), slovenská (působící původně na území československé federace, avšak v souvislosti s dělením společného státu zřídil Apoštolský stolec v roce 1996 pražský exarchát, jehož teritoriální působnost zahrnuje území dnešní České republiky), ukrajinská, jugoslávská, albánská a ruská.

⁸In: *Ekumenické konsensy I. Katolicko-pravoslavné konsensy na celosvětové úrovni*, přel. BUGEL, Walerian, Velehrad-Roma, s. 85–102; s. 95.

za papeže umírali,⁹ a v mnoha zemích blízkého a středního východu dnes navíc trpí katoličtí východní křesťané tamní výbušnou společenskou a bezpečnostní situací, takže z těchto zemí hromadně emigrují především do Evropy a severní Ameriky, čímž si jejich obřadová specifika vyžadují dokonce zvýšené kanonickoprávní ochrany, aby neztratili svoji identitu na územích, kde většinou působí latinská církev.¹⁰

Právní disciplína Kodexu kanonického práva z roku 1983 se tedy vztahuje právě a pouze na latinskou církev, jak stanoví jeho první kánon: *Canones huius Codicis unam Ecclesiam latinam respiciunt*. – „Kánony tohoto kodexu se vztahují pouze na latinskou církev.“ V roce 1990 byl pak vydán obdobný kodex pro katolické východní církve (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, CCEO), který sjednotil jejich společné obecné právo a formuluje svůj první paragraf v zrcadlové podobě vůči svému latinskému protějšku: *Canones huius Codicis omnes et solas Ecclesias orientales respiciunt, nisi, relationes cum Ecclesia latina quod attinet, aliud expresse statutur*. – „Kánony tohoto kodexu se vztahují na všechny východní církve; pokud se týká vztahu k latinské církvi také, pokud není výslovně stanoveno jinak.“ Dalekosáhlou autonomii celkem dvaadvaceti katolických východních církví vyjadřuje jejich právní kvalifikace: jsou to církve „svého práva“ (*sui iuris*).¹¹ Zatímco pro katolické východní církve je v zásadě

⁹Také v Československu byla řeckokatolická církev v době stalinské fáze komunistického režimu zcela nežádoucí: „Komunistická moc se pokusila zlikvidovat dokonce tak početnou součást Církve katolické, jakou byla Církev řeckokatolická (měla v té době na území ČSR asi 306 000 členů, převážně na východním Slovensku). Na tzv. *prešovském soboru*, konaném 28. 4. 1950 bez účasti jakéhokoli biskupa, pod hrozbou a nátlakem odhlasovala zmanipulovaná skupina řeckokatolíků přechod k pravoslaví. Většina kněží a řeholníků k pravoslaví nepřešla, ani jeden z nich však neobdržel státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, a tak byla celá církev zrušena *via facti*, bez jakéhokoli zákonného podkladu. Nemůžeme tedy hovořit ani o jejím zákazu nebo rozpuštění. (...) K částečné obnově uvedené církve došlo na základě nařízení vlády ČSSR o hospodářském zabezpečení církve řeckokatolické státem č. 70/1968 Sb., prováděcí instrukce k němu je z roku 1973, plná realizace obnovy probíhá od roku 1990.“ – TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církve v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 50.

¹⁰Kán. 32 CCEO § 1 vyjadřuje základní princip v této věci: „Nikdo nemůže bez souhlasu Apoštolského stolce přestoupit do jiné církve *sui iuris*.“ – Systematickým výkladem lze logicky dovodit, že latinskou církev je v této souvislosti třeba analogicky chápat právě jako jednu z církví *sui iuris*, ba dokonce právě o tu, o níž v souvislosti s úmyslem zákonodárce jde především.

¹¹Kán. 27 CCEO: „Společenství křesťanů spojené hierarchicky podle norem práva, jež nejvyšší církevní autorita uznává výslovně nebo připouští mlčky, se v tomto kodexu nazývá církve *sui iuris*.“

typická trojstupňová hierarchická struktura papež – patriarcha – biskup,¹² na křesťanském Západě v důsledku papežské centralizace, probíhající zrychleným tempem především od počátku druhého tisíciletí, byla patriarchální struktura pohlcena a jediným patriarchou se tak fakticky stal sám biskup římský, čili papež.¹³ Tato centralizace byla vlastní hlubší příčinou odcizení západní katolické církve s pravoslávím, plynoucího do velkého schizmatu mezi křesťanským Východem a Západem.

„Latinskou“ církev, o níž hovoří první kánon CIC/1983, lze *cum grano salis* označit právě tu část katolické církve, v níž je papež nejen „nejvyšším veleknězem“ univerzální katolické církve (tedy včetně „sjednocených“ církví východních), nýbrž také patriarchou křesťanského Západu. K tomu je ovšem třeba poznamenat dvě skutečnosti. Z hlediska pokroku v ekumenickém sbližování s pravoslávím se může jevit nosným také znovuoobnovení instituce zaniklých jurisdikčních patriarchátů v rámci dnešní latinské církve.¹⁴ Na druhé straně současný papež Benedikt XVI. na titul „patriarcha Západu“ rezignoval, o čemž v tacitní podobě svědčí papežská ročenka (*Annuarium pontificium*), která již v roce 2008 tento titul skutečně vynechala. Vlastní důvody tohoto papežova rozhodnutí jsou předmětem mnoha diskusí a spekulací. Pro potřeby výkladu rozdílů mezi odlišným charakterem latinské církve a východních církví *sui iuris*

¹²„Patriarchální církve jsou typickou východní církevní strukturou, kterou nový kodex (CCEO) nejenže přijal, ale vycházejí z posvátných kánonů a pravých východních tradic i nově potvrdil. V porovnání s předešlou legislativou byly z dnešního CCEO odstraněny mnohé prvky, které se do legislativy patriarchálních církví vloudily v průběhu staletí pod západním vlivem a které zkraslovaly typický východní charakter zákonodárství o patriarchálních církvích.“ – VASÍL, Cyril, *Patriarchálně církvi v Kódexe kánonov východných církví*, Trnava, 1999, s. 195.

¹³CIC/1983, kán. 438: „Titul patriarchy a primase znamená pouze poctu, a v církvi latinského obřadu není spojen s mocí řízení, pokud z papežského privilegia nebo schváleného obyčejně neplyne něco jiného.“

¹⁴„Již na koncilu byla diskutována vhodnost a možnost zřízení patriarchátů v rámci západní církve, ale nedospělo se ke společnému stanovisku, proto je text OE č. 11 (koncilního dekretu o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*) formulován tak, aby k této možnosti byl neutrální, tedy ani ji nepodpořil, ani nevyloučil. Je otázkou, nakolik je zřízení dalších jurisdikčních patriarchátů v západní katolické církvi možné a vhodné a jakou míru autonomie by tyto patriarcháty měly mít. Dosud neexistuje jednoznačná odpověď. Je však třeba mít na mysli faktické rozrůznění v latinské církvi, které vede nejen k velmi různým podobám téže liturgie (např. liturgický tanec v Africe a Asii), ale k různým důrazům teologickým a spirituálním. (...) V oblasti ekumenismu se nabízí otázka, zda by využití možnosti patriarchálního zřízení nebylo vhodnou formou, jak by po dosažení věroučné jednoty bylo možné řešit soužití křesťanů vycházejících z různých tradic, protože nebude možné, aby tu nastala nějaká uniformita – a zároveň je dnes již zřejmé, že by tato uniformita nebyla vskutku žádoucí.“ – NĚMEC, Damián, *Papež jako patriarcha křesťanského Západu*, in: *Revue církevního práva* č. 16 – 2/00, s. 105–119; s. 116–117.

je však tradiční papežský titul „patriarcha Západu“ užitečný, i když je pravda, že sám latinský Kodex kanonického práva jej neužívá a v kodexu se kromě pojmu „latinská církev“ nachází v téměř smyslu označení „katolická církev“ (*Ecclesia catholica*)¹⁵ a také „univerzální církev“ (*Ecclesia universa*).¹⁶

Kodex kanonického práva z roku 1917 ve svém prvním kánonu oproti CIC/1983 upřesňuje, že „zavazuje východní církev jen tehdy, jde-li o záležitosti, jež se svou povahou (*ex ipsa natura rei*) vztahují také na východní Církev“.¹⁷ Je zřejmé, že se jedná o ty skutečnosti, které přesahují rámec aktuální, zákonodárcem stanovené a dobově podmíněné disciplíny. Kromě ní totiž kodexové normy inkorporují obecnější věroučné a normativní systémy.¹⁸ Dogmatické formulace typické pro katolickou věrouku obsahují např. kánony CIC/1983 o božském ustanovení apoštolského sboru s římským veleknězem jako jeho hlavou,¹⁹ o papežské neomylnosti²⁰ nebo o ustanovení svátosti samotným Kristem.²¹ Jiné kánony kodexu reprodukuje normy božského práva (*ius divinum*). Jako příklad lze uvést ty, které převádějí věroučné pojetí papežství do právní podoby: plnost jurisdikce náleží papeži jak vůči univerzální katolické církvi jako celku,

¹⁵Kán. 11 CIC/1983: „Zákony ryze církevní zavazují osoby pokřtěné v katolické církvi (*in Ecclesia catholica*) nebo do ní přijaté ...“

¹⁶Kán. 838 § 2: „Apoštolskému stolci přísluší řízení posvátné liturgie v celé církvi (*Ecclesiae universae*), vydávání liturgických knih, přezkoumání jejich překladů do jiných jazyků a dozor nad tím, aby byly liturgické předpisy všude věrně zachovávány.“

¹⁷Nový kodex záměrně neuvádí východní církev: „Rozsah působnosti norem kodexu je omezen pouze na latinskou církev. Tak přímá a jednoduchá formulace kán. 1 byla zvolena proto, aby se předešlo nedorozuměním a bylo jasno. Toto nezahrnutí nebo, chceme-li, vyloučení východních církví, znamenalo přesnou a úmyslnou volbu: vůbec je nezmiňovat a absolutně do nich nezasaňovat.“ – GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma, 1996, s. 18–19.

¹⁸„Ustanovení CIC, jež obsahují závazné učení o víře a mravech nebo konkretizují božské právo, platí pro všechny lidi a tím také pro východní církve. Jejich celocírkevní závaznost plyne z předpozitivní podstaty těchto norem (srov. kán. 1 CIC/1917), ne z jejich začlenění do latinského kodexu.“ – LÜDICKE, Klaus (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band I(cann. 1–203)*, Essen, 2009, 1,5.

¹⁹Kán. 330 CIC/1983: „Podle ustanovení Pána vytvořil Petr s ostatními apoštoly jeden sbor a stejně tak jsou vzájemně spojeni papež, nástupce Petrův, a biskupové, nástupci apoštolů.“

²⁰Kán. 749 § 1 CIC/1983: „Papeži přísluší při výkonu jeho učitelského úřadu neomylnost, jestliže jako nejvyšší pastýř a učitel všech křesťanů, jehož úkolem je utvrzovat své bratry ve víře, s konečnou platností jako závaznou vyhlašuje nauku v oblasti víry nebo mravů.“

²¹Kán. 840 CIC/1983: „Svátosti Nového zákona, ustanovené Ježíšem Kristem a svěřené církvi, jsou, jako úkony Krista a církve, znamením a prostředky, jimiž se vyjadřuje a posiluje víra, vzdává pocta Bohu a uskutečňuje posvěcení lidí...“

tak vůči partikulárním teritoriálním nebo personálním strukturám uvnitř ní,²² proti rozhodnutím papeže není odvolání²³ a nikdo jej nemůže soudit.²⁴ Zatímco právě jmenovaná ustanovení vyjadřují normy božského práva pozitivního, tedy vyvozeného praxí a tradicí katolické církve ze samotného Písma svatého, jiné normy božského práva interpretuje církev jako právo přirozené, vepsané do samotné lidské přirozenosti, ať již výslovně, jako například v případě manželské překážky impotence²⁵ nebo přepisem civilizačně kulturního vzorce v případě překážky incestu.²⁶ Katolická církev je v současné době pravděpodobně nejvýznamnější světovou institucí, jež ve svých oficiálních dokumentech a ve své doktríně používá pojem přirozenosti a navíc mu dává pokud možno jednoznačný výklad, čímž se ovšem liší od sekulárního pojetí přirozeného práva.²⁷ Zřetelně to vyjadřuje pravomoc nejvyšší autority církve právě ve věci manželských překážek. Ty, které jsou božského (tedy božského pozitivního i přirozeného) práva, papež pouze deklaruje,²⁸ zatímco další překážky stanoví jako tzv. zákony ryze

²²Kán. 333 § 1 CIC/1983: „Papež z důvodu svého úřadu má nejvyšší řádnou moc nejen nad celou církví, ale i nad všemi místními církvemi a jejich společenstvími, čímž je zároveň zesilována a chráněna vlastní, řádná a bezprostřední moc, kterou mají biskupové v místních církvích, jejich péči svěřených.“

²³Kán. 333 § 3 CIC/1983: „Proti rozsudku nebo rozhodnutím papeže není ani soudní, ani správní odvolání.“ (*Contra sententiam vel decretum Romani Pontificis non datur appellatio nec recursus*).

²⁴Kán. 1404 CIC/1983 uvádí starobylou zásadu *Prima Sedes a nemine iudicatur*, a podle kán. 1406 § 1 jsou tudíž „jednání a rozhodnutí, která porušují ustanovení kán. 1404, považována za nevykonaná“.

²⁵Kán. 1084 § 1 CIC/1983: „Neschopnost k souloži, předchozí a trvalá, ať na straně muže nebo ženy, ať absolutní nebo relativní, zneplatňuje manželství co do jeho podstaty (*ex ipsa eius natura*).“

²⁶Kán. 1091 § 1 a § 4: „V přímé linii pokrevního příbuzenství je neplatné manželství mezi všemi předky a potomky, jak legitimními, tak přirozenými. (...) Nikdy se nedovoluje manželství, jestliže je nějaká pochybnost, zda strany jsou pokrevně příbuzné v některém stupni přímé linie nebo ve druhém stupni boční linie.“

²⁷„Na konci 19. století se (...) objevily i úvahy, zda přirozené právo je skutečně to, co je nám *vrozeno*, nebo zda za přirozené nelze považovat něco, co je naším přičiněním *zrozeno*. Argumentace je pak v průběhu 20. století vedena v tom smyslu, že konotace pojmu *přirozenost* je nejen neurčitá, vede nezbytně k legitimizačnímu pluralismu v chápání přirozeného práva, což byl a stále je nejčastější argument právního pozitivismu vůči různým směrům jusnaturalismu, ale i historicky proměnlivá, což ostatně dokazují samotné proměny legitimizačních základů přirozeného práva.“ – GERLOCH, Aleš, *Teorie práva*, Plzeň, 2004, s. 22.

²⁸Kán. 1075 § 1 CIC/1983: „Pouze papeži přísluší prohlašovat (*authentice declarare*), kdy božské právo manželství zakazuje nebo zneplatňuje. Pouze papeži přísluší stanovit (*constituere*) pro pokřtěné další překážky.“

církevní,²⁹ takže může mocí své autority rušit či pozměňovat překážky stávající nebo zavádět překážky nové.

V důsledku ekumenického chápání mezicírkevních vztahů po II. Vatikánském koncilu však již katolická církev neexpanduje rozsahem působnosti svých vnitrocírkevních, ryze církevních norem směrem ke členům ostatních církví. Zatímco kodex z roku 1917 zavazuje všechny pokřtěné v jakékoli církvi, neboli jak se tehdejší zákonodárce nelichotivě vyjadřoval v nekatolických sektách (*sectae acatholicae*),³⁰ nový kodex tuto perspektivu obdobným kánonem převrací a až na určité výjimky zavazuje pouze katolíky.³¹ Takovou výjimkou je také zmíněné právo papeže stanovit překážky ryze církevního práva „pro pokřtěné“ (*pro baptizatis*). Právo nejvyšší autority církve (kromě papeže též ekumenického koncilu, jemuž ovšem papež předsedá),³² zůstává tedy v tomto ohledu teoreticky nedotčeno, nicméně církev se jej s ohledem na novou mezicírkevní i sociálně kulturní situaci vzdává.

2. Vztah kodexu k liturgickému zákonnému právu

Druhý z preliminárních kánonů CIC/1983 vymezuje vztah kodexového práva k liturgickému právu, tedy k liturgickým předpisům i vlastnímu obsahu bohoslužebných knih: „Kodex zpravidla neupravuje obřady při liturgických úkonech: proto dosavadní liturgické zákony zůstávají nadále v účinnosti, pokud některý z nich není v rozporu s kánony tohoto kodexu (*nisi earum aliqua Codicis*

²⁹*Leges mere ecclesiasticae* ve smyslu kán. 11 CIC/1983.

³⁰Kán. 12 CIC/1917: „Ryze církevními zákony nejsou vázáni ti, kdož nepřijali křest, ani ti pokřtění, kteří nemají dostatečného užívání rozumu, ani ti, kteří sice dosáhli užívání rozumu, ale ještě nedokončili sedmého roku svého věku, leč by právo výslovně stanovilo jinak.“

³¹Kán. 11 CIC/1983: „Zákony ryze církevní zavazují osoby pokřtěné v katolické církvi nebo do ní přijaté, které mají dostatečné užívání rozumu a které – pokud právo výslovně nestanoví jinak – dovršily sedmý rok věku.“

To, že nový kodex zavazuje svými ryze církevními zákony pouze katolíky je „(...) vskutku kvalitativní skok. A nejen díky ekumenickému duchu, kterým je kodex prodchnut, nýbrž také vzhledem k realistické vizi sociálně náboženské situace, jak se ukazuje ve skutečnosti. Je zřejmé, že naprostá většina pokřtěných nekatolíků nejenže nemá jakoukoli znalost zákonů katolické církve (ryze církevních zákonů), nýbrž nemá o ně vůbec žádný zájem.“ – CASTAÑO, José Francesco, *Introduzione al diritto costituzionale della Chiesa*, Roma 1994, s. 184–185.

³²Kán. 336 CIC/1983: „Biskupský sbor (*Collegium Episcoporum*), jehož hlavou je papež a členy jsou biskupové na základě svátostného svěcení a hierarchického společenství s hlavou sboru a členy, a v němž neustále přetrvává sbor apoštolů, spolu s papežem a nikdy bez papeže, je také (*quoque*) nositelem nejvyšší a úplné moci nad celou církví.“

canonibus sit contraria).⁴³³ Liturgické právo není podstatně odlišné od norem kanonického práva v jiných oblastech působení církve a jejích věřících.⁴³⁴ Je obdobně závazné a vynutitelné, avšak navíc je podvojně strukturované: „Dělí se na čistě liturgická ustanovení, která jsou stanovena obřadem, tj. průběhem bohoslužebných úkonů a modlitebních textů (*ius stricte liturgicum*), a na disciplinární ustanovení, vydaná k ochraně liturgie (*ius de re liturgica*).“⁴³⁵ Právní úprava v kodexu se jej týká buď přímo⁴³⁶ nebo nepřímo⁴³⁷ a začasté na něj také odkazuje.⁴³⁸ Ve východních katolických církvích hraje liturgické právo mimořádně důležitou roli; vždyť katolické východní církve *sui iuris* jsou definovány jako církve „obřadové“, rituální, ačkoli obřadem se v tomto případě zdaleka nerozumí pouze průběh liturgických úkonů.⁴³⁹ Vzhledem k situaci, kdy většina katolických východních církví má své s katolickou církví „nesjednocené“, „odloučené“ protějšky, nabývá liturgie o to více symbolu jednoty církevního společenství, a proto může mít soustavné a úmyslné nedodržování tohoto společenství v liturgii za následek dokonce až vyloučení ze společenství samotné katolické východní církve.⁴⁴⁰

⁴³³Srov. kán. 2 CIC/1917: „Kodex zpravidla nic nerozhoduje o obřadech a obřadnostech (*ritus et caeremoniae*), jež liturgické knihy, schválené latinskou Církví, předepisují zachovávat při celebrování přesvaté oběti mše sv., při vysluhování svátostmi a svátostinami a jiných posvátných úkonech. Pročež všechny liturgické knihy zůstávají v platnosti, leč by některý z nich byl v Kodexu výslovně upraven.“

⁴³⁴Kán. 834 CIC/1983 podává definici liturgie: „Posvěcující službu plní církev zvláště posvátnou liturgií, která je chápána jako uskutečňování kněžské služby Ježíše Krista; v ní se skrze smysly vnímaná znamení označuje a způsobem jednotlivým znamením vlastním se působí posvěcování lidí, a církev, tajemné Tělo Ježíše Krista, Hlava i části, koná dokonalou veřejnou bohoslužbu.“

⁴³⁵LÜDICKE, Klaus (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar* .... 2,2a.

⁴³⁶Tak především celá čtvrtá kniha CIC/1983 o posvěcující službě církve (*De Ecclesiae munere sanctificandi*), čítající kánony 834–1253.

⁴³⁷Např. ustanovení CIC/1983 v kán. 1131 – 1333 o církevních trestech exkomunikace, interdiktu a suspenze, jež znemožňují jejich pachateli vysluhovat liturgii.

⁴³⁸Např. ustanovení CIC/1983 v kán. 1216–1217 o stavbě, obnově a zasvěcení nebo požehnání kostelů, jež přímo odkazují na *principia et normae liturgiae*, resp. na *sacrae liturgiae leges*.

⁴³⁹Kán. 28 § 1 a 2 CEO: „Obřad (*ritus*) je dědictví liturgické, teologické, duchovní a disciplinární, způsobené odlišnou kulturou a historickými okolnostmi národů, a proto se vyjadřuje osobitým způsobem žité víry u každé jednotlivé církve *sui iuris*. Obřady, o kterých pojednává kodex, jsou ty, které vycházejí z tradic alexandrijské, antiochijské, arménské, chaldejské a konstantinopolské (byzantské), jestliže není stanoveno jinak.“

⁴⁴⁰Kán. 1438 CEO: „Kdo úmyslně opomene připomínku ordináře v Božské liturgii a v Božských chválách právem předepsanou a po legitimním napomenutí nezmění názor, ať je potrestán přiměřeným trestem a není vyloučena ani velká exkomunikace.“

Pramenem liturgického práva mohou být rovněž obyčeje, a to i takové, jež překračují ustanovení legitimně promulgovaných liturgických knih.⁴¹ Některé z nich požívaly díky své dlouhodobé stabilitě takovou prestiž, že je nejvyšší autorita církve respektovala i při zavádění těch nejpřísnějších sjednocujících zákonných disciplinárních reforem, jak tomu bylo i v případě zavádění dnes tolik diskutované „tridentské“ liturgie.⁴²

V hierarchii právní síly právního řádu katolické církve jako celku požívá již od vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917 vyššího stupně právo kodexové, což pouze potvrzuje CIC/1983 klauzulí *nisi aliuqua Codicis canonibus sit contraria*.⁴³ Proto je úkolem *pro futuro* přizpůsobit případné rozpory ustanovení liturgických knih normám kodexu.⁴⁴ Také CCEO obsahuje v analogickém kánonu týž princip,⁴⁵ avšak vzhledem k úctyhodné starobylosti liturgických obřadů i disciplíny východních církví temperuje celou soustavu právně závazných norem pro katolické východní církve v legislativní systematice nikoli náhodně předsunutou normou o starém právu východních církví, jako více než interpretačním kritériu

⁴¹ „Naopak zase místní zvyklosti už záhy vedly k vytvoření lokálního liturgického práva. To bylo vřdycky uznáváno a podporováno jako rozšíření a výklad zvyklostí obecných (*consuetudo praeter legem* – zvyk mimo stanovená pravidla). Existuje ovšem také praxe zvykového práva jdoucího proti výslovnému znění i proti smyslu zákona (např. výstav Nejsvětější Svátosti během mše mimo slavnost Božího těla); jakkoli byly jeho různé případy pranýřovány jako nešvar, leckdy se je nepodařilo odstranit.“ – BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, Praha, 2008, s. 573–574.

⁴² Bula *Quo primum* papeže Pia V. ze 14. července 1570, jíž se po tridentském koncilu (1545–1563) zavádí závazný mešní obřad pro latinskou církev, který nemá být ani v budoucnu nikterak měněn nebo nahrazován, uvádí: „Jedinou výjimku představuje nařízení schválené od počátku Svatým stolcem nebo zákonný obyčej, jež byl v příslušných kostelích dodržován při sloužení mši svatých nepřetržitě po více než dvě stě let.“ – in: FIDELIS, Friedrich, *Die „verbotene“ Messe. Zur Frage der tridentinischen Messliturgie*, Seewen, 1994, s. 22.

⁴³ „Zákonodárce stanovil od počátku obecný princip nadřazenosti Kodexu kanonického práva nad liturgickými normami. Kodex tak zaujímá pozici vyšší normy, s níž má být uvedena v soulad liturgická disciplína. Cílem bylo nevyučovat žádnou materii z dohledu kodexu, i když je zřejmé, že kodex nemůže postihnout celek této disciplíny a proto kodex v zásadě neupravuje ‚rity‘, jejichž normy jsou obsaženy v liturgických knihách, jako např. v misálu, v knihách obřadů, liturgii hodin, benedikcionálu atd., nebo v dalších normách vydaných církevními představenými (kán. 838). Kodex však přesto zůstává základním právním pramenem liturgických norem.“ – GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali...*, s. 21.

⁴⁴ „Dokument svatého stolce, vydaný 2. září 1983, vypočítává varianty, jež mají být včleněny podle norem kodexu do dalších vydání liturgických knih.“ – CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale I*, Napoli, 1988, s. 5.

⁴⁵ Kán 3 CCEO: „I když se kodex často odvolává na předpisy liturgických knih, přesto nerozhoduje o liturgických otázkách, protože tyto musí být pečlivě dodržovány, pokud nejsou v rozporu s kánou tohoto kodexu.“

novějších právních předpisů, totiž jako o kritériu hodnotícím.⁴⁶ V latinské části katolické církve, která díky své misijní expanzi proniká mezi nejrozmanitější kultury a národy, se naopak nastoluje otázka tzv. inkulturace, totiž přizpůsobení se novým podmínkám v odlišných kulturách. Pojem inkulturace se již ostatně stal pojmem, užívaným v oficiálních dokumentech církve.⁴⁷ Výstižným projevem tohoto trendu v oblasti liturgického práva je např. flexibilní potenciál normy CIC/1983 o liturgii slavení manželského obřadu, v níž kodex stanoví pouze požadavek dodržení samotné podstaty obřadu slavení manželství a ponechává jinak široký prostor pro utváření svatebních obřadů biskupským konferencím v příslušných zemích.⁴⁸ V jiných otázkách je disciplinárně sevřenější latinská církev, zatímco východní církve vykazují variabilitu, kterou nejvyšší autorita katolické církve respektuje. Tak je tomu například v otázce materie, použité při slavení Eucharistie. Zatímco latinský obřad dodržuje starodávný zvyk, dodat do vína trochu vody,⁴⁹ arménský obřad tuto zvyklost nikdy neznal, a proto zákonodárce toto specifikum v kodexu pro východní církve respektuje a právě s ohledem na něj stanoví pouze náležitosti chleba a vína, jež je třeba použít ke slavení eucharistické liturgie, i když obřadové tradice jiných východních církví přimísení vody do vína rovněž znají.⁵⁰

3. Nedotknutelnost konkordátního práva

Zatímco ve vnitrocírkevním právním systému může církev svobodně disponovat hierarchizací právní síly svých právních a disciplinárních norem a stanovit tak

⁴⁶Kán. 2 CCEO: „Kánony kodexu, ve kterých se přejímá nebo přizpůsobuje staré právo východních církví, musí být hodnoceny (*aestimandi sunt*) převážně na základě tohoto práva.“ Kán. 6 § 2 latinského CIC/1983 obsahuje sice též princip, ale již samo osamostatnění a předsunutí tohoto ustanovení v CCEO ihned za úvodní kánon nenechává nikoho na pochybách, že pro katolické východní církve je starodávná partikulární právní úprava samotným základem jejich disciplíny a kodex jim slouží spíše jako určité *ius commune*, souhrnné společné právo.

⁴⁷„Přijímat z národních kultur všechno, co může lépe vyjádřit nevyčerpatelné bohatství Kristovo, je v souladu s nepřetržitou tradicí církve. (...) ‚Inkulturace‘ je cesta k plnému obnovení smlouvy s Boží Moudrostí, kterou je sám Kristus.“ – *Familiaris consortio. Apoštolská adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě*, Praha, 1992, s. 15.

⁴⁸Kán. 1120 CIC/1983: „Biskupská konference je oprávněna vypracovat vlastní obřad uzavření manželství, přiměřený zvyklostem kraje a lidu, přizpůsobeným křesťanskému duchu; vždy se musí zachovat zákon, že přítomný oddávající vyžaduje a přijímá projev souhlasu uzavírajících stran; tento obřad musí být přezkoumán Apoštolským stolcem.“

⁴⁹Kán. 924 § 1 CIC/1983: „Posvátná eucharistická mešní oběť se musí slavit za použití chleba a vína, do něhož se přimísí malíčké množství vody.“

⁵⁰Kán. 706 CCEO: „Posvátné dary, které se obětují v Božské liturgii, jsou čistý pšeničný chléb čerstvě připravený tak, aby nebylo nebezpečí pokažení, a nepokazené přírodní víno z vinné révy.“

například nadřazenost kodexového práva právu liturgickému, v případě smluvního, konkordátního práva⁵¹ je tomu jinak, neboť tam se mnohovrstevně stýkají právní systémy, a to nejen vnitrocírkevní a vnitrostátní, nýbrž také mezinárodní právo veřejné, jehož základem je morálně-právní postulát *pacta sunt servanda*. Třetí z vodních kánonů CIC/1983 proto tuto maximu inkorporuje tím, že stanoví nadřazenost smluvního práva: „Kánony kodexu neruší ani nemění dohody (*conventiones*) mezi Apoštolským stolcem a státy nebo jinými politickými společnostmi (*cum nationibus aliisque societatibus politicis*): tyto dohody proto zůstávají nadále v účinnosti, i když jsou v rozporu s ustanoveními tohoto kodexu.“

Způsobilst Apoštolského (Svatého) stolce⁵² uzavírat mezinárodní smlouvy (*ius tractandi*), jakož i vysílat a přijímat diplomatické zastupitele (*ius legationis*), není vázána na státní útvar, na němž by papež jakožto hlava katolické církve působil zároveň jako světský panovník, vrcholný představitel státu: „Tato práva nejsou spojena s existencí či neexistencí církevního státu. Církev reprezentovaná Apoštolským stolcem byla subjektem mezinárodního práva dávno předtím, než církevní stát ve střední Itálii vznikl. Legační právo a diplomatické prerogativy (výměna velvyslanců na principu rovnosti) včetně schopnosti uzavírat mezinárodní smlouvy byly Apoštolskému stolci přiznávány i v letech 1870–1929, kdy církevní stát neexistoval.“⁵³ Lze konstatovat, že mezinárodněprávní subjektivita Apoštolského stolce *sui generis* má svůj původ v uznání sebereflexe samotné církve mezinárodním společenstvím.⁵⁴

⁵¹„V odborné literatuře bývá většinou užíván termín konkordát, přičemž bývá uváděn rozdíl mezi konkordátem v širokém smyslu (jakékoli smluvní ujednání mezi Svatým stolcem a státem) a konkordátem v užším smyslu (slavnostní smlouva regulující *ex integro* vztahy mezi státem a Svatým stolcem a katolickou církví na území státu). (...) V samotných názvech konkordátních smluv byly užívány termíny *concordia*, *pax*, *pactum*, *pacta concordata*, *concordata*, *conventio*, *modus vivendi*. Současný CIC/1983 používá záměrně termíny *conventio* (kán. 3) nebo *concordatum aliaque huiusmodi conventio* (kán. 365 § 1 odst. 2). Při církevním úředním vyhlášení jsou konkordátní smlouvy vždy zařazeny pod nadpis *conventiones*.“ – NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy*, in: *Revue církevního práva* č. 42 – 1/09, s. 7–29; s. 7.

⁵²K pojmu „Svatý stolec“ viz poznámka č. 1.

⁵³TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesionální právo a církevní právo*, Praha, 1997, s. 187–188.

⁵⁴„Mezinárodněprávní pohled na subjektivitu Svatého stolce není jednoduchý a je možné ho správně pochopit jen jako mezinárodněprávní recepci vnitřní právní koncepční sebereflexe Katolické církve, nacházející se zejména v příslušných (ústavních) normách kanonického práva. Subjektivitu Svatého stolce z právního hlediska je možno vnímat ve třech rovinách: Svatý stolec podle kanonického práva vystupuje jako specifický subjekt v mezinárodních vztazích; Svatý stolec je dále statutárním orgánem Vatikánského městského státu, ale navíc je také statutárním orgánem Katolické církve.“ – ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, in: *Clara pacta – boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, Bratislava, 2009, s. 337–380; s. 344.

Papež je hlavou univerzální katolické církve a od uzavření tzv. „lateránských dohod“ v roce 1929 je rovněž suverénem státu Vatikánské Město (*Città del Vaticano*), takže může uzavírat smlouvy i jako hlava tohoto státu,⁵⁵ jakkoli v případě smluv týkajících se zabezpečení práv katolických věřících a katolické církve v jednotlivých státech, je smluvní stranou Apoštolský stolec. Avšak nejen se státy uzavírá Apoštolský stolec smlouvy konkordátního typu:⁵⁶ „Jak zmiňuje nový kánon, mohou být dohodnuty smlouvy nejen se státy, nýbrž také s „jinými politickými společnostmi“, tedy s organismy mezinárodní povahy, jako např. OSN, FAO, UNESCO atd. V nich papež nevystupuje jako suverén Vatikánského města, nýbrž jako hlava katolické církve, jejíž vrcholným orgánem je Svatý stolec.“⁵⁷ Širší vymezení smluvních stran, než pouze států jako takových, nahrává také možnosti uzavírat smlouvy konkordátního typu rovněž se státy *in statu nascendi*, totiž s národněosvobozeneckými hnutími, což se již ostatně stalo v případě Organizace pro osvobození Palestiny.⁵⁸ Dějiny znají naopak případy, kdy byl smluvní stranou jménem církve všeobecný (ekume-

---

⁵⁵„Uzavírání mezinárodní smlouvy státem Vatikánské město, který sám vznikl na základě mezinárodní smlouvy (nazývané obvykle jako jedna z „lateránských dohod“, na ni navazoval konkordát s Itálií) uzavřené Apoštolským stolcem, je řídkou výjimkou; posledním příkladem je monetární dohoda s Italskou republikou o používání evropské měny na území státu Vatikánské město – i zde je však stát Vatikánské město jednoznačně chápán jako nástroj působení Apoštolského stolce ve smyslu čl. 3 výše zmíněné lateránské dohody.“ – NĚMEC, Damián, *Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé*, in: *Revue církevního práva* č. 24 – 1/03, s. 17.

⁵⁶Kán. 3 CIC/1917 uváděl jako smluvní strany Apoštolského stolce pouze státy: „Kánony kodexu nikterak nezrušují ani v ničem nemění dohod uzavřených Apoštolským Stolcem s různými státy; proto tyto dohody platí nadále jako dosud, aniž jsou jim předpisy tohoto Kodexu na překážku.“

⁵⁷CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice ...*, s. 6.

⁵⁸*Basic agreement between the Holy See and the Palestine Liberation Organization*, in: *Acta Apostolicae Sedis* XCII (2000), s. 853–861.

nický) koncil,⁵⁹ a to dokonce v poněkud modifikované podobě i v případě tzv. Basilejských kompaktát.⁶⁰

V průběhu dějin byly na našem území platné již čtyři takové smlouvy. Dvě z nich náleží do kategorie tzv. konkordátů historických, tedy těch, které byly uzavřeny před vzorovým „moderním“ konkordátem mezi papežem Piem VII. a Napoleonem v roce 1801.⁶¹ V relativní časové blízkosti prvním z historických konkordátů, totiž konkordátu wormskému,⁶² sjednal legát *a latere*⁶³ papeže Honorio III. Gregorio de Crescenzo s českým králem Přemyslem Otakarem I. první takovou smlouvu roku 1221. Roku 1630 pak byla sjednána z iniciativy kardinála Harracha mezi císařem Ferdinandem II. a papežem Urbanem VIII. smlouva, zvaná „solní pokladna“ (*cassa salis*), náhradou za to, že v pobělohorské době nebyl restituován církevní majetek, rozchvácený v souvislosti s husitskými

⁵⁹ „Smlouvy tzv. nicotné (*non negotium*), kdy je smluvní strana fyzickým či psychickým nátlakem donucena k podepsání, jsou *ex post* jako takové rozpoznávány, zatímco jediná z nich byla v celých dějinách skutečně následně zrušena: „(...) jde o případ z r. 1111, kdy anglický král Jindřich I. věznil po dva měsíce papeže Paschala II., aby ho donutil ke sjednání pro Anglii výhodného konkordátu. Následný Lateránský koncil řešenou smlouvu anuloval.“ – ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné*, Praha, 2003, s. 156.

⁶⁰ „Česká delegace se pak na sněm dostavila počátkem roku 1433; za základ jednání měly sloužit čtyři pražské artikuly, poněkud mírněji zformulované pražskou univerzitou. Výsledek dohody nazvané ‚compactata‘ byl – s výjimkou povolení kalicha laikům – pro Čechy hubený (i upravený text dalších tří artikulů byl kompaktáty značně rozmělněn), nicméně už fakt, že byli považováni za rovnocennou jednací stranu, byl významný.“ – HRDINA, Antonín Ignác, *Texty ke studiu konfesního práva II. Český stát*, Praha, 2007, s. 147.

⁶¹ „Napoleon, jenž na sebe strhl moc ve Francii, se z důvodu politických úvah stále více přibližoval (katolické) církvi. Také Pius VII. rozpoznal příležitost, která se mu nabízela a byl ochoten navázat dialog. Jednání se sice táhla, avšak nakonec se kardinálu Consalvimu podařilo vyjednat v Paříži konkordát, jenž přinášel oběma stranám výhody. Označil katolicismus za většinové náboženství Francouzů. (...) Napoleon však přidal ke konkordátu světovládně 77 organických článků, jež odvolaly mnohé z toho, co konkordát zaručoval.“ – LENZWEGER, Josef – STOCKMEIER, Peter – AMON, Karl – ZINNHOBLER, Rudolf, *Geschichte der Katholischen Kirche. Ein Grundkurs*, Leipzig, 1986, s. 402.

⁶² „Historicky první ‚mezinárodní smlouva‘ mezi Apoštolským stolcem a Římskou říší (tedy konkordát), sjednaná r. 1122 ve Wormsu papežem Kalixtem II. (1119–1124) a císařem Jindřichem V. (1106–1125), představuje kompromis ve vleklých bojích o tzv. investituru, tj. ustanovování vysokých říšských prelátů (arcibiskupů, biskupů a opatů). Podle konkordátu mají být preláti kanonicky voleni klérem, zatímco panovník má jen právo zúčastnit se volby a v případě sporu podpořit ‚zdravější část‘ (*sanior pars*) ...“ – HRDINA, Antonín Ignác, *Texty ke studiu konfesního práva I. – Evropa a USA*, s. 58–59.

⁶³ Tuto kardinálskou funkci nezrušil ani nový kodex: „Kardinálovi, kterého papež pověřil úkolem, aby ho na některé slavnosti nebo shromáždění lidí zastupoval jakožto osobní papežský vyslanec (*Legatus a latere*), čili jeho druhé já (*alter ego*), i kardinálovi, kterému jako zvláštnímu vyslanci je svěčeno splnění určitého pastoračního úkolu, přísluší jen ta práva, která mu papež udělil.“ – CIC/1983, kán. 358.

válkami.⁶⁴ Josef II. solní pokladnu jednostranným rozhodnutím zrušil a převedl její příjmy do nově vytvořeného náboženského fondu (*Fundus religionis*), známého rovněž pod pozdějším názvem „Náboženská matice“.

Prvním tzv. novodobým konkordátem na našem území se stal rakouský konkordát (*conventio*) se Svatým stolcem z roku 1855.⁶⁵ Některé jeho články výrazně omezovaly státní suverenitu ve prospěch katolické církve: například právo biskupů dozírat nad výukou všech školních předmětů z hlediska katolické víry a mravů (čl. V.), jmenování školních inspektorů císařem na návrh biskupů (čl. VIII.) nebo státní uznávání rozsudků církevních soudů v manželských kauzách katolíků a v trestních kauzách kleriků (čl. X. a XI.). Právní situaci neslučitelnou s konkordátem nastolily významné změny, související s postupným přechodem Rakouska od bachovského absolutismu k liberální demokracii. Rakouská ústava z roku 1867 oproti konkordátním „právům a prerogativám“ katolické církve (čl. I.) zakotvila rovnost všech zákonně uznaných konfesí⁶⁶ a roku 1868 byla také zákonem znovuoobnovena účinnost konkordátem derogovaných ustanovení Všeobecného občanského zákoníku o manželství katolíků.⁶⁷ Neúnosnou právní situaci vyřešil císař nanejvýš pochybnou aplikací klauzule *rebus sic stantibus*: „V červenci roku 1870 byl konkordát rakouským císařem jednostranně vypovězen s odůvodněním, že druhá strana – katolická církev – se stala ‚jinou‘ v důsledku vyhlášení dogmatu o papežské neomylnosti, tehdy definovaného na Prvním vatikánském ekumenickém koncilu.“⁶⁸

Doposud poslední smlouvou se Svatým stolcem uzavřenou v našich dějinách, kvalifikovanou jako *modus vivendi*,⁶⁹ urovnalo Československo na přelomu let 1927 a 1928 diplomatický konflikt se Svatým Stolicem v souvislosti s tzv. Marmaggiho aférou. Cílem této smlouvy, uzavřené formou výměny diplomatických nót, bylo z československé strany dosáhnout maximální svrchovanosti, nenarušované vnější, ze zahraničí působící církevní jurisdikci: odtud vytyčení principů, že „žádná diecéze Československa nemá přesahovat hranice státu“ (čl. I.) a že

⁶⁴„Smluveno ‚na věčné časy‘, že z každé veliké bečky soli do Čech přivezené úředníci odvedou 15 krejcarů ve prospěch církve a duchovenstva českého do pokladny zvané ‚cassa salis‘.“ – PEJŠKA, Josef, *Církevní právo I., Ústavní právo církevní*, Semily, 1932, s. 109.

⁶⁵Byl vyhlášen papežskou bulou Pia IX *Deus humanae salutis auctor* a císařským patentem publikovaným pod č. 195/1855 ř. z.

⁶⁶Základní zákon o všeobecných právech státních občanů, č. 142/1867 ř. z., čl. 15.

⁶⁷Zákon č. 47/1868 ř. z., první ze série tzv. „květnových zákonů“.

⁶⁸TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesní právo ...*, s. 89.

⁶⁹*Modus vivendi inter Sanctam Sedem et Rempublicam Cecoslovacam*, in: *Acta Apostolicae Sedis XX* (1928), s. 65–66.

„řeholní řády a kongregace, jejichž domy jsou v Československu, nebudou závislé na představených provinciálních domů (...) v cizině.“ (čl. III.). Také ustanovení *modu vivendi* o jmenování významných církevních prelátů vycházelo vstříc potřebám Československa, které si nepřálo, aby církevní představitelé narušovali politicky citlivou otázku vztahů se sousedními zeměmi: „Svatý stolec, než přistoupí ku jmenování diecézních arcibiskupů a biskupů, koadjutorů s právem nástupnictví, jakož i ordináře pro armádu, sdělí československé vládě jméno kandidáta, aby měl jistotu, že proti té volbě nebudou vzneseny důvody rázu politického“, což mohly být „všechny námitky, které vláda sama bude moci vznést z důvodů, týkajících se bezpečnosti, na příklad, že vybraný kandidát se provinil politickou rozvratnou činností, separatismem nebo snad zaměřením proti ústavě, případně veřejnému pořádku v zemi.“ (čl. IV.). Připuštění „námitek rázu politického“ bývalo v konkordátech té doby běžným ustanovením,⁷⁰ přičemž právě československá vláda k nim mohla mít pádný důvod: „Republika měla být chráněna proti pokusům maďarské iredenty o změnu hranic.“⁷¹ Oba totalitní režimy znemožnily provádění *modu vivendi* a jeho účinnost nebyla obnovena ani ve svobodných demokratických poměrech po roce 1989.⁷²

Klasická církevněprávní manualistika uvádí tři tradiční teorie ohledně vzájemného postavení smluvních stran konkordátů:

„1) Teorie legální neboli legalistická, jež vychází ze zásady, že pouze stát vydává zákony, a proto pouze stát coby absolutní hegemon je sám o sobě pramenem práva. Církev považuje za pouhou soukromou společnost a má za to, že konkordát je ústupkem ze strany státu. Tato nauka odporuje dějinné a politické skutečnosti, protože Svatému stolci je přiznávána skutečná mezinárodněprávní subjektivita.

⁷⁰Na druhé straně se tehdejší vypjatě etatisticky profilovaná jurisprudenc nejspokojila ani s danou možností vládních námitek: „Úprava smlouvená v Modu vivendi nezachovává bohužel ani rovnost mezi suverenity světskou a duchovní. Stát Čsl. chce se touto nešťastnou úpravou snížit na posici podřízené strany, která nadřízenému suverénu, papeži, smí přednésti jen některé námitky, o jejichž důvodnosti bude rozhodovat papež. Vláda čsl. bude formulovati námitky a papež bude žádati jich odůvodnění; po prozkoumání námitek bude je papež buď respektovati a upustit od oznámeného kandidáta nebo je respektovati nebude a přikročí ku jmenování kandidáta biskupem.“ – HOBZA, Antonín, *Poměr mezi státem a církví. Jeho vývoj a přítomný stav*, Praha, 1931, s. 193.

⁷¹TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesní právo...*, s. 96.

⁷²„Konfesněprávní zákonodárné činnosti z ledna 1990 předcházelo jednání mezi federální vládou a Apoštolským stolicem. *Modus vivendi* z roku 1928 je považován za překonaný.“ – TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesní právo ...*, s. 101.

2) Teorie kurialistická neboli teorie privilegií, jež zaujímá opačné stanovisko, totiž že dohoda je pouhým ústupkem církve vůči státu a skrze privilegia církve potvrzuje náboženskou svobodu a její nezbytné záruky.

3) Teorie smluvní neboli kontraktualistická, jež vychází z principu suverenity církve i státu, tedy že „politické společenství a církev jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní“, a považuje dohody mezi státy a církví za skutečně bilaterální smlouvy, které jsou pro obě strany závazné.“⁷³

Formulace o vzájemné nezávislosti a autonomii státu a církve převzal Druhý vatikánský koncil ve své pastorální konstituci *Gaudium et spes*, o církvi v dnešním světě, z italské ústavy.⁷⁴ Svou představu o vzájemné kooperaci státu a církve rozvíjí koncil ve své uvedené konstituci (dále jen GS) takto: „Stát a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní. Obě společenství však slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem. Člověk není omezen jen na časný řád, ale i když žije v lidských dějinách, uchovává své věčné povolání nedotčeno.“⁷⁵

Uzavírání konkordátů s totalitními nebo autoritářskými režimy (zejména roku 1929 s Mussoliniho Itálií, roku 1933 s Hitlerovým Německem a roku 1953 s Francovým Španělskem) bylo vedeno snahou zabezpečit církvi maximální prostor pro její působení v těchto jinak onipotentních státech. Zatímco konkordáty byly s nimi tehdy uzavírány jako východisko z nouzové situace, v dnešní době je uzavírání smluv mezi církví a státy spíše projevem toho, že jejich vzájemné vztahy jsou bezkonfliktní. Po Druhém vatikánském koncilu doznala ovšem také sama katolická církev změny kurzu, jak o tom svědčí sebereflexe církve v konstituci *Gaudium et spes*: „Neskládá naději ve výsady, které jí uděluje státní moc; dokonce se zřekne i výkonu některých právoplatně nabytých práv, ukáže-li se, že by jejich užívání mohlo vzbudit pochybnosti o upřímnosti jejího svědectví, nebo že si nové životní podmínky vyžadují jinou úpravu.“⁷⁶ Konkordáty jsou nyní spíše projevem vzájemné kooperace mezi státy a církví a jejich uzavření

⁷³GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali ...*, s. 27.

⁷⁴Ústava Italské republiky z 22. prosince 1947, čl. 7: „Stát a katolická církev jsou, každý ve své oblasti, nezávislé a svrchované. Jejich vztahy se řídí lateránskými smlouvami. Změny smluv schválené oběma stranami nevyžadují řízení předepsané pro změnu ústavy.“ – in: JIRÁSKOVÁ, Věra, *Dokumenty k ústavním systémům*, Praha, 1996, s. 45.

⁷⁵GS 76,3 – in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří, 2002, s. 251.

⁷⁶GS, 75,5 – in: *Dokumenty...*, s. 251.

je spíše standardním, nikoli nouzovým řešením vzájemných vztahů mezi státy a katolickou církví.⁷⁷

Výrazněji než kdy dříve však požaduje církev vytvoření podmínek pro svoji vnitrocírkevní autonomii a nezávislost. Proto například vtěluje přání koncilu ohledně svobody rozhodování o ustanovování hierarchů do normy CIC/1983, jejíž zvláštností je to, že působí *pro futuro* a jejím adresátem nejsou věřící církve, nýbrž především sama nejvyšší autorita církve: „Světským představeným (*civilibus auctoritatibus*) se do budoucna neposkytují práva a privilegia volit, jmenovat nebo závazně navrhopvat biskupa.“⁷⁸

Dohody konkordátního typu jsou inkorporovány do systému kanonického práva, pokud jsou publikovány v oficiální církevní sbírce zákonů *Acta Apostolicae Sedis*.⁷⁹ Co se týče práva států, pak se stávají pramenem práva, pokud jsou publikovány v příslušných sbírkách zákonů.⁸⁰ Jejich právní síla je vyšší než u běžných zákonů, jsou totiž chráněny ústavními garancemi principu *pacta*

⁷⁷„Někteří odborníci zdůrazňují, že od konce Druhého vatikánského koncilu (1961–1964) dochází ke zlomu v charakteru mezinárodních smluv, jejichž jednou stranou je Apoštolský stolec. Zatímco dřívější konkordáty byly spíše vyjádřením vzájemných ústupků mezi státem a nejvyšší reprezentací katolické církve, jsou nynější smlouvy více úpravou forem jejich spolupráce, a to i v podmínkách státu zcela nekonfesního, světského, ať již typu kooperačního, nebo odlukového. Mezi důvody této změny bývá uváděno, že katolická církev na uvedeném koncilu dospěla k postojům plným otevřenosti vůči současnému světu a porozumění vůči ostatním křesťanským vyznáním i jiným náboženstvím, ba dokonce i vůči ateismu. Tato církev se zasazuje od té doby o svobodu víry a náboženství nejen pro své členy, ale pro každého.“ – TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolicem*, in: *Revue církevního práva* č. 25 – 2/03, s. 69–76; s. 71–72.

⁷⁸ Kán 377 § 5 CIC/1983.

Koncilní dekret *Christus Dominus* o pastýřské službě biskupů v církvi uvádí: „Aby tedy byla řádně chráněna svoboda církve a aby bylo lépe a bez překážky postaráno o dobro věřících, vyslovuje posvátný sněm přání, aby se v budoucnosti státním úřadům neudělovalo žádné právo nebo výsada volit, jmenovat, prezentovat nebo designovat na biskupský úřad. Státní úřady, jejichž blahovolnost vůči církvi posvátný sněm vděčně uznává a vysoce oceňuje, se žádají co nejzdvořileji, aby se zmíněných práv nebo výsad, kterých nyní na základě smlouvy nebo zvykového práva požívají, po dohodě s Apoštolským stolicem dobrovolně zřekly.“ – in: *Dokumenty ...*, s. 283.

⁷⁹Kán. 8 CIC/1983: „Obecné zákony církve se vyhláší zveřejněním v úředním věstníku *Acta Apostolicae Sedis*, pokud ve zvláštním případě nebyl stanoven jiný způsob vyhlášení. Právní účinnosti nabývají až po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy je datována částka Akt, jestliže svou povahou nenabývají právní účinnosti ihned nebo jestliže sám zákon zvláště a výslovně nestanovil kratší nebo delší dobu neúčinnosti.“

⁸⁰U nás podle zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírcě zákonů a o Sbírcě mezinárodních smluv.

sunt servanda,⁸¹ a pokud reflektují již existující vnitrostátní zákony nebo jsou na jejich základě přijímány další právní normy, mají takováto ustanovení povahu tzv. „posílených“, tedy smluvním závazkem stvrzených zákonů.⁸² V takovéto konstelaci se stávají konkordáty rovněž pramenem mezinárodního práva veřejného. Nemusí tomu tak ovšem být vždy. Příkladem může být právě prvorepublikový *modus vivendi*, jež byl sice publikován ve sbírce *Acta Apostolicae Sedis*, byl však smluven pouze formou výměny nót,⁸³ s čímž se musela smířit i dobová kanonickoprávní jurisprudencce.⁸⁴ Ještě kurióznějších výsledků bylo dosaženo například při jednáních mezi Svatým stolcem a bývalou Maďarskou lidovou republikou, jejichž dohoda nebyla součástí ani kanonického práva ani právního řádu totalitního státu.⁸⁵

⁸¹Čl. 10 Ústavy České republiky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.): „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

⁸²„Zachovávání světonázorové neutrality státu slouží především smlouvy. Ty jsou podkladem právních úprav, které nejsou založeny na světonázorové představě a volbě státu, nýbrž na respektování náboženské svobody a identity náboženských společností. Proto také současné státy uznávají takové smlouvy, a to nejen s Apoštolským stolcem, který má právní subjektivitu v oblasti mezinárodního práva, nýbrž i s jinými církvemi. Díky tomu si stát uchovává svoji světonázorovou neutralitu a zákony založené na takových smlouvách a dohodách mají zesílenou právní moc (*leggi rinforzate*).“ – SOBÁNSKI, Remigiusz, *Teoretické základy a praktické uskutečnění vztahu státu a církve v některých evropských zemích*, in: *Revue církevního práva* č. 4 – 2/96, s. 83–94; s. 87.

⁸³„Řádná ratifikace narážela na problematický přístup parlamentu a prezidenta, protože z jejich strany nebyla politická vůle k souhlasu s ratifikací. Vystala velice paradoxní situace, kdy smlouvu, která byla předmětem zájmu státu, neměli zájem schválit jeho nejvyšší představitelé. Tato situace vedla k diskusi o charakteru smlouvy *Modus vivendi*, zda je mezinárodní smlouvou či ne a podle toho se měl dovolit způsob ratifikace. (...) Tento problém byl pak vyřešen zjednodušeným ratifikačním řízením, totiž výměnou nót ze dne 2. 2. 1928 mezi kardinálem státním tajemníkem a ministrem zahraničí.“ – KONÍČEK, Jiří, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*, Olomouc, 2004, s. 75–76.

⁸⁴„Okolnost, že *Modus vivendi* byl pouze min. radou přijat, nikoli však zákonodárnému sboru republiky předložen, nemusí nás mást. Nešlo nijak o úkon zákonodárný, ježto články smlouvy jsou rázu čistě administrativního.“ – PEJŠKA, Josef, *Církevní právo I ...*, s. 110, pozn. 10.

⁸⁵„Díleč dohoda sestávala ze dvou dokumentů, jejichž znění však nebylo dodnes zveřejněno. První konstatuje konkrétní výsledky, jichž bylo dosaženo při jednáních: Jmenování biskupů „mají být napříště dojednávána přímými rozhovory mezi vládou a Svatým stolcem“; byla též dohodnuta forma přísahy věrnosti požadované státem i statut Papežského maďarského institutu v Římě. Druhým dokumentem byl protokol, jenž vypočítával sporné body vznesené oběma smluvními stranami.“ – WILDMANN, János, *Recht als Fassade und Grenze. Kirche und Sozialismus in Ungarn*, in: OSTERKAMP, Jana – SCHULZE, Renate, *Kirche und Sozialismus in Osteuropa*, s. 28–44; s. 34.

Je zřejmé, že církev ze své strany hodlá dodržovat mezinárodněprávní princip *pacta sunt servanda* také v těchto případech, což Svatý stolec dostatečně prokázal například při praktické realizaci tzv. východní politiky (*Ostpolitik*), ztělesněné kardinálem Casarolim, v důsledku čehož byl postoj Svatého stolce často kritizován jako příliš servilní a ochotný k ústupkům vůči totalitním režimům v zemích bývalého východního bloku.⁸⁶ Zásadou *pacta sunt servanda* se chce církev řídit i v případě, kdy církevní smluvní stranou není Apoštolský stolec, nýbrž biskup nebo biskupská konference působící na území toho kterého státu, i když se rovněž nejedná o smlouvy na úrovni mezinárodního práva.⁸⁷ Ochotu zajistit stabilitu smluvních vztahů vyjadřuje zákonodárce v kodexu i jinde,⁸⁸ avšak vrcholnou a explicitní garanci poskytuje ve smyslu kán. 3 pouze dohodám konkordátního charakteru, jejichž smluvní stranou je Apoštolský stolec.

4. Získaná práva a privilegia

Kanonistika rozlišuje dělení na práva vrozená (přirozený zákon), právo zákonné a práva získaná. Je zřejmé, že křesťanské (katolické) pojetí přirozeného práva, přestože je předjímáno v novozákonním textu,⁸⁹ je ovlivněno stoicismem, a jeho zkoumáním se zabývá nejen kanonickoprávní jurisprudencí, nýbrž také,

⁸⁶ „*Ostpolitik* měla dva navzájem spjaté cíle. Předně pomoci církvi a konkrétně ji podpořit ve východní Evropě, zvláště v Maďarsku, v Československu a v Jugoslávii. Lze říci, že *Ostpolitik* v užším smyslu slova se uskutečňovala vůči těmto třem státům, jejichž vlády projevíly jako první zájem o kontakty se Svatým stolicem. Druhým, širším cílem bylo uskutečňování obecnější politické vize, která měla překonat pochybnosti o rizicích otevření směrem na východ, a uskutečňovat, byť s obtížemi, zásady vyložené v encyklice *Ecclesiam suam*, jež odzrcadlovala státnické myšlení papeže Pavla VI.“ – BARBERINI, Giovanni (a cura di), *La politica del dialogo. Le carte Casaroli sull'Ostpolitik vaticana*, Bologna, 2008, s. 5.

⁸⁷ „Smlouvy, které uzavřeli biskupové nebo biskupské konference se státem, rovněž zůstávají nedotčené v jejich platnosti, i když nesouhlasí s ustanoveními CIC/1983. Při dojednávání nových dohod se však již mají biskupové řídit kodexem nebo jinými pro ně závaznými právními předpisy.“ – LÜDICKE, Klaus, *Münsterischer Kommentar...*, 3,8.

⁸⁸ Kán. 192 CIC/1983: „Z úřadu se osoba odstraňuje buď zákonně vydaným rozhodnutím příslušného představeného při zachování případných oprávnění nabytých ze smlouvy anebo samým právem podle kán. 194.“

⁸⁹ „Jestliže národy, které nemají zákon, samy od přírody činí to, co zákon požaduje, pak jsou samy sobě zákonem, i když zákon nemají. Tím ukazují, že to, co zákon požaduje, mají napsáno v srdci, jak to dosvědčuje jejich svědomí, poněvadž jejich myšlenky je jednou obviňují, jednou hájí.“ – Řím 2,14–15.

a to především, morální teologie.⁹⁰ Navíc zejména v souvislosti s myšlenkovým vývojem po Druhém Vatikánském koncilu se církevní koncepce přirozeného práva sblížila s mezinárodněprávní a ústavněprávní koncepcí nezadatelných a nezcizitelných lidských práv, k níž se soudobá morální teologie hlásí: „ (...) Je třeba postoupit ještě dále, ke konkrétnějším normativním zásadám, jak je především na všeobecné lidské základně představují lidská práva. Je zřejmé, že takové normativní zásady lidského soužití vyjádřila zcela obecně například lidská práva, jak byla zakotvena OSN v její chartě z roku 1948 a dokonce s právní závazností přijata signatáři evropského vyhlášení lidských práv.“⁹¹ Zvláštností kanonického práva je to, že základní práva jsou věřícím (*christifideles*) uznávána na základě jejich křtu, například právo na prostředky posvěcení,⁹² i když jiná taková práva, například právo na vzdělání⁹³ nebo na spravedlivý proces, se svou agendou a pojetím blíží obecné lidskoprávní problematice.⁹⁴

Práva zákonná mohou v kanonickoprávní úpravě někdy doplňovat práva přirozená, takže například zmíněné právo věřících laiků na vzdělání nachází svoje uskutečnění také v zákonně uznaném právu laiků na vyšší teologické vzdělání.⁹⁵ Kánon 4 CIC/1983 hovoří ovšem o právech získaných a o privilegiích, z nichž ta první jsou práva subjektivní: „Nedotčena zůstávají již získaná práva (*iura quesita*) a privilegia udělená a neodvolaná Apoštolským stolicem ve prospěch fyzických nebo právnických osob, jestliže jsou využívána a tento kodex je

---

⁹⁰ „Některý zákon se objevuje v přirozenosti člověka. Například pud sebezáchovy nás zavazuje chránit si svůj život. Tento zákon se nazývá přirozený, neboť se zakládá na přirozenosti člověka. Při jednání se projevuje jako *přirozený mravní zákon*, především v hlase našeho svědomí. Ačkoliv tento zákon ukládá člověku mravní povinnost, z principu neomezuje lidskou svobodu.“ – PŘÍKASKÝ, Jiljí V., *Učebnice základů etiky*, Kostelní Vydří, 2000, s. 36.

⁹¹FURGER, Franz, *Etika seberealizace, osobních vztahů a politiky*, Praha, 2003, s. 147.

⁹²Kán. 843 § 1 CIC/1983: „Posvátní služebníci nesmějí odmítnout svátosti těm, kdo o ně vhodně (*opportune*) žádají, jsou řádně připraveni a právo jim nezakazuje jejich přijetí.“
Obdobné právo zaručoval již kán. 682 CIC/1917, avšak výslovně hovořil pouze o křesťanech laických jako jeho adresátech: „Laici mají právo přijímat od duchovenstva, podle předpisu církevní kázně, duchovní dobra a hlavně pomocné prostředky nutné ke spáse.“

⁹³Kán. 229 § 1 CIC/1983: „Aby laici mohli podle křesťanské nauky žít a ji hlásat a, je-li třeba, i hájit a také se účastnit apoštolátu, mají povinnost a právo získat znalost této nauky, podle jejich vlastních schopností a postavení.“

⁹⁴Kán. 221 § 1 CIC/1983: „Křesťané jsou oprávněni domáhat se práv, která mají v církvi, a podle práva je hájit u příslušného církevního soudu.“

⁹⁵Kán. 229 § 2 CIC/1983: „Jsou také oprávněni získat širší znalosti v posvátných vědách, které se vyučují na církevních univerzitách a fakultách nebo na institutech pro náboženské vědy, a to návštěvou přednášek a získáním akademických hodností.“

výslovně nezrušuje.⁹⁶ Tyto záruky slouží posílení právní jistoty, obdobně jako naopak zákaz retroaktivity, jež kanonické právo rovněž zná.⁹⁷ Právní úkon, na jehož základě lze subjektivní oprávnění získat, může mít podobu jednoduchou nebo složenou, jak o tom svědčí čtyři způsoby udělení církevního úřadu, z nichž jednorázový je pouze první z nich, totiž svobodné udělení církevního úřadu (*libera collatio*) příslušným představeným.⁹⁸ Ohledně vydržení nebo promlčení uznává kanonické právo v zásadě platnost civilního práva,⁹⁹ takže jde o jeden z příkladů tzv. „kanonizovaných“ zákonů (*leges canonisatae*), jež kanonické právo s určitými výhradami uznává, a tak je v jistém smyslu inkorporuje.¹⁰⁰

Kánon 4 CIC/1983 hovoří o získaných právech a privilegiích, udělených pouze Apoštolským stolcem. Sám kodex žádné takové odvolání ohledně získaných práv neobsahuje, naopak obsahuje jedenáct kánonů, které získaná práva stvrzují, z nichž například ty, které se týkají spojení, rozdělení nebo zániku veřejných právnických osob.¹⁰¹ Z mimokodexového práva bylo typickým a celocírkevně významným explicitním odvoláním nabytých práv stanovení maximálního osmdesátého roku věku kardinálů, kterým bylo napříště přiznáno právo volit papeže.¹⁰²

⁹⁶Kán. 4 CIC/1917 měl obdobné znění: „Nedotčena zůstávají nabytá práva, rovněž výsady a indulty, které byly uděleny až do těchto dob Apoštolským stolcem osobám, ať fyzickým, ať právním, jsou dosud v užívání a nebyly odvolány, leč by je výslovně odvolávaly kánony tohoto kodexu.“

⁹⁷Kán. 9 CIC/1983: „Zákony jsou účinné do budoucnosti, nikoli do minulosti (*respiciunt futura, non praeterita*), kromě případu, kdy výslovně upravují věci minulé.“

⁹⁸Kán. 147 CIC/1983: „Církevní úřad se uděluje: svobodným udělením od příslušného představeného; ustanovením od církevního představeného, jestliže předcházela závazný návrh (prezentace); potvrzením nebo připuštěním od církevního představeného, jestliže předcházela volba nebo volební prosba (postulace); konečně prostou volbou a přijetím ze strany zvoleného, jestliže volba nepotřebovala potvrzení.“

⁹⁹Kán. 197 CIC/1983: „Vydržení a promlčení, jako způsob nabytí nebo pozbytí oprávnění, anebo zbavení se závazků, přejímá církev tak, jak je upraveno ve světském zákonodárství té které země, kromě výjimek, stanovených v kánonech tohoto kodexu.“

¹⁰⁰Kán. 22 CIC/1983: „Světské zákony, na něž odkazuje právo církve, mají v kanonickém právu tytéž účinky, pokud nejsou v rozporu s božským právem a pokud kanonické právo nestanoví jinak.“

¹⁰¹Kán. 121-123 CIC/1983.

¹⁰²Motu proprio Pavla VI. *Ingravescentem aetatem*, art. II, 2, in: *Acta Apostolicae Sedis LXII* (1970).

Privilegia (výsady),¹⁰³ udělená a neodvolaná Apoštolským stolcem, zůstávají ve smyslu kánonu 4 CIC/1983 rovněž nedotčena. V jejich případě se však nejedná o subjektivní práva: mají totiž normativní charakter a v jistém smyslu tvoří právo objektivní, totiž „normu“, týkající se fyzické nebo právnické osoby. Tomu též odpovídá sama etymologie slova „privilegium“ – je to *lex privata*. Jeho udělovatelem má být proto z principu zákonodárce, i když ten může poskytnout právo udělit privilegium také výkonnému orgánu (například diecézní biskup generálnímu vikáři).¹⁰⁴ Je pravdou, že také dispens byla ve starší kanonistice považována za zákonodárný akt, za derogující *vulnus legis*, i když nemá, na rozdíl od privilegia, normativní charakter.¹⁰⁵ Kodex z roku 1917 obsahoval celkem čtrnáct kánonů, odvolávajících privilegia udělená Apoštolským stolcem, zatímco nový kodex obsahuje pouze tři taková ustanovení. Dvě z nich zesilují pravomoc diecézního biskupa v jeho diecézi,¹⁰⁶ třetí pak pravomoc faráře ve farnosti.¹⁰⁷ Jestliže kán. 4 CIC/1983 hovoří pouze o privilegiích udělených Apoštolským stolcem, pak (*a contrario*) privilegia udělená jinými církevními autoritami jsou zrušena, pokud odporují ustanovením kodexu. Privilegia, která mají původ v obyčejích nebo samotných zákonech, pak sledují právní režim

¹⁰³ „V dnešní společnosti, v níž se prosadila zásada rovnosti jako jeden z požadavků a jako součást základních lidských práv, se na privilegia pohlíží nejen s podezřením, nýbrž jsou často považována za skutečné přehmaty, a pokud jsou přijaty do právních systémů, pak také jako projevy institucionalizované nespravedlnosti. Církev je proto obviňována z toho, že chce ve svém zákonodárství zachovat anachronické a překonané instituty, odporující důstojnosti lidských osob, protože prý mezi ně vnáší nezákonné a nebezpečné diskriminace. Toto obviňování je nespravedlivé a neodůvodněné, protože nebere v úvahu zvláštní povahu a poslání církve, jejímž nejvyšším zákonem je spása duší (kán. 1752). Privilegiemi nebo dispensami nechce poskytovat zastaralé diskriminační výhody, nýbrž pouze účinněji ošetřit zvláštní situace a potřeby jednotlivců, jimž není zákon se svojí abstraktní a obecnou povahou schopen dát náležitou odpověď.“ – CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice ...*, s. 90.

¹⁰⁴ Kán. 76 § 1 CIC/1983: „Privilegium neboli výhodu ve prospěch určitých fyzických nebo právnických osob, poskytnutou zvláštním právním aktem, může udělit zákonodárce i představený s výkonnou pravomocí, kterého k tomu zákonodárce zmocnil.“

¹⁰⁵ Kán. 85 CIC/1983: „Dispens neboli zbavení vázanosti (*relaxatio*) zákonem ryze církevním ve zvláštním případě může udělit v mezích své působnosti osoba vybavená výkonnou pravomocí ...“

¹⁰⁶ Kán. 396 § 2 CIC/1983: „Při vizitaci si může biskup zvolit za průvodce a pomocníky kněze podle svého uvážení, přičemž se odmítá jakýkoliv obyčej nebo privilegium, které jsou v rozporu s tímto ustanovením.“

Kán. 509 § 1 CIC/1983: „Diecéznímu biskupovi, ne však administrátoru diecéze, přísluší po projednání s kapitulou udělovat všechny a jednotlivé kanonikáty jak v katedrálním kostele, tak v kolegiátním, přičemž se ruší jakékoliv opačné privilegium ...“

¹⁰⁷ Kán. 526 § 2: „V jedné a téže farnosti je pouze jeden farář nebo vedoucí podle kán. 517, § 1, přičemž se zamítá opačný obyčej a odvolává jakékoliv opačné privilegium.“

obyčejů v následujícím kánonu 5 CIC/1983 nebo zákonů v derogační klauzuli v kánonu 6.

5. Osud dosud platného obyčejového práva

Bez nadsázky lze říci, že kanonické právo se historicky utvářelo již od samého počátku z obyčejů (zvyklostí), které byly teprve postupně sepisovány a jejich sbírky pak nabývaly různou mírou závaznosti.¹⁰⁸ Také pravoslavná církev, jež dodnes konzervovala právo prvních křesťanských staletí, považuje obyčejové právo za důležitou součást své kanonické disciplíny.¹⁰⁹ Avšak i v době vrcholného středověku, kdy se v západní (latinské) církvi sestavovaly právní sbírky stvrzované papeži, jež byly inkorporovány do proslulého svodu *Corpus iuris canonici*,¹¹⁰ obyčeje stále doprovázely a dodnes doprovázejí kanonickou legislativní normotvorbu. Tuto součinnost obyčeje se zákony vyjadřuje v kodexu zásada *Consuetudo est optima legum interpretis*.¹¹¹ Její aplikace však není tak jednoznačná, neboť církevní právo zná nejen obyčeje *iuxta legem*, tedy v souladu se zákonem a právní režim zákona objasňující, jež mohou být skutečně optimálními vykladateli zákona, nýbrž také obyčeje *praeter legem*, jež „předcházejí“ zákon, vytvářejí tudíž nové normy, jakkoli neodporující zákonům, a navíc též obyčeje *contra legem*, stávajícím zákonům dokonce odporující.¹¹² Zejména v případě obyčejů *contra legem* se tak mohou rodit zvyky, překračující disciplinární nebo i teologický rámec daný naukou církve, a na rozdíl od samoregulující praxe států

¹⁰⁸ „V církvi apoštolské doby, tj. za života apoštolů a jejich bezprostředních žáků (tedy přibližně v posledních dvou třetinách 1. století) ještě nelze mluvit o církevním nebo kanonickém právu *stricto sensu*. Život křesťanů v oblasti práva řídil převážně právní obyčej.“ – HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo*, Praha, 2002, s. 25.

¹⁰⁹ „V církevním právu nalezneme název *ius scriptum* – právo psané, tj. veškerý zákon, všechna pravidla, kánony, které Církev zapsala a sankcionovala, a jsou platné pro všechny členy Církve. Rovněž existuje pojem *ius non scriptum* – právo nepsané, jež se vztahuje na posvátnou Tradici a veškeré pozitivní obyčeje, které Církev chrání a podporuje.“ – JACOŠ, Ján, *Církevné právo*, Prešov, 2006, s. 13.

¹¹⁰ Oficiálně jej vyhlásil v roce 1580 papež Řehoř XIII. konstitucí *Quum pro munere*, avšak samotný pojem *Corpus iuris canonici* se užíval pro takovou souhrnnou sbírku kanonického práva již minimálně o století dříve.

¹¹¹ Kán. 27 CIC/1983: „Právní obyčej podává nejlepší výklad zákona.“ Srov. kán. 29 CIC/1917.

¹¹² „Většina autorů omezuje kán. 27 pouze na obyčeje *iuxta legem*, avšak jiní autoři dnes rozšiřují tuto zásadu velice diskutabilně i na obyčeje *praeter* a *contra legem* a přisuzují jí tím obecnou platnost.“ – CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice ...*, s. 52.

v mezinárodním právu veřejném¹¹³ musí zasáhnout nositel zákonodárné moci, jak to také lapidárně vyjádřil již kodex z roku 1917: „Obyčej nabývá v Církvi moci zákona jedině ze souhlasu příslušného církevního představeného.“¹¹⁴ Tím řeší kodexové kanonické právo otázku platnosti obyčejů na obecné rovině a zvyšuje tak právní jistotu, která může právě v případě pochybnosti o existenci obyčeje nebo jeho právní účinnosti nastat.¹¹⁵ Specifikem kanonickoprávního pojetí obyčeje je rovněž požadavek jeho racionality, rozumnosti, neboť sám zákon je chápán podle proslulé definice Tomáše Akvinského jako „uspořádání rozumu k obecnému blahu“.¹¹⁶ V duchu Druhého Vatikánského koncilu je pak v kodexu z roku 1983 zdůrazněna úloha společenství věřících jako specifického normotvůrce.¹¹⁷

Již vyhlášení prvního Kodexu kanonického práva v roce 1917 však postavilo zákonodárce katolické církve před otázku vztahu doposud užívaných obyčejů

---

¹¹³ „Vznik mezinárodního obyčejového právního pravidla se tak spatřuje v tom, že určité chování nabylo obecného přijetí (*common assent*) za strany států jako *usus generalis*. Toto obecné přijetí zde však není pouhou doktrinární fikcí, nýbrž pojmovým uchopením potřeby mezinárodního života (*common needs of international life*), a to ve společném zájmu států (*common interest*).“ – ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné ...*, s. 127.

¹¹⁴ Kán 25 CIC/1917; Kán. 23 CIC/1983: „Právní sílu zákona má pouze obyčej navozený společenstvím věřících, který schválil zákonodárce a který odpovídá ustanovením následujících kánonů.“

¹¹⁵ Etaticky zaměřená teorie práva je naopak postavená před problém nejistoty ve věci právní závaznosti obyčejů: „Obyčejové (zvykové) právo je právní systém, který není vytvářen uvědomělou legislativní činností (zejména státní), nýbrž se ve společnosti vytváří spontánně zachováváním určitých tradičních obyčejů, které jsou považovány za závazné. (...) V tomto vymezení obyčejového práva jsou obsaženy dva základní definiční znaky kontinentální koncepce obyčejového práva, totiž: obecné přesvědčení o právní závaznosti obyčeje (*opinio necessitatis, opinio iuris*) a dlouhodobé faktické zachovávání obyčeje (*usus longaevus, longa consuetudo*). Oba tyto znaky se ovšem velmi těžko zjišťují a zejména sociologické zjištění prvního soudcem určeného sporu je prakticky vyloučeno. Hlavní význam tu má znak druhý, tj. dlouhodobost zachovávání určitého zvykového pravidla. Ani tu však pojem dlouhodobosti není nijak definován. Zpravidla se jím rozumí, že obyčej je zachováván ‚od nepaměti‘.“ – KNAPP, Viktor, *Teorie práva*, Praha, 1995, s. 134.

¹¹⁶ *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata*. – in: *Summa theologiae* I-II, 91; II-II, 104,5.

¹¹⁷ „Kánony, jež obsahuje titul kodexu o obyčejí, v zásadě zachovávají ustanovení kodexu z roku 1917 o téže materii. Jsou zde však změny v umístění některých kánonů ve smyslu logičtějšího uspořádání, aby byla zřetelněji vyzdvížena úloha společenství v utváření zvykového práva. V této souvislosti se pamatovalo na II. Vatikánský koncil, který zdůraznil aktivitu lidu Božího.“ – GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali ...*, s. 137.

k nově platnému kodexovému právu.¹¹⁸ Nejproblematictější místo v systému kanonického obyčejového práva mají, jak již bylo řečeno, obyčej *contra legem*, resp. *contra ius*. Proto kodex nejprve zpečetuje jejich osud v prvé větě svého kánonu 5 § 1: „Zcela se zrušují a nesmějí být v budoucnu obnoveny dosud platné obyčejy, ať všeobecné nebo místní, které jsou v rozporu s ustanoveními tohoto kodexu a které kánony tohoto kodexu nepřipouštějí.“ Jedná se tedy o obyčejy, jež byly dosud platné a užívané jak na úrovni univerzální církve, tak i na úrovni partikulárního práva v místních církvích nebo tzv. pekuliárního či speciálního práva v řeholních a jiných obdobných komunitách. Je rovněž zakázáno jejich případné znovuzavedení v budoucí aplikační praxi. Kodex výslovně uvádí šest takových obyčejů, z nichž tři koincidují se třemi kodexem výslovně zrušenými privilegii, která již byla výše zmíněna.¹¹⁹ Nejzávažnějším zákazem obyčejů v kanonickém právu je bezesporu zábrana recepcce eventuálního dosud užívaného obyčejového práva ve věci manželských překážek nebo také vzniku takového budoucího obyčejy.¹²⁰ Stejně odmítavě se k obyčejovému právu v této věci staví i kodex pro katolické východní církve,¹²¹ avšak v těchto církvích jsou zachovávány daleko bohatší starodávné tradice, dané dosavadními, i obyčejovými normami jednotlivých církví *sui iuris*, a proto CCEO poněkud prolamuje zásadu, podle níž rozhoduje o stanovení nových překážek pouze papež, jak je tomu v latinské církvi. Zatímco tedy v latinské církvi se zřetelně vyjadřuje centralismus papežské legislativy,¹²² ve východních církvích nelze pominout specifika jejich partikulárního práva.¹²³ Zvláštností byzantské tradice je například

¹¹⁸Kán. 5 CIC/1917: „Dosud platné obyčejy, ať všeobecné, ať zvláštní, přičítají se ustanovením těchto kánonů, jsou-li v kánonech výslovně zavrženy, buďtež odstraněny jako právní kazy (*iuris corruptelae*), i kdyby byly nepamětné, ani se nesmí připustit, aby v budoucnu ožily; jiné obyčejy, jež jsou stoleté a nepamětné, se budou moci trpět, uznají-li ordináři podle místních a osobních poměrů, že je nelze rozumně odstranit; ostatní obyčejy buďtež považovány za zrušené, nestanoví-li Kodex výslovně jinak.“

¹¹⁹Viz pozn. 106–107.

¹²⁰Kán. 1076 CIC/1983 reprodukuje téměř doslova ustanovení kán. 1041 CIC/1917: „Obyčej, který zavádí novou překážku nebo je v rozporu s existující překážkou, se odmítá (*reprobatur*).“

¹²¹Kán. 793 CCEO: „Zvyk, který zavádí novou překážku anebo je v rozporu s existujícími překážkami, se odmítá.“

¹²²Kán. 1075 CIC/1983: „§ 1: Pouze papeži přísluší prohlašovat, kdy božské právo manželství zakazuje nebo zneplatňuje. § 2: Pouze papeži přísluší právo stanovit pro pokřtěné další překážky.“

¹²³Kán. 792 CCEO: „Partikulárním právem církve *sui iuris* ať nejsou stanoveny rušící překážky s výjimkou nejzávažnějších příčin; v takovém případě teprve po poradách s eparchiálními biskupy jiných církví *sui iuris*, kteří mají na tom zájem a po poradě s Apoštolským stolcem; žádná nižší autorita však nemůže stanovit rušící překážky.“

zápověď čtvrtého manželství, kterou pravoslavná církev dodnes považuje za manželskou překážku, jež by mohla být obdobně dodržována také v katolických východních církvích téhož obřadu coby obyčejové právo.¹²⁴

Kromě kodexem výslovně zrušených obyčejů *contra ius* se zrušují podle kánonu 4 CIC/1983 také „ostatní obyčeje, pokud kodex nestanoví výslovně jinak, anebo pokud se jedná o obyčej stoletý nebo nepamětný, který podle rozhodnutí ordináře s přihlédnutím k místním nebo osobním okolnostem není vhodné zrušit“. Kodex uvádí v některých ustanoveních výslovně, kdy takové obyčeje zůstávají v platnosti: například v otázce zdanění subjektů v diecézi¹²⁵ nebo správy církevního majetku.¹²⁶ Kategorie obyčejů staletých nebo nepamětných naznačuje specifikum církevního práva, totiž jeho stabilitu, danou kontinuálním vývojem během dlouhých časových období. Není proto divu, že se kodex dovolává na příslušných místech starobylosti právních norem¹²⁷ nebo staletého trvání subjektů.¹²⁸ Zatímco předcházející kodex uvádí v obdobném kánonu obyčeje stoleté a (*et*) nepamětné, CIC/1983 odstraňuje pochybnosti, které snad tato spojka může způsobit, a rozlišuje obyčeje stoleté nebo (*vel*) nepamětné. Ty mohou být tolerovány, pokud je stvrdí ordinář, a to nejen v rámci diecézních struktur, nýbrž také v oboru pekuliárního, speciálního řeholního práva.¹²⁹ Obyčej sice nikoli stoletý či nepamětný, avšak přesto recipovaný, se konkrétně v Arcidiecézi pražské týká

---

¹²⁴„Církev nesouhlasí se čtvrtým manželstvím tak, jako ani se třetím. I když třetí manželství povoluje s ‚krajním‘ pochopením, čtvrté manželství neakceptuje.“ – BOUMIS, Panagiotis I., *Kanonické právo pravoslavné církvi*, Prešov, 1997, s. 118.

¹²⁵Kán. 1263 CIC/1983: „Diecézní biskup má po projednání s ekonomickou radou a kněžskou radou právo stanovit sobě podřízeným veřejným právníkům osobám podle jejich příjmů přiměřenou daň na potřeby diecéze; ostatním fyzickým a právníkům osobám může uložit mimořádnou přiměřenou dávku jen v případech závažné potřeby a za stejných podmínek, při zachování partikulárních zákonů a obyčejů, které mu poskytují širší práva.“

¹²⁶Kán. 1279 § 1 CIC/1983: „Správa církevního majetku přísluší tomu, kdo bezprostředně řídí osobu, které ten majetek patří, pokud jinak nestanoví partikulární právo, stanovy nebo zákonný obyčej ...“

¹²⁷Kán. 6 § 2 CIC/1983: „Pokud kánony tohoto kodexu obsahují dřívější právo (*ius vetus*), vykládají se s ohledem na kanonickou tradici.“

¹²⁸Kán. 120 § 1 CIC/1983: „Právníká osoba je svou povahou trvalá; zaniká buď tím, že je příslušným představeným zákonně zrušena, nebo tím, že sto roků nevyvíjela činnost ...“

¹²⁹Podle kán. 134 § 1 CIC/1983 jsou ordináři „pro své členy vyšší představení duchovenských řeholních společností papežského práva a duchovenských společností apoštolského života papežského práva, kteří mají alespoň řádnou výkonnou moc“.

například oděvu duchovních.¹³⁰ Tolerance, o níž hovoří kodex, je výrazem vůle zákonodárce nevnášet příliš mnoho administrativních zásahů do spontánního vývoje církevní disciplíny, pokud se takový vývoj osvědčil.¹³¹ Na druhé straně se jedná o toleranci, „přihlízející k místním nebo osobním okolnostem“, což znamená, že takové obyčejy nemusí být tolerovány plošně a automaticky. Kodex z roku 1983 rovněž napravuje znejist'ující mlčení svého předchůdce o obyčejích *praeter ius*: „Dosud účinné mimoprávní obyčejy, ať všeobecné nebo místní, zůstávají beze změny.“¹³² Obě podmínky musí být v tomto případě splněny zároveň: jak to, že se jedná o pravidla chování neupravená kodexem nebo jinými zákony, tak i jejich faktické vykonávání.

6. Derogační klauzule

Kánon 6 CIC/1983 obsahuje ve svém § 1 čtyřčlennou derogační klauzuli. Ta má poněkud hybridní charakter, neboť je taxativní a vykazuje navenek rysy obecné derogační klauzule;¹³³ nicméně její druhý až čtvrtý bod kladou na svoji aplikaci určité interpretační nároky, a to právě proto, že jsou formulovány obecně. Kodex ostatně stanoví interpretační pravidla, jejichž specifikem je to, že mají v pochybnostech o platnosti původního nebo pozdějšího zákona uvést oba v sou-

¹³⁰Prováděcí ustanovení arcibiskupa pražského k usnesení České biskupské konference o oděvu duchovních uvádí: „Církevní oděv mají diecézní duchovní na území pražské arcidiecéze nosit ke slavnostním příležitostem nebo oficiálním jednáním, kde vystupují jménem církve, a vždy, kdy je to apoštolátu prospěšné, což je smyslem tohoto ustanovení. Z toho důvodu je proto v našich podmínkách, na základě ověřených zkušeností uplynulých desetiletí, potřebné též respektovat jako rozumný obyčej i méně nápadné oblečení duchovních, které umožnilo snáze se přiblížit k lidem, často i nevěřícím, a hlásat jim evangelium, aniž by se v nich předem vyvolal nějaký záporný předsudek ...“ – in: *Právní normy Arcidiecéze pražské*, Praha, 2002, s. 89.

¹³¹„Je nezbytné, aby ordinář vyhlásil toleranci staletých nebo nepamětných obyčejů *contra ius*, již kodex předvídá, formálním dekretem? V minulosti jej někteří kanonisté vyžadovali, takže pokud takový dekret chyběl, měly být tyto obyčejy bez dalšího považovány za zrušené. Jiní však více odůvodněně tvrdili, že ze strany ordináře postačuje také pouhá faktická tolerance.“ – CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice...*, s. 11.

¹³²Kán. 5 § 2 CIC/1983.

¹³³„Derogační klauzule stanoví, které právní předpisy nebo jejich jednotlivá ustanovení se ruší. Může být generální (obecná), která ruší všechny dříve odporující předpisy. Někdy bývá doplněna demonstrativním výčtem nejdůležitějších právních norem (právních předpisů), které jsou rušeny. Takový postup je však nežádoucí jak z hlediska neurčitosti rozsahu zrušených právních předpisů, tak z hlediska nadměrného posílení úlohy soudů, které, ať již k tomu budou zákonodárcem výslovně povolávány či nikoliv, budou v praxi o derogaci právních předpisů rozhodovat. Druhou možností je derogační klauzule enumerativní (výčtová), rušící přesně označený zákon či jiný právní předpis, část zákona, paragraf, odstavec ap.“ – GERLOCH, Aleš, *Teorie práva ...*, s. 102–103.

lad. Tak sice platí princip *lex posterior abrogat priorem*,¹³⁴ avšak „v pochybnosti se nepředpokládá zrušení dřívějšího zákona, nýbrž je nutno porovnat pozdější a dřívější zákony, a dle možnosti je uvést v soulad“.¹³⁵

Zcela jednoznačný je první bod derogační klauzule, podle něhož se zrušuje vstupem účinnosti nového kodexu kodex předešlý, tedy CIC/1917. Vzhledem k tomu, že předcházející kodex byl prvním takovým právním dokumentem v katolické církvi, sám logicky žádný takový bod nemohl ve své derogační klauzuli obsahovat. Zákonodárce si tehdy předsevzal mimořádně náročný úkol, totiž systematizovat obrovskou sumu dosavadního kanonického práva, jehož často až do hlubokého středověku sahající normativa byla značně nepřehledná a nezřídka obtížně dohledatelná. Na jedné straně se stala četná starodávná ustanovení na počátku 20. století již obsoletními, na druhé straně však nově potřebné normy naopak scházely. Z tohoto hlediska se jeví vydání prvního kodexu jako významný modernizační krok, který byl nastoupen v katolické církvi již několik desetiletí před Druhým vatikánským koncilem, a který dodnes nepodstoupila například pravoslavná církev, lpící dosud i na normách, o nichž je zřejmé, že jsou již po mnohá staletí prakticky neaplikovatelné.¹³⁶ Kodex měl tedy napravit nepřehlednost změtí norem, jak to výstižně vyjádřil hlavní sestavovatel CIC/1917, kardinál Pietro Gasparri v předmluvě k jeho vydání,¹³⁷ avšak o to více se musela jeho derogační klauzule vyrovnávat se sladováním předchozího „starého“ práva

---

¹³⁴Kán. 20 CIC/1983: „Pozdější zákon ruší buď zcela, nebo částečně zákon dřívější, jestliže zcela upravuje veškerou látku dřívějšího zákona; avšak obecným zákonem se vůbec neruší právo partikulární nebo zvláštní, není-li v právu výslovně stanoveno jinak.“

¹³⁵Kán. 21 CIC/1983.

¹³⁶„Některé předpisy vyvolané speciálními okolnostmi, názory a dobou, vyšly během staletí z praxe, ale přesto jsou velmi názorným poučením o pravém duchu církve Kristovy, který na poli církevní správy spočívá ve sborovém rozhodování a v oblasti osobního života v úzkostlivé snaze o mravní obnovování a o stálou věrnost Pánu.“ – NOVÁK, Jiří, *Kanonická pravidla pravoslavné církve*, in: *Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. Otců Pravoslavné církve*, Praha, 1955, s. deest.

¹³⁷„Za těchto okolností bylo odůvodněno mínění, že kanonické právo může být definováno ne jinak, než jak Livius byl nazval právo římské, totiž, nesmírnou hromadou zákonů bez ladu a skladu nakupených‘ (kn. III., hl. 34.); a nesmí se nikdo divit, že dokonce ti, kdož se zcela věnovali studiu posvátných kánonů, nezřídka nevěděli, zda existuje či neexistuje zákon o té nebo oné věci, anebo že byli na vahách, zda některý zákon dosud platí nebo v jakém smyslu mu má být rozuměno, třebaš šlo o věci, jež byly navýsost důležité a jež v praxi měly význam.“ – in: KOP, František, *Překlad Kodexu kanonického práva*, Olomouc 1947, s. 25–26.

a s jeho vztahem k novému právu kodexovému.¹³⁸ Celkově lze říci, že CIC/1917 ve své derogační klauzuli předchozí právní normativu především absorbuje, zatímco CIC/1983 ji v zásadě deroguje.¹³⁹

V případě kodexu z roku 1983 byl zákonodárce postaven před jiný problém, totiž transpozici mezitím slaveného Druhého vatikánského koncilu s jeho mnohdy převratnými změnami v pohledu církve na svět a na sebe samu.¹⁴⁰ Sám papež v konstituci *Sacrae disciplinae leges*, uvozující promulgaci kodexu, uvádí: „Nástroj, kterým je kodex, se zcela shoduje s povahou církve, jak ji obecně podává učitelská služba 2. vatikánského sněmu zvláště v pojednání o církvi. Dokonce jistým způsobem lze považovat nový kodex za velikou snahu přeložit onu koncilovou nauku o církvi do kanonického vyjádření.“¹⁴¹ Přesto zůstává kodex z roku 1917 dodnes významným pramenem práva, a to jednak proto, že vedle koncilových konstitucí a dekretů je nejfrekventovanějším dokumentem, z něhož zákonodárce nového kodexu čerpá, ale také proto, že může i dodnes vyplňovat mezery v zákoně.¹⁴² Jestliže například CIC/1917 obsahuje celých

¹³⁸Kán. 6 CIC/1917: „Kodex zpravidla podržuje dosud platný právní řád, i když přináší vhodné změny (*opportunas immutationes*). Pročež: (...) 2. Kánony, které úplně přejímají staré právo (*ius vetum*), nutno posuzovat ve smyslu starého práva, tedy podle výkladů přijatých osvědčenými autory; 3. kánony, které se shodují se starým právem pouze zčásti, nutno, pokud se shodují, posuzovat jako staré právo; pokud se liší, nutno je měřit podle jejich vlastního smyslu; 4. v pochybnosti, zda se některý předpis kánonů odchyluje od starého práva, nesmí se upustit od starého práva ...“

¹³⁹„Zákonodárce vymezil osud psané legislativy, vydané před kodexem z roku 1983, dvěma principy, totiž abogačním a konzervačním, jejichž účelem je nastolení stavu právní jistoty. Podle prvního principu se zrušují všechny normy odporující kodexu, podle druhého pak zůstávají v platnosti jak dosavadní normy mimokodexové, tak také ty, které kodex recipuje. První princip má navrch, zatímco v případě kodexu z roku 1917 tomu bylo právě naopak, totiž že kodex v zásadě uchoval předchozí disciplínu a zaváděl pouze nezbytné změny.“ – GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali ...*, s. 39.

¹⁴⁰„Zatímco ještě CIC/1917 mohl být jako mistrovský kus jurisprudence považován za ‚největší čin v dějinách církevního práva od dokončení Graciánova Dekretu‘, na novém kodexu není ani tak zajímavý technický výkon kodifikace, jako spíše pojetí církve, které je jeho základem, takže mohl být označen za ‚nejpoučnější komentář k nauce Druhého vatikánského koncilu o církvi‘, a potud má také nejvyšší ekumenickou relevanci.“ – RIEDEL-SPANGENBERGER, Ilone, *Codex Iuris Canonici und seine ökumenischen Implikationen*, in: *Catholica. Vierteljahresschrift für ökumenische Theologie*, 38. Jahrgang, Münster, 1984, s. 233.

¹⁴¹In: *Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny*, Praha, 1994, s. XVII.

¹⁴²Pro mezery v právu (*lacunae iuris*) platí obecná norma kán. 19 CIC/1983: „Jestliže některá právní věc – s výjimkou trestní – není výslovně upravena obecným nebo partikulárním zákonem nebo právním obyčejem, je nutno ji rozhodnout pomocí zákonů upravujících obdobné záležitosti, dále použitím obecných právních zásad při uplatnění kanonické umírněnosti (*aequitas canonica*), dále pomocí právního pojetí a praxe římské kurie a společného a ustáleného názoru odborníků.“

devět kánonů ohledně provádění manželských ohlášek,¹⁴³ zatímco nový kodex o této problematice mlčí, je zřejmé, že v mnoha diecézích tak dodnes pokračuje praxe, zavedená předchozí právní disciplínou, obsaženou v CIC/1917.

Kromě časové následnosti zákonů hraje v kanonickém právu roli pro posuzování jejich platnosti rozdíl mezi úrovní univerzální nebo naopak partikulární. Proto se kromě kodexu z roku 1917 ruší „ostatní všeobecné nebo místní zákony, které jsou v rozporu s ustanoveními tohoto kodexu, pokud o místních zákonech není výslovně stanoveno jinak“.¹⁴⁴ Rovněž se ruší „ostatní všeobecné kázeňské zákony (*leges disciplinares*), ať všeobecné nebo místní, stanovené Apoštolským stolicí, pokud nejsou pojaty do tohoto kodexu“.¹⁴⁵ Kodex navíc uvádí obecné pravidlo pro posouzení platnosti časově následných zákonů a pro řešení pochybností v tomto ohledu: „Pozdější zákon ruší buď zcela, nebo částečně zákon dřívější, jestliže o zrušení obsahuje výslovné ustanovení anebo jestliže je s dřívějším zákonem v přímém rozporu nebo jestliže zcela upravuje veškerou látku dřívějšího zákona; avšak obecným zákonem se vůbec neruší právo partikulární nebo zvláštní, není-li v právu výslovně stanoveno jinak. V pochybnosti se nepředpokládá zrušení dřívějšího zákona, nýbrž je nutno porovnat pozdější a dřívější zákony a dle možnosti je uvést v soulad.“¹⁴⁶ Kromě přímé a výslovné abrogace celého zákona, derogace některých jeho norem nebo jeho tacitní obrogace připadá v kanonickém právu ještě v úvahu jeho nahrazení obyčejem (*consuetudo*) nebo naopak jeho zvykově zavedeným nepoužíváním (*desuetudo*). Mezi kodexem zrušené „zákony“ patřily také řeholní pravidla, konstituce, statuta nebo jiné právní prameny řeholních a jiných obdobných společenství.¹⁴⁷ Výslovně pověřená samotným kodexem k vypracování svých statut byla jediná dosud existující osobní prelatura, kvůli níž zákonodárce zařadil do

¹⁴³Kán. 1022 – 1030 CIC/1917.

¹⁴⁴Kán. 6 § 1, 2° CIC/1983.

¹⁴⁵Kán. 6 § 1, 4° CIC/1983.

¹⁴⁶Kán. 20 a 21 CIC/1983.

¹⁴⁷„V souladu s kán. 6, § 1 stanovila Kongregace pro řeholníky a sekulární instituty, že zákony a vlastní normy těchto institutů postrádají právní účinnost, pokud se přičií kodexu. Z tohoto důvodu mají být tyto normy přizpůsobeny ustanovením kodexu a k ulehčení tohoto úkolu udělil Svätý stolec nejvyšším představeným a jejich poradním orgánům pověření zavést nezbytné změny konstitucí a pravidel.“ – GARCÍA MARTÍN, Julio, *Le norme generali ...*, s. 41.

kodexu jako novum celé čtyři kánony.¹⁴⁸ Nejrozsáhlejší disciplinární materií, kterou kodex upravuje nově a tudíž ruší veškeré dřívější zákony ve věci, je právo procesní, upravené v sedmé knize kodexu, nazvané *De processibus*.¹⁴⁹ Derogační klauzule kánonu 6 ruší rovněž „všechny trestní zákony, ať všeobecné nebo místní, stanovené Apoštolským stolcem, pokud nejsou pojaty do tohoto kodexu“.¹⁵⁰ Toto zvláštní opatření zapadá do soustavy kautel, které jsou nutné právě v kanonickém trestním právu. To zná zásadu *nulla poena, resp. nullum crimen sine lege*,¹⁵¹ neplatí v něm *analogia legis*¹⁵² a neplatí v něm ovšem ani princip *ignorantia legis non excusat*.¹⁵³

Závěrem

Po šesti preliminárních kánech CIC/1983 následuje vlastních sedm knih kodexu. Prvých šest kánonů, jejichž rozbor jsme právě vylíčili, již prozrazuje mnoho o povaze a specifikách právní úpravy v Kodexu kanonického práva a o metodě kanonického práva jako takového. Kdo se dosud setkával pouze s právní normotvorbou států, jistě bude také v některých ohledech nemile překvapen,

¹⁴⁸Kán. 295, § 1 CIC/1983: „Osobní prelatura se řídí stanovami, vydanými Apoštolským stolcem; v jejím čele je prelát jakožto vlastní ordinář...“ „Vnitřní řízení Opus Dei upravuje statut organizace. Nejvyšší autoritou je prelát, nástupce Escrivy jakožto ‚Otce‘. Úřad preláta je podle statutu jediným, který je nositeli svěřován doživotně. (...) Pro kněze Opus Dei je prelát jejich biskupem, jsou vůči němu ve stejném postavení, v jakém je diecézní kněz k místně příslušnému biskupovi. Každý kněz Opus Dei, který poskytuje duchovní službu komukoli mimo prelaturu, k tomu musí mít svolení biskupa diecéze, kde působí. Prelát má k dispozici dva poradní orgány, ústřední rady, které mají obě sídlo v Římě. Generální rada je určena pro mužskou větev, zatímco Centrální poradní sbor se věnuje ženské větvi.“ – ALLEN, John L., *Opus Dei*, Praha, 2007, s. 47.

¹⁴⁹Kán. 1400–1752 CIC/1983.

¹⁵⁰Kán. 6 § 1, 3° CIC/1983. Obdobně ustanovení kán. 6, 5° CIC/1917: „... co se týká trestů, ty, o nichž se v Kodexu neděje zmínka, ať jsou duchovní nebo časné, nápravné nebo tak zvané odvetné, samočinné nebo zákročné, všechny buďtež považovány za zrušené.“

¹⁵¹Kán. 221, § 3: „Křesťané mají právo, aby byli stíháni kanonickými tresty jen podle zákona.“ Proti tomu však stojí často kritizované ustanovení kán. 1399 CIC/1983, tzv. *norma generalis*: „Kromě případů stanovených v tomto nebo jiných zákonech může být vnější porušení božeho nebo kanonického zákona postihováno spravedlivým trestem pouze tehdy, jestliže závažnost zvláštního porušení vyžaduje trest a naléhá nutnost předejít nebo napravit pohoršení.“

¹⁵²Kán. 19 CIC/1983: „Jestliže některá právní věc – s výjimkou trestní – není výslovně upravena obecným nebo partikulárním právem nebo právním obyčejem, je nutno ji rozhodnout pomocí zákonů upravujících obdobné záležitosti ...“

¹⁵³Kán. 1323 2° CIC/1983: „Žádnému trestu nepodléhá ten, kdo v době, kdy porušil zákon nebo příkaz: (...) bez vlastní viny nevěděl, že porušuje zákon nebo příkaz ...“

například tím, že kodex nerozlišuje normy podle právní síly¹⁵⁴ nebo že byl novelizován pouze dvakrát, i když v zásadní věroučné problematice,¹⁵⁵ zatímco ovšem například skutkové podstaty i některých nejzávažnějších trestných činů, spojené se samočinně působícími tresty (*latae sententiae*) jsou rozptýleny v dalších pokodexových příležitostných právních úpravách. Ostatně samy tresty *latae sententiae*, spáchané skutkem samým, u nichž církevní autorita pouze deklaruje, že čin byl spáchán a že samočinný trest tak automaticky nastoupil, jsou v právu soudobých demokratických států něčím zcela neznámým.¹⁵⁶ Také v kodexu pro východní katolické církve tresty *latae sententiae* chybí, protože jsou cizí tradicím všech východních katolických (i nekatolických) církví.¹⁵⁷ Ještě větší nepřehlednost způsobuje nezveřejnění některé z právních úprav *ad cautelam*, a to i ve velmi důležitých záležitostech, jakou je např. rozloučení manželství „ve prospěch víry“ (*in favorem fidei*) v podobě zvané *privilegium*

¹⁵⁴ „Ve většině právních řádů má zvláštní postavení ústava (resp. ústavní zákony), které se od ostatních („běžných“) zákonů liší (nejvyšší úroveň právní síly. S ústavou souvisí i pojem obdobný zákonosti, a sice ústavnost (konstitucionalita), která znamená soulad všech ostatních zákonů i podzákoných normativních právních aktů s ústavou. Jak známo, v průběhu rekodifikačních prací byl „projekt LEF“ (*Lex Ecclesiae fundamentalis*) nakonec škrtnut, takže – z hlediska právní síly je stejně významný kánon, který zakotvuje kolegiální biskupského sboru s papežem, jako ustanovení, že všechny strany soudního spisu mají být číslovány a signovány notářem.“ – HRDINA, Antonín Ignác, *K vybraným aspektům zákonosti v církvi*, in: *Revue církevního práva* č. 10 – 2/98, s. 81–90; s. 82–83.

¹⁵⁵ Motu proprio *Ad tuendam fidem*, in: *Acta Apostolicae Sedis* XC (1998), s. 457–461, a motu proprio *Omnium in mentem*, z 26. 10. 2009.

¹⁵⁶ Kán. 1314 CIC/1983: „Trest je zpravidla účinný až po odsuzujícím rozhodnutí (*ferendae sententiae*), takže zavazuje viníka až po tom, kdy byl uložen; mimoto je trest, který nastupuje bez rozhodnutí představeného, takže postihuje již spácháním zločinu, jestliže to výslovně stanoví zákon nebo příkaz.“

¹⁵⁷ Předcházející pokusy o jednotnou úpravu práva východních církví, označené ve svém souhrnu jako *Codex Iuris Canonici Orientalis* byly poznačeny tzv. latinizačními tendencemi, takže byl tento typ trestů východním církvím prakticky vnucen: „V dřívějším právu se rozlišovalo mezi nápravnými tresty *latae sententiae*, do nichž pachatel upadl automaticky spácháním trestného činu, a nápravnými tresty *ferendae sententiae*, jež byly vyneseny soudcem nebo příslušným představeným. Automatický trest nevěšel ve veřejnou známost, dokud soudce nebo biskup veřejně nedeklaroval, že pachatel upadl do příslušného trestu (kán. 1408). Tento druh nápravných trestů byl odmítnut zákonodárcem CCEO jako neodpovídající východní tradici.“ – POSPISHIL, Victor, *Eastern Catholic Church Law According to the Code of Canons of the Eastern Churches*, New York, 1993, s. 636.

petrinum.¹⁵⁸ Zde by ovšem bylo namístě studovat také teologický základ, na němž je kanonické právo vystavěno, a který osvětlí mnoho dosud nesrozumitelného. V každém případě je nahlédnutí do kanonického práva oknem preliminárních kánonů Kodexu kanonického práva dobrým začátkem.

Resumé

Studie představuje prvních šest úvodních, tzv. preliminárních kánonů Kodexu kanonického práva z roku 1983. Tato právní ustanovení nemají v kodexu pouze legislativně technický charakter, neboť stanoví základní parametry hierarchizace právních systémů i pramenů, a navíc vytvářejí potřebný rámec právní jistoty v církvi. V souvislosti s prvním kánodem bylo třeba specifikovat, v jakém smyslu zákonodárce chápe pojem latinské církve v odlišnosti od církví východních. Druhý kánon prezentuje kodex jako právní pramen vyšší právní síly než právo liturgické, jež se musí proto v budoucnu normám kodexu přizpůsobovat. Třetí kánon postuluje zásadu nedotknutelnosti dosud ujednaného smluvního práva mezi Apoštolským stolcem a státy podle mezinárodněprávní maximy „*pacta sunt servanda*“. Práva nabytá v dobré víře a dříve udělená privilegia hodlá zákonodárce chránit a posílit tak právní jistotu v církvi, jak o tom svědčí kánon čtvrtý, zatímco pátý kánon uvádí naopak přísná kritéria, podle nichž se eliminuje mnoho doposud v praxi aplikovaného obyčejového církevního práva. Šestý a poslední preliminární kánon je výčtovou derogační klauzulí. Preliminární kánony poskytují jednu z možností, jak nahlédnout do systému i logiky kanonického práva katolické církve.

Summary

Introductory Canons of the 1983 Code of Canon Law

The article presents the six introductory canons of the 1983 Code of Canon Law. These canons have a legislative-technical purpose because they set the basic framework of the hierarchy of legal systems and sources, but they also provide a necessary basis for legal certainty in the Church. In the first canon the legislator specifies its understanding of the Latin Church as opposed to the Eastern churches. The second canon presents the Code as

¹⁵⁸ „Normy nebyly formálně vyhlášeny v úředním věstníku *Acta Apostolicae Sedis*, jak je tomu pravidlem u obecných zákonů církve, ale podobně jako předcházející verze z roku 1934 a 1973 i tyto nové normy byly vyhlášeny tak, že latinsky psaný dokument norem byl zaslán přímo místním církvím. Tento způsob vyhlášení jim však naprosto neubírá na závaznosti a normy *Potestas Ecclesiae* jsou součástí všeobecného kanonického práva.“ – KAŠNÝ, Jiří, *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*, České Budějovice, 2005, s. 53.

a source of legal authority higher than that of liturgical laws; the liturgical laws therefore must be adapted to the provisions of the Code in the future. The third canon stipulates the principle of inviolability of existing law agreed upon between the Holy See and various countries under the international legal principle of “*pacta sunt servanda*”. In the fourth canon the legislator expresses its intention to protect rights obtained in goodwill and privileges granted earlier, thereby reinforcing legal certainty in the Church. The fifth canon introduces strict criteria that eliminate many norms of customary law that were still being applied at the time of the adoption of the Code. The sixth and last canon is an enumerative abrogation clause. The introductory canons offer a method of analyzing the system and logic of the Canon Law of the Catholic Church.

Zusammenfassung

Die Einführungschanone des Codex des Kanonischen Rechtes

Die Studie stellt die ersten sechs Einführungschanone des Codex des Kanonischen Rechtes von 1983 dar. Diese Rechtsbestimmungen spielen im Rahmen des Kodex nicht nur eine legislativ-technische Rolle, sondern setzen die Grundregeln für eine Hierarchisierung der Rechtssysteme und -quellen fest und formen überdies die Grundlagen der Rechtssicherheit in der Kirche. Im Zusammenhang mit dem ersten Kanon musste der Gesetzgeber zwischen dem Begriff der lateinischen und der östlichen Kirche differenzieren. Im Lichte des zweiten Kanons ist der Kodex eine den liturgischen Normen übergeordnete Rechtsquelle, weshalb müssen die künftigen liturgischen Normen im Einklang mit dem Kodex sein. Der dritte Kanon enthält den Grundsatz der Unversehrtheit des vereinbarten Vertragsrechts zwischen dem Apostolischen Stuhl und den Staaten gemäß der völkerrechtlichen Maxime „*pacta sunt servanda*“. Die wohlerworbenen Rechte und Privilegien sollten der Gesetzgeberswille nach geschützt werden, womit auch die Rechtssicherheit gefestigt wird, so der vierte Kanon. Demgegenüber zählt der fünfte Kanon die strengen Kriterien auf, denen zufolge viele in der Praxis noch angewandte Normen des kirchlichen Gewohnheitsrechts beseitigt werden. Der sechste und letzte Einführungschanon enthält eine Derogationsklausel mit der Liste der aufzuhebenden Normen. Die Einführungschanone bieten eine gute Möglichkeit für die Einsicht in die Systematik und Logik des kanonischen Rechtes der katholischen Kirche an.

Riassunto**I canoni introduttivi del CIC 1983**

L'articolo presenta i primi sei canoni cosiddetti preliminari del Codice di Diritto Canonico 1983. Con queste norme legali non viene connesso solo un significato di carattere tecnico-legislativo ma contengono parametri di base per una gerarchizzazione dei sistemi di diritto e dei loro fonti e creano anche uno spazio necessario per la certezza del diritto nella Chiesa. In chiave del Canone 1 bisogna specificare in che senso il legislatore adopera il termine della Chiesa latina a differenza dalle Chiese orientali. Il Canone 2 presenta il Codice come una fonte delle norme di forza superiore rispetto alle leggi liturgiche che perciò devono aggiornarsi alle regole del Codice. Il Canone 3 postula la massima d'intoccabilità delle convenzioni stipulate fra la Santa Sede e gli Stati secondo la massima di diritto internazionale „pacta sunt servanda“. Proteggendo i diritti acquisiti *bona fide* o privilegi concessi prima, il legislatore vuole rinforzare la certezza del diritto nella Chiesa, come si legge nel Can. 4 mentre Can. 5 presenta criteri rigidissimi eliminando molte consuetudini finora messe in pratica. Can. 6 – ultimo fra le norme generali contenute nel Libro I - presenta una clausola derogativa di tipo enumerativo. I canoni preliminari offrono una possibilità d'entrare nel sistema e logica del diritto canonico della Chiesa cattolica.

O autorovi

Stanislav Příbyl, nar. 18. listopadu 1966 v Praze, vystudoval teologii na teologické fakultě Papežské Lateránské univerzity v Římě, roku 1996 byl vysvěcen na kněze arcidiecéze pražské. Vystudoval též právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, a to v letech 1985–1989 a 1998–2001, obhájil disertaci „Právní zajištění ekumenických vztahů mezi církvemi“ a dosáhl titulů JUDr. – Ph.D. Na Institutu obojího práva Papežské Lateránské univerzity obhájil roku 2002 disertaci „České konfesní právo“ a stal se tak doktorem kanonického práva. Je členem pracovního výboru SPCP, soudcem Metropolitního církevního soudu v Praze a vyučuje kanonické a konfesní právo na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.

Stanislav Příbyl, born November 18th, 1966, in Prague, graduated in theology from the Pontifical Lateran University in Rome, in 1996 ordained a priest of

the Prague Archdiocese. Also graduated from the Charles University College of Law, where he studied in 1985–1989 and 1998–2001, wrote a dissertation called “Legal Guarantees on Ecumenical Relations among Churches” and gained titles of JUDr. and Ph.D. At the Institutum Iuris Utriusque of the Pontifical Lateran University in 2002 successfully defended another dissertation called “Czech State Ecclesiastical Law” and thus became Doctor of Canon Law. He is member of the Working Committee of the Church Law Society, judge of the Metropolitan Court of Prague, and a lecturer in Canon and State Ecclesiastical Law at the College of Theology, University of South Bohemia, České Budějovice.

Stanislav Příbyl, geb. am 18. November 1966 in Prag, absolvierte Theologie an der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom, 1996 Priesterweihe in der Prager Erzdiözese. Ferner absolvierte er auch Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag, und zwar in den Jahren 1985–1989 und 1998–2001. Im letzteren Zeitabschnitt verteidigte er seine Dissertationsarbeit „Rechtlich e Sicherstellung der ökumenischen Beziehungen unter den Kirchen“ (JUDr., Ph.D.). Im Rahmen des Instituts für Staats- und Kirchenrecht der Päpstlichen Lateranuniversität verteidigte er im Jahre 2002 seine Dissertation „Tschechisches Staatskirchenrecht“ und wurde somit Doktor kanonischen Rechts. Er ist Mitglied des Arbeitsausschusses der Gesellschaft für Kirchenrecht, Richter des Metropolitanengerichts in Prag und lehrt Kirchen- und Staatskirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweiss.

Stanislav Příbyl, nato il 18 novembre 1966 a Praga, laureato in teologia alla Facoltà di Teologia della Università Pontificia Lateranense a Roma, nel 1996 ordinato sacerdote della arcidiocesi di Praga. Si è laureato anche dalla Facoltà di Giurisprudenza UK a Praga, fra 1985–1989 e 1998–2001, con la tesi „Garanzie giuridiche dei rapporti ecumenici fra le chiese“ ha ottenuto i titoli JUDr. – PhD. All’Istituto Iuris Utriusque della Università Pontificia Lateranense ha difeso la tesi „Il diritto ecclesiastico ceco“ ed è divenuto dottore di diritto canonico. È membro del Comitato della Società per il diritto delle Chiese, giudice del Tribunale Ecclesiastico Metropolitano a Praga ed insegnante del diritto canonico e ecclesiastico alla Facoltà Teologica della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice.

Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835)

Pamětní knihy jakož i kroniky mají nejen v historickém, nýbrž i v mnohém jiném ohledu nepopíratelné přednosti a všechny zde dotčené král. krajské úřady a konsistoře se velmi určitě vyjádřily, že jejich pečlivé vedení může být u všech duchovních i světských společenství jedině žádoucí.

Aby tato chvályhodná horlivost, která je potěšitelným znamením pravého vlasteneckého smýšlení a pozoruhodného sebeuvědomění, které v památkách minulé doby nacházelo výzvu k vlastní prospěšné činnosti, mohla skrze úmysl popsat chvályhodná jednání přísněji bdít sama nad sebou a tím rozsívat požehnané semeno pro potomstvo a zajistit zdárné plody, jeví se jako smysluplné vydat následující bližší pokyny k vedení pamětních knih a také kronik.

1° Počínaje 1. lednem 1836, bude v každém městě a obci s právem trhu a na každém významnějším místě, ve farních a duchovních nebo světských společenstvech zavedena a pod dozorem nadřízených povolanych úřadů dále vedena v německé řeči pamětní kniha či také kronika. Nic nebrání tomu, aby tato kronika byla vedena také v latinském jazyce.

2° Pro tento úkol má být podle volby příslušného úřadu, vikariátu, magistrátu, městského soudního úřadu, hospodářského úřadu apod. určen schopný a pro obecné dobro doporučeníhodný muž.

3° Kniha je vlastnictvím duchovní nebo světské korporace nebo obce. Proto zpravidla musí být v domě dotyčné obce uchovávána a v případě, že kronikář z obce vystoupí nebo přestane vykonávat jemu svěřenou práci, má kroniku předat neporušenou stanovenému úřadu.

4° Je třeba si přát, aby kronika byla psána na obvyklém foliantovém formátu, na dobrém papíru a dobrým černým inkoustem, na přeložené polovině, přičemž na počátku má být uveden letopočet, kdy začala, jméno a úřad kronikáře.

Stejně tak je třeba, když na jeho místo nastoupí nový kronikář, na počátku jeho záznamů uvést jeho jméno a úřad a dobu tohoto počátku.

5° Kronika má být pamětní knihou obce, tedy knihou, do níž se zaznamenává všechno pozoruhodné, co se v souvislosti s obcí událo.

6° Bude účelné, na počátku kroniky poukázat na všechny existující starší písemné kroniky, listiny, privilegia, akta apod., jež jsou opatrována v obecním archivu nebo na které poukazují vytištěné dějiny obcí. Rádo bude viděno,

budou-li čas od času přiloženy nákresy míst, pozoruhodných staveb a situační plánky.

Obzvláště je chvályhodné vlastní kronice předeslat krátký přehled dějin města, farnosti nebo společnosti s uvedením pramenů. Tyto záslužné činnosti budou nazírány se zvláštní blahovůlí a budou ceněny.

7° Pro výběr událostí, jež mají být do kroniky pojaty, není možno stanovit do podrobností jdoucí předpis. V tomto ohledu je třeba důvěřovat kronikářově rozumnosti.

Obecně se pro zápis do pamětní knihy hodí všechny případy a jednání, která ukazují na stav a zvláštnosti obce či jejich změny, která představují obraz mravů, obyčejů a vůbec vztahů k obci: události, které se dotýkají správy obce, zastávání čelných obecních úřadů a hodností, významná správní opatření, nařízení a záležitosti týkající se školství, chudinské péče apod., provádění staveb, nadací, dobročinných ústavů, čas od času zprávy o stavu duchovního nebo světského majetku obce, významná zlepšení nebo zhoršení poměrů, změny v obecních hranicích a jejich značení nebo v obecních právech, významné kulturní události, smrt významných mužů, pobyt vysoce postavených osob, popis svátků, nápadné přírodní úkazy, případy značného zdražení nebo zlevnění, počet v průběhu roku pokřtěných, sezdaných, zemřelých, celkový stav obyvatelstva apod.

8° Případy, které je třeba zaznamenat do kroniky, se mají týkat především duchovní nebo světské obce; protože však všechny jednotlivé obce jsou se sousedními obcemi i s ostatními v kraji a v celém království spojeny společným svazkem, nemají být z kroniky vylučovány ty události, které se týkají sousedních duchovních či světských obcí nebo celé vlasti.

9° Vynikající cena kronik spočívá ve věrném podání všech jednotlivých okolností – často zdánlivých maličností – a v jistotě, s níž je z předem zmíněných a do jednotlivostí jdoucích skutečností získáván pravý obraz různých dob a jejich okolností a vztahů, vzdálený od všeho na domněnkách založeného historicko-filosofického systematizování. Kronikáři se proto mají snažit skutečně věrně popsat jednotlivosti případů, svátků atd., jež osvětlují mravy a události doby. Rozvláčnost proto může být různé povahy; nicméně je lepší, než prázdná obecnost.

10° Nepožaduje se žádné pragmatické dějepisectví, ani úsudek kronikáře o smyslu nějakého zařízení nebo nějakého jednání, ani okrasný nebo dokonce nabubřelý způsob psaní. Tomu je třeba spíše se vyhnout a kronikářům může sloužit za vzor prostý a nenucený způsob psaní nejlepších kronikářů středověku. Prosté líčení událostí je nejlepší a jedině žádoucí; ty mají být zaznamenávány chronologicky.

Každý jednotlivý zápis má být na okraji kroniky zřetelně označen letopočtem, pokud ten již nevyplývá z uvedeného, a v průběhu líčení také měsícem a dnem.

11° Kronikář udělá dobře, když záznam pořídí bezprostředně poté, co došlo k události. Tato přesnost při zaměstnání je zárukou věrnosti kronik.

12° Tam, kde vedení kronik má být skutečně pečlivé, bude třeba ve zvláštním svazku vést jejich obsah.

13° Každé duchovní či světské obci nechť jsou sděleny tyto pokyny s příkazem vložit je do kroniky samé.

14° Za tímto účelem je třeba na náklady příslušných duchovních nebo světských obcí opatřit podle zde uvedeného návodu svazky sestávající z 300 nebo 350 archů, očíslovat jejich strany, prošívat je nití a na konci nechat opatřit pečeti příslušného nadřízeného úřadu.

Praha 31. srpna 1835

*Karel hrabě Chotek
nejvyšší purkrabí a c. k. guberniální prezident*

Přeložil: Antonín Ignác Hrdina

V komplexu dominikánského kláštera sv. Jiljí
je otevřeno

KNIHKUPECTVÍ OLIVA,

kteří nabízí nejúplnější produkci české literatury a časopisů vydaných
v oboru
církvní právo.

Najdete zde bohatou nabídku knih z oblasti z teologie, historie a filosofie.

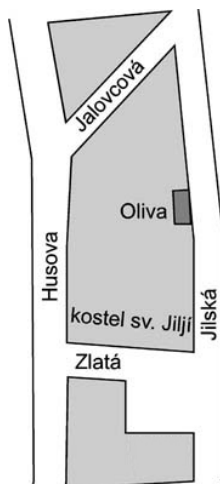
Adresa: Jilská 7, 110 00 Praha 1,

Otevřeno: Po–Pá 10–18 hod.

Tel. 606 657 544

Internetový obchod <http://oliva.op.cz>

Těšíme se na vaši návštěvu a objednávky!

Vojtech Vladár: Pramene práva katolíckej cirkvi v historickom vývoji

Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s. r. o
Plzeň 2009, 220 s., ISBN 978-80-7380-187-8.

V roce 2009 vydalo Čeněkovo Vydavateľstvá a nakladateľstvá v Plzni publikáciu *Pramene práva katolíckej cirkvi v historickom vývoji* od odborného asistenta Mgr. Vojtecha Vladára, Ph.D., z Katedry rímskeho a cirkevného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorý sa na uvedenej katedre venuje predovšetkým kanonickému právu a jeho dejinám.

Dejiny kanonického práva dávajú nahlédnuť zejména do téměř dvoutisícileté historie pramenů práva katolíckej cirkve, a jejich znalost umožňuje lepší pochopení platné kanonické právní úpravy v jejím vývoji, návaznosti jednotlivých právních institutů a mechanismu působení práva v katolíckej cirkvi.

Autor se při periodizaci dějin pramenů kanonického práva držel osvědčeného členění, které podal vynikající kanonista, kardinál Pietro Gasparri, ve své předmluvě ke Kodexu kanonického práva z roku 1917, a které sleduje jednotlivé periody nejen ve vývoji kanonického práva jako celku, nýbrž i v obecných církevních dějinách. Závěrem každé periody autor připojuje pojednání o tehdy profilující metodě kanonického práva.

V první kapitole, která má úvodní charakter, autor stručně pojednává o kanonickém právu, o jeho pojmu, předmětu a klasifikaci.

Druhá kapitola se zabývá prameny kanonického práva in genere: jejich klasifikací na materiální a formální, produkční a kogniční, a v této souvislosti vymezuje některé související pojmy (tradice, kanonizovaný obyčej, papežské právní akty, právní sbírky, konkordáty, světské zákonodárství, penitenciály, sbírky formulářů, Regulae Cancellariae Apostolicae, indexy librorum prohibitorum, soudní řády a liturgické sbírky). Závěrem kapitoly se věnuje biblickému základu kanonickoprávních pramenů, čímž přechází na pole teologie kanonického práva.

Třetí kapitolou (*Ius antiquum* – období předklasické) začíná hlavní část publikace. Autor zde zachycuje vývoj kanonického práva od jeho vzniku až do poloviny 12. století. Charakterizuje přitom jak formální prameny kanonického práva obecně, tak i jeho jednotlivé významné kolekce – východní i západní, autentické i falsifikované, a závěr kapitoly věnuje interakci mezi právem římským a právem kanonickým.

Čtvrtá kapitola (*Ius novum medi aevi* – období klasické) se zabývá vývojem kanonického práva v jeho „zlatém věku“ od soukromé sbírky boloňského magistra Graciána přes sbírky pograciánské a přes kodifikace papežů Řehoře IX. (*Liber decretalium...* či *Liber Extra*), Bonifáce VIII. (*Liber Sextus*) a Klementa V. (Klementiny) až po závěrečnou součást Korpusu kanonického práva – Extravaganty Jana Chappuise. Sleduje tedy období od poloviny 12. stol. do roku 1500, kdy byl kanonický *Corpus iuris*, nejvýznamnější právní památka celého středověku, definitivně uzavřen.

Postklasické právo (*Ius novissimum*) je tématem páté kapitoly. V ní se autor věnuje především dodnes obdivuhodné legislativě tridentského ekumenického koncilu, která se stala právním základem veškerého dalšího církevního zákonodárství na budoucí čtyři stovky let, dále potridentským pramenům práva a konečně právnímu dění v souvislosti s Prvním vatikánským koncilem. Neopomenul přitom ani právo východních církví v poklasickém období.

Konečně šestá a poslední kapitola (*Ius codificatum* – období kodifikovaného práva) se věnuje kanonickému právu 20. století, zejména Kodexu kanonického práva z roku 1917 a navazující legislativě jak před Druhým vatikánským koncilem, tak po něm. Pozornost je i zde věnována také vývoji práva východního. Publikace se zastavuje před oběma nyní platnými kodexy – jak pro církev latinskou (Kodex kanonického práva z roku 1983), tak i pro církve východní (Kodex kánonů východních církví), protože pojednání o nich už překračuje historickoprávní oblast.

Publikace obsahuje úvod, závěr, dvě přílohy, resumé ve slovenském a anglickém jazyce, výkaz bibliografie a jak jmenný, tak věcný rejstřík. Je opatřena bohatým poznámkovým aparátem, který dosvědčuje, že při jejím zpracování autor „vytěžil“ prakticky všechny dostupné učebnice a monografie týkající se pramenů kanonického práva a jejich dějin.

Poslední publikace v bývalém Československu, týkající se historie pramenů kanonického práva, pochází z pera tehdejšího profesora kanonického práva na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích Jaroslava Michala; jsou jí jeho vynikající skripta *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského* (Praha 1967). Ta jsou ovšem již desítky let beznadějně vyprodána, takže posluchači studující kanonické právo i zájemci o ně byli v této oblasti odkázáni výlučně na zahraniční literaturu. A jakkoli do ní patří i nyní recenzovaná publikace, přesto je snadno jazykově dostupná i našim čtenářům. Lze ji ovšem uvítat i proto, poněvadž dějinám pramenů kanonického práva se lze podrobněji věnovat jen v rámci kateder právních dějin na právníc-

---

kých fakultách, nikoli však na katedrách církevního práva v rámci teologických fakult, kde těžiště studia z pochopitelných důvodů spočívá v platném církevním právu. Tato publikace se tedy nepochybně stane užitečnou studijní pomůckou při studiu kanonického práva; jejímu autorovi a svému mladému nadějnému kolegovi k tomu upřímně blahopřeji.

Antonín Ignác Hrdina

Zdeněk Vojtíšek: *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*

Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta,
edice „Deus et gentes“, svazek 14,
Nakladatelství L. Marek, Brno, 2009, 460 s., ISBN 9-788087-127216.

Habilitační práce našeho předního znalce problematiky nových náboženských hnutí je sice publikací z oboru religionistiky, avšak její autor přesto nemohl pominout také právní stránku působení těchto subjektů. Ústředním tématem práce je totiž aspekt kolektivního násilí, kterého se některé z nich dopouštějí, a které nemůže zůstat bez povšimnutí represivních složek právních států, aplikujících v konkrétních případech administrativní i trestněprávní opatření.

Standardní konfesněprávní manuál J. R. Tretery „Stát a církve v České republice“¹ vyzývá ke zdrženlivosti a opatrnosti při používání výrazu „sekta“, nicméně připouští, že tento pojem má své oprávnění v pojednáních sociologického nebo religionistického rázu, v nichž ovšem bývá zásadně definováno, jaká skupina vyznavačů náboženské víry je pod tímto označením míněna. K tomu poznamenává, že název občanského sdružení „Společnost pro studium sekt a nových náboženských hnutí“, jehož vedoucím je shodou okolností autor recenzované publikace, je obezřetně zdvojený.

Samotný název recenzované knihy Zdeňka Vojtíška již pojem „sekta“ vynechává. V kapitole 1.3 (s. 35–53) se autor pečlivě a podrobně věnuje vymezení obsahu pojmu „nových náboženských hnutí“. Oproti tomu připisuje termínu „sekta“ emocionální zabarvení: „Nová náboženská hnutí jsou kvůli svému kritickému postoji k duchovnímu životu většinové společnosti touto společností většinou odmítána, podečňována a podezírána. Jedním z výrazů tohoto negativního vztahu je slovo ‚sekta‘, jehož pomocí se příslušník většinové společnosti distancuje od nového náboženského hnutí a jímž vyjadřuje, že duchovní život v tomto hnutí považuje za nenormální, anebo dokonce za nebezpečný.“ (s. 7) V souvislosti s tím také autor upozorňuje na nevhodnost pejorativního označení „vymývání mozku“, jež bylo soudnictvím v USA výslovně odmítnuto: „Především o platnost tohoto popisu se v 70. a 80. letech vedly v západní odborné i laické veřejnosti tzv. ‚války kvůli sektám‘ (naštěstí probíhaly ‚pouze‘ v publikacích, médiích či soudních síních). Za symbolický konec této vlny je považován rok 1990, kdy

¹TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církve v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, ISBN 80-7192-707-4, s. 71.

americký soud tuto metaforu – v procesu se Stephenem Fishmanem – odmítl jako nevědeckou.“ (s. 7 a pozn. 4)

Publikace seznamuje zájemce podrobněji s dramatickými kauzami následujících subjektů: Svatyně lidu, Davidiáni, Řád slunečního chrámu, Óm šinrikjó, Nebeská brána, Fa-lun-kung, Hnutí za obnovu Desatera Božích přikázání a Hnutí Bhagvána Radžníše. Kromě dalších obdobných hnutí jsou vzhledem k českému původu zvláště pojednání Imanuelité Jana Dvorského.

Nejmasivnější administrativní a právní kroky podnikla ve vztahu k utrácení životů v souvislosti s konkrétní kauzou Francie: „Průkopníkem těchto opatření byla Francie, jejíž veřejnost byla patrně násilím nejvíce ořesená. Již v roce první vlny vražd a sebevražd v Řádu Slunečního chrámu ustavilo francouzské Národní shromáždění komisi pro studium problému sekt. Komise vydala roku 1996 tzv. Guyardovu zprávu, která obsahovala seznam 173 společností. O nich autoři předpokládali, že jsou nebezpečná.“ (s. 8) V současné době se ve Francii zabývá zkoumanou problematikou „Meziresortní komise ostražitosti vůči sektářským odchylkám a boje proti nim“. (s. 9) Francouzský zákon „na podporu prevence a represe sektářských hnutí, která porušují lidská práva a základní svobody“ obsahuje jak trestněprávní sankce adresované jednotlivcům (až tříleté vězení a vysoké pokuty), tak i zrušení „sektářských“ organizací administrativní cestou. Autor však nezamlčuje vlnu odporu jak vůči činnosti francouzských orgánů, které se mají evidováním sekt zabývat, tak i vůči zákonu, který byl dokonce označen za „jeden z nejvíce represivních zákonů, přijatých evropskými demokraciemi od 40. let 20. století“. (s. 9) Jediná aplikace tohoto zákona (v roce 2009) byla považována spíše za výstrahu vůči vůdcům „sekt“ a za úlitbu veřejnému mínění (s. 10). Autor neopomíná i výslovnou odvolávku na francouzský zákon v důvodové zprávě českého zákona o církvích č. 3/2002 Sb.

Je dobře, že publikace informuje čtenáře hned zpočátku, byť značně zhuštěně, o právních aspektech posuzování činnosti nových náboženských hnutí, a že právě tyto informace jsou předsunuty coby rámec samotného výkladu jednotlivých násilných činů vybraných nových náboženských hnutí. K trestní represí vůči nim je však autor velice zdrženlivý, dokonce dospívá k závěru, že „...nic nenasvědčuje tomu, že by se nová náboženská hnutí podílela na větším počtu násilných situací nebo na vážnějších násilných událostech než příslušníci zavedených náboženských institucí.“ (s. 11) Dosažení potřebné vyváženosti v eventuální právní kvalifikaci činnosti nových náboženských hnutí má být podloženo vědeckým výzkumem: „Příkladem tohoto řešení je podíl akademických pracovníků na dosažení kompromisu v konfliktu orgánů, vymáhajících

právo, a Svobodných mužů z Montany.“ (s. 419) Podle autora náleží zcela zásadní a primární význam prevenci, založené na seriózním a nepředpojatém studiu činnosti nových náboženských hnutí, zatímco k účinnosti trestněprávních a administrativních postihů vůči nim se celkově staví skepticky.

Stanislav Příbyl

**René Petráš, Helena Petrův, Harald Christian Scheu (eds.):
Menšiny a právo v České republice**

Nakladatelství Auditorium, Praha, 2009, 507 s., ISBN 978-80-87284-00-1.

Pražské nakladatelství Auditorium vydalo kolektivní monografii s názvem *Menšiny a právo v České republice*. Vůdčím editorem monografie, a také řešitelem grantového projektu věnovaného právnímu postavení menšin, je právní historik, vědecký pracovník Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D. Další editoři publikace – JUDr. Helena Petrův, Ph.D., z Katedry ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy a doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Ph.D., z Katedry evropského práva téže fakulty – jsou uznávanými odborníky na problematiku menšin a spolupracovníky dr. Petráše v grantovém projektu.

Předmětná kniha zaujme čtenáře svým širokým záběrem. Úvodní kapitola je věnována definici menšiny v české minulosti, současném českém právu a v mezinárodním právu (s. 18–30). Následuje podrobná kapitola o historii právního postavení menšin v českých zemích od středověku do roku 1989 (s. 31–147). Jejím autorem je JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D., s výjimkou části nazvané „Romové v letech 1968–1989“ z pera prof. PhDr. Niny Pavelčíkové, CSc., z Filosofické fakulty Ostravské univerzity, přední odbornice na romskou historii.

Autorem třetí kapitoly o národnostních menšinách a politice týkající se národnostních menšin v ČR po roce 1989 je PhDr. Andrej Sulitka, CSc., v letech 1993–2008 vedoucí pracovník sekretariátu Rady vlády ČR pro národnostní menšiny.

Čtvrtá kapitola je věnována specifickým menšinám v ČR (s. 186–228). O slovenské menšině pojednala PhDr. Oľga Šrajjerová, CSc., vědecká pracovnice Slezského zemského muzea v Opavě, romské menšině se věnovala prof. PhDr. Nina Pavelčíková, CSc., židovské menšině pak doc. PhDr. Blanka Soukupová, CSc., vědecko-pedagogická pracovnice na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Pátá kapitola pojednává o právním postavení národnostních menšin v ČR (s. 229–266). Autorkou pojednání o ústavněprávní úpravě je JUDr. Helena Petrův, Ph.D., autorem pojednání o právech příslušníků národnostních menšin je JUDr. Josef Vedral, Ph.D., z Katedry správního práva a správní vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Úřadu vlády ČR.

Doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Ph.D., zpracoval dvě kapitoly (s. 267–355): první se nazývá „Univerzální ochrana národnostních menšin“ a je věnována jejich ochraně na půdě Organizace spojených národů, druhá kapitola „Regionální ochrana národnostních menšin“ je věnována Radě Evropy, Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropské unii.

Menšinám v dalších státech se věnuje osmá kapitola (s. 356–443). O ochraně národnostních menšin na Slovensku pojednala prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc., z Katedry mezinárodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Univerzity v Giessenu. Autorkou článku s názvem „Nepokoje na Slovensku v oblastech so zvýšeným počtom občanov rómskej minority v roku 2004“ je JUDr. Klaudia Marczyová, Ph.D., asistentka na Katedře veřejnoprávních disciplin Akademie Policejního sboru v Bratislavě. Během konference věnované menšinové problematice, která proběhla v rámci výše uvedeného grantového úkolu v květnu 2008 a již se zúčastnil i autor těchto řádek, provázela JUDr. Marczyová svůj příspěvek i fotografiemi zmíněných nepokojů v roce 2004 a přehlednými grafy. O úpravě národnostní otázky ve Švýcarsku pojednává JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D., o národnostních menšinách v Lotyšsku, Estonsku a Litvě pak PhDr. Helena Nosková u Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Článek JUDr. Heleny Petrův, Ph.D., se týká vývoje koncepce rovnosti v USA.

Součástí monografie jsou i příspěvky z výše uvedené konference: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc., vedoucí Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, pojednává o vybraných problémech restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce, JUDr. Josef Mrázek, DrSc., vědecký pracovník Ústavu státu a práva Akademie věd ČR se věnuje mezinárodněprávní ochraně menšin a právu na sebeurčení. Ass. Prof. Dr. iur. Wolfgang Wieshaider,¹ vyučující konfesního práva na vídeňské právnické fakultě, referuje o uplatňování evropských antidiskriminačních směrnic s ohledem na náboženský a etnický původ. Doc. JUDr. Vladimír Zoubek, CSc., vedoucí katedry veřejnoprávních disciplin Policejní akademie ČR v Praze, se věnuje problematice rozšíření jednotlivých jazyků ve světě.

---

¹Dr. Wieshaider je na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze dobře znám pravidelnou výukou v rámci programu Sokrates/Erasmus v oborech konfesní a církevní právo.

V první kapitole dr. Petráš na s. 18 uvádí: „V českých dějinách existuje řada pozoruhodných přístupů a metod, jež mohou být inspirací v otázce definice menšin.“²

Uvedená publikace je cenným přínosem v oblasti zkoumání právních otázek spojených s menšinami, zejména národnostními, v českých zemích. Její výhodou je její zaměření jak na historické období a na právní úpravu vnitrostátní, tak oblast mezinárodního práva. Kniha bude výborně sloužit jak pracovníkům veřejné správy, tak vědeckým kruhům i široké veřejnosti.

Záboj Horák

---

²Dodejme, že menšinami jsou v dnešní České republice i církve a náboženské společnosti, jak zaznělo i při diskusi v rámci shora zmíněné konference o menšinách v referátu prof. JUDr. Jiřího R. Tretery. Je ovšem otázkou, jak by při úvahách o právní úpravě jejich postavení měla být tato skutečnost zohledněna.

Tribunal ecclesiasticum Dioecesis Brunensis
Diecézní církevní soud Brněnské diecéze

Petrov 272/5, 601 43 Brno

Tel./Fax: 543 237 051 Fax: 543 237 042

e-mail: cirkevnisoud.brno@biskupstvi.cz Skype: dcs-moderatorka.s.k.

Administri tribunalis – pracovníci soudu

1. Vicarius iudicialis – soudní vikář:

Mons. ICDr. Mgr. Karel Orlita

2. Vicarius iudicialis adiunctus – soudní místovikář:

D. ThLic. ICLic. Maximilián Vladimír Filo, OPraem.

3. Iudices – soudci:

R. D. Vnislav Fruvirt

R. D. ICLic. Pavel Kopecký

R. D. ICLic. Mgr. Jan Nekuda

D. ICLic. Mgr. Luboš Pavlů, CRV

R. D. ICLic. Václav Trmač

jáhen ThDr. PhDr. Radek Mezuláník, Ph.D.

4. Vinculi defensores – obhájci svazku:

R. D. ICLic. Jan Daněk

R. D. doc. Josef Beneš, Th.D.

5. Promotor iustitiae – ochránce spravedlnosti:

R. D. doc. Josef Beneš, Th.D.

6. Cancellarii tribunalis moderator – moderátorka soudní kanceláře:

Mgr. Bc. Zuzana Kubíková, DiS.

7. Notarii et actuarii – notářky a aktvářky:

Mgr. Ivana Kompasová Martináková

Vilma Navrátilová

Ing. Jarmila Nevrlá

Iveta Kučerňáková

Ing. Lenka Černožorská

Eva Opluštilová

8. Auditores – auditori:

jáhen Mgr. Jan Špilar

S. M. ThBc. Agnieszka Roszkowska, PDDM

R. D. Mgr. Miroslav Slavíček

R. D. Mgr. Jaroslav Čupr

9. Advocatus – advokát:

Mgr. Štěpán Šťastník

10. Procuratores – prokurátoři:

JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D.

S. M. Mgr. Mgr. Dominika Hana Kubiková, OP

Mgr. Jan Petr Kosinka

11. Periti – znalci:

MUDr. Vlasta Binderová

MUDr. Jitka Chmelová

PhDr. Josef Zeman, CSc.

MUDr. Ludmila Lázničková

MUDr. Jitka Krausová

S. M. PhLic. Mgr. Dominika Petra Konečná, OSF

R. D. Mgr. MUDr. Karel Rozehnal

Zpracoval: Mgr. Štěpán Šťastník

Tribunal interdioecesanum Olomucense Interdiecézní soud v Olomouci

Wurmova 562/9, 771 01 Olomouc

Tel.: 587 405 404, 587 405 405, 731 402 027

s pravomocí ve všech soudních věcech jako soud prvního stupně pro Olomouckou arcidiecézi a Ostravsko-opavskou diecézi a jako řádný soud druhého stupně pro Diecézní církevní soud Brněnské diecéze a Metropolitní církevní soud Praha a do 8. června 2011 i pro Diecézní církevní soud diecéze Královéhradecké a Diecézního církevního soudu Plzeň.

Administri tribunalis – pracovníci soudu

1. Vicarius iudicialis – soudní vikář:

Mons. doc. ICLic. František Polášek, Th.D.

2. Viceofficiales – viceoficiálové:

R. D. ICDr. Libor Botek

D. ThDr. ICLic. František Brázdil, SI

3. Iudices – soudci:

Mons. ICDr. Alois Peroutka

R. D. ICLic. František Bůžek

R. D. ICDr. Dominik Holický

D. ICLic. Mgr. Jiří Marian Husek, OPraem.

R. D. ICLic. ThLic. Jiří Koníček

R. D. ICLic. Jan Kulíšek

R. D. ICLic. Antonín Kupka

R. D. ICLic. Kazimierz Plachta

R. D. ICLic. Josef Rýzna

jáhen Mgr. RNDr. Alois Orlita, CSc.

4. Vinculi defensor – obhájce svazku:

R. D. ICLic. Jan Můčka

5. Cancellarii tribunalis moderator – moderátorka soudní kanceláře:

Mgr. Monika Menke, Th.D.

6. Notarii – notáři:

Mgr. Anton Menke

JUDr. Miroslav Svoboda

Zpracoval: Mgr. Štěpán Štastník

Zprávy z Právnické fakulty MU v Brně: konference Církev a stát (2009) a nová koncepce výuky konfesního práva

Na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně je již tradicí pořádat na počátku akademického roku konferenci zaměřenou na otázky vztahu státu a církví, svobody vyznání a konfesního práva pod jednotným názvem Církev a stát. V úterý 8. září 2009 se konal již XV. ročník zaměřený na reflexi předlistopadového zákonodárství v současném právu a právní praxi se záměrně poněkud provokativním podtitulem „*Šedesát let církevních zákonů*“, odkazujícím na tzv. církevní zákony přijaté v roce 1949.

Oproti předchozím ročníkům konference, které organizačně zajišťovala Katedra ústavního práva a politologie prostřednictvím JUDr. Michala Lampartera, Ph.D., ve spolupráci se Společností pro církevní právo, se stoprocentně obměnil pořadatelský tým, aktuálně ve složení Mgr. Petr Jäger, JUDr. Mgr. Pavel Molek, Ph.D., JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., a Mgr. Ladislav Vyhnánek z uvedené katedry. Pozvání přijalo celkem 14 referentů z českých akademických pracovišť i právní praxe.

Po úvodním slovu K. Šimáčkové předal moderátor konference P. Molek slovo P. Jägerovi k úvodnímu příspěvku, který v kritickém duchu otevřel téma formálních ústavních a zákonných záruk svobody vyznání po roce 1948 v kontrastu s dnešním materiálním právním státem, čímž zároveň prezentoval dílčí výsledky projektu Komunistické právo v Československu, který se v roce 2009 zhmotnil ve stejnojmennou obsáhlou publikaci.

Do ještě širšího historického kontextu následně zasadil principy českého konfesního práva ve 20. století Mgr. Štěpán Šťastník z Ústavního soudu ČR, který se pokusil načrtnout určité paralely mezi starým právem rakouským, realitou československé republiky a zákonodárstvím po roce 1948. Tématu faktické eliminace výuky náboženství na veřejných školách z ideologických důvodů v době komunistické totality a její obnově po roce 1989 se věnoval JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M., z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Právní postavení konfesních pohřebišť po roce 1948 s důsledky do dnešní doby ze svého pohledu soudce zhodnotil JUDr. Daniel Spratek, Ph.D.

Druhý blok, zaměřený na přetrvávající nedořešené vztahy mezi státem a církvemi v otázce hospodářského zabezpečení a církevních restitucí otevřel Ing. Mojmir Kalný, bývalý dlouholetý ekonom České biskupské konference. O úskalích financování církví a náboženských společností podle zákona č. 218/1949 Sb. následně hovořila Ing. Pavla Bendová, ředitelka odboru církví Ministerstva

kultury, na kterou v zápětí navázal její zástupce Mgr. Jakub Kříž s rekapitulací téměř dvacetiletého úsilí českého státu o majetkové vyrovnání s církvemi. Blok uzavřel JUDr. PhDr. Petr Kolář, Ph.D., prorektor Vysoké školy Cevro Institut, s prezentací o činnosti zvláštní parlamentní komise pro posouzení aktuálního návrhu zákona o majetkovém vyrovnání mezi státem a církvemi.

Vývoji právního náhledu na subjektivitu tzv. historických právnických osob se poté věnovala JUDr. Marie Kolářová Th.D., kancléřka Arcibiskupství pražského, po níž následoval ICLic. ThLic. Jiří Koníček, předseda Společnosti pro dialog církve a státu, který hovořil o destruktivním vlivu komunistických církevních zákonů na kanonické a ekonomické poměry v katolické církvi. Mgr. Jiří Foral z Fakulty sociálních studií MU rozšířil téma konference o komparaci vztahů církve a státu ve 20. století ve Francii a historik a právník Mgr. Martin Smutný odkryl demokratizační procesy na konci 80. let v celém východním bloku. Svým příspěvkem o vývoji vztahů státu a církvi v Československu konferenci uzavřel JUDr. M. Lamparter, Ph.D.

Pro řádnou informovanost o dění na Právnické fakultě MU v Brně je dále nutno rovněž uvést, že v akademickém roce 2009/10 byla významně pozměněna koncepce výuky předmětů dotýkajících se záruk náboženské svobody a vztahu státu a církvi. V dlouhodobě vyučovaném předmětu „*Církevní právo*“ (200 studentů) byl nově výrazně posílen důraz na konfesní právo a právní postavení církvi a náboženských společností, přičemž své místo v předmětu mají rovněž ty oblasti práva kanonického, které mají konkrétní a praktický význam pro absolventa směřujícího do některého z klasických právnických povolání (otázka právnických osob v církvi a jejich subjektivita v právu státním, kanonické právo manželské, autonomie církvi v judikatuře soudů apod.).

Zcela nově bude od jarního semestru do výuky zaveden předmět „*Náboženství a víra v demokratickém právním státě*“ (50 studentů), jehož cílem je zaměřit se na vybraná témata náboženské svobody, zasadit je do kulturního, náboženského i politického kontextu a věnovat se jim podrobněji i v mezinárodním komparativním pohledu.

Odborníkům, kteří si chtějí vytvořit přehled o aktuálních diplomových pracích obhájených na Masarykově univerzitě, které jsou věnovány tématům svobody vyznání a konfesního či kanonického práva, doporučuji elektronický Archiv závěrečných prací [<http://is.muni.cz/thesis>], v němž je možno přehledně vyhledávat dle názvu práce i fulltextově.

Petr Jäger
externí vyučující na PrF MU Brno
asistent soudkyně Ústavního soudu

Konference Společnosti pro právo východních církví, Benátky, 21.–26. 9. 2009

Mezinárodní Společnost pro právo východních církví (Society for the Law of the Eastern Churches) pořádá tradičně každé dva roky konferenci na různých místech světa. Ta letošní, již XIX. v řadě, se konala v italských Benátkách za podpory tamní Fakulty kanonického práva Marcianum a byla zaměřena na téma „Formy autonomie ve východních církvích“ (Forms of Autonomy in the Eastern Churches). V domě Maria Assunta v Cavallino Treporti u Benátek se sešlo přibližně 50 účastníků z církví katolických i pravoslavných.

Slavnostní zahájení se konalo v pondělí 21. 9. 2009 odpoledne. Po úvodních projevech hlavního organizátora letošní konference Luise Okulika (Benátky), děkana Fakulty kanonického práva Briana Ferme (Benátky) a viceprezidenta Společnosti pro právo východních církví Konstantina Pitsakise (Komotini/Řecko) následovalo přečtení pozdravného dopisu od Francesca Coccopalmerii, prezidenta Papežské rady pro legislativní texty. Pak již přišel na řadu hlavní bod večera, přednáška kardinála Waltera Kaspera na ekleziologické téma o vztahu mezi *communio* a partikulárními církvemi.

Dopoledne dalšího dne bylo věnováno terminologickým otázkám. Richard Potz (Vídeň, prezident Společnosti pro právo východních církví) nastínil dějiny pojmu *autonomie* od dob jeho vzniku v antickém Řecku až po 20. století. Konstantinos Pitsakis referoval o vývoji termínů *autonomie* a *autokefalie* v pravoslavných církvích. Luis Okulik přiblížil vztah mezi pojmy *ritus* a *Ecclesia sui iuris* podle kanonického práva východních katolických církví.

Další tématický blok byl zaměřen na právní dějiny. Daphne Penna (Groningen/Nizozemí) hovořila o právní autonomii latinských křesťanů v rámci byzantské říše. Na toto téma navázal ve svém příspěvku Paraskevas Konortas (Athény), který se věnoval křesťanským menšinám v osmanské říši. Poté referoval Thomas Németh (Vídeň) o autonomních komunitách pravoslavných věřících uvnitř habsburské říše. Další dva příspěvky se zabývaly především postavením bulharské pravoslavné církve, Anna Ulyanowa (Moskva) přiblížila postavení této církve v rámci konstantinopolského patriarchátu ve středověku. Hristo Berov (Postupim/Německo) a Dilian Nikolchev (Sofie) se nemohli konference osobně zúčastnit, a proto zaslali svůj příspěvek o vývoji této církve až po současnost.

Následující tématický blok se zabýval formami právní autonomie na několika příkladech ze současnosti. O církvích v rámci moskevského patriarchátu

referoval Vladislav Cypin (Moskva), na situaci běloruské církve se zaměřil Alexej Klutschewsky (Videň) a novodobý vývoj pravoslavní v Moldávii skvěle pedagogicky nastínila Monica-Elena Herghelegiu (Tübingen/Německo).

Na čtvrtý den připravili organizátoři konference dopolední exkurzi do baziliky na ostrově Torcello, odpoledne do centra Benátek, do řecké pravoslavní katedrály sousedící s muzeem ikon. Samozřejmě nechyběla ani návštěva baziliky sv. Marka s podrobným výkladem.

Další den vystoupil Charalambos Papastathis (Tessaloniki/Řecko) s příspěvkem o autonomních církvích, polo-autonomních církvích a exarchátech v rámci konstantinopolského patriarchátu. Řecký biskup Kyrillos Katerelos zasvěceně hovořil o pravoslavních klášterech a různých formách jejich autonomie. Na trochu odlišné téma se zaměřil Pablo Gefaell (Santa Croce/Řím); nastínil právní charakter institutu personální prelatury v rámci latinského kanonického práva a doporučil zavedení tohoto institutu také ve východních katolických církvích.

Poslední den konference přednesl Péter Szabó (Budapešť) ve svém referátu právní srovnání institucí *abbatia nullius* v západní církvi a *stauropegion* v církvích východních. Přednáška arcibiskupa Mesroba Krikoriana (Videň) o autonomii uvnitř arménské apoštolské církve byla pouze přečtena, protože autor se nemohl dostavit. Ještě před závěrečnými slovy, která pronesli organizátoři konference Luis Okulik a Richard Potz, vyřídil melchitský arcibiskup Elie Béchara Haddad (Saida/Libanon) pozdravy svého patriarchy všem účastníkům konference.

Příspěvky na tomto symposiu byly proneseny ve čtyřech jazycích – angličtině, italštině, němčině a francouzštině. Pro simultánní tlumočnice bylo z důvodu složité materie někdy velmi náročné obstarat kvalitní překlady. Všechny příspěvky z této konference budou publikovány v ročence Společnosti pro právo východních církví Kanon.

Hlavním přínosem symposia však byla jedinečná příležitost setkat se s duchovními, kněžími i biskupy z nejrůznějších východních církví. Na závěr lze jen dodat, jaká škoda je, že se této konference nezúčastnil žádný zástupce Kongregace pro východní církve ani Papežského orientálního institutu v Římě.

Eva Vybíralová

Mezinárodní konference „Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí“, Bratislava a Nitra, 14.–16. 10. 2009

Ústav pre vzťahy štátu a cirkví zřízený v roce 1997 Ministerstvem kultury Slovenské republiky si za dvanáct let své existence vybudoval renomé uznávané výzkumné instituce, která významným způsobem vstupuje do diskusí o vztahu náboženské víry, cirkví a státu. O tom svědčí jak jeho bohatá publikační činnost,¹ tak hojná účast na jím pořádaných odborných akcích.

Konference „Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí“ se uskutečnila ve dnech 14.–16. října 2009 v Bratislavě a v Nitře a pořadatelům se podařilo zajistit aktivní účast zástupců akademického sektoru, státní správy a cirkví z 18 různých států, včetně vzdálených zemí jako je Brazílie, Japonsko či USA. Tato událost navazovala na podobnou konferenci „Náboženství a veřejná moc v zemích EU“, kterou uspořádalo české Ministerstvo kultury v Olomouci červnu tohoto roku.²

První dva dny konference byly věnovány otázkám financování cirkví. Za nejvýraznější považují vystoupení Prof. Dr. Adriana Loretana z univerzity v Lucernu. Ten parafrázoval heslo obyvatel Washingtonu D.C. „no taxation without representation“ a hájil její užívání v otázce finančních příspěvků státu cirkvím. Stát by měl dle něj přispívat pouze takovým cirkvím, které na svůj vnitřní model řízení aplikují principy zastupitelské demokracie. Tento postoj státu – projevující se např. vnucováním systému farních a diecézních rad katolické cirkvi – nevnímá jako hrubý zásah do církevní autonomie, ale jako přirozený požadavek demokratického státu.

Nepřímo tak potvrdil obavy Elizabeth Sewell, JD, která poukazovala na možnosti zneužívání státního financování cirkví. I ve Spojených státech amerických, kde jsou cirkve a stát ekonomicky odloučeny, dochází k silným tlakům na církevní subjekty, které disponují daňovým zvýhodněním, anebo které obdrží účelové granty. Takové osoby bývají nuceny neprojevat svoje postoje k aktuálním eticko-politickým problémům, jakými jsou v USA např. manželství osob stejného pohlaví či postoj k nenarozenému životu.

¹Z posledně vydaných publikací si zmínku zaslouží např. ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (eds.). *Clara pacta – boni amici: Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami / Contractual Relations Between State and Churches*. Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2009 nebo MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.). *Výhrada vo svedomí / Conscientious Objection*. Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007.

²Viz Revue církevního práva č. 43 – 2/09, s. 152, 154.

Ředitel odboru církví maďarského Ministerstva školství a kultury Dr. András Csepregi prezentoval pro mnohé překvapivou skutečnost, že v Maďarsku vznikají účelové skupiny vydávající se za církve především z ekonomických důvodů (daňové úlevy apod.). Nemožnost přezkoumání jejich učení ze strany státních orgánů pak ovšem zapříčiňuje, že i tyto účelové skupiny musí stát považovat za církve.

Šest zástupců Španělska (jmenujme z nich alespoň Prof. Rafaela Palomina z univerzity Complutense, Madrid) podrobně představilo jednotlivé aspekty tamního financování církví. Českou republiku pak zastoupil Ing. Jaromír Talíř, náměstek ministra kultury a Ing. Pavla Bendová, ředitelka odboru církví Ministerstva kultury. Svým způsobem unikátní symbiózu státního a církevního prvku v případě Arcidiecézního muzea v Olomouci představila Mgr. Kamila Bubelová, Ph.D., vedoucí katedry teorie práva a právních dějin olomoucké Právnické fakulty. Z výčtu jmen přednášejících v rámci prvního bloku nemůže být opominut Prof. dr. hab. Józef Krukowski, významný polský odborník v oblasti konkordátního práva a první děkan právnické fakulty Katolické univerzity v Lublinu.

Tematickému bloku o restitucích církevního majetku byl věnován jeden konferenční den, neboť se týkal omezeného okruhu účastníků a představoval tak v podstatě česko-slovenský dialog okořeněný zkušenostmi Rumunska, Turecka a Ruska. Z vystoupení českých zástupců zmiňme příspěvek Doc. Damiána Němce, Dr., který provedl srovnání restitučních předpisů navrhovaných v České republice s konkordátními smlouvami uzavřenými s postkomunistickými zeměmi a poukázal tak na zajímavé paralely. Ing. Pavel Stolař, CSc. pak z pozice ekonoma Českobratrské církve evangelické poukázal na problém neplnění zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů, ze strany České republiky. Církevní soudce JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D., J.C.D., přispěl do ekonomických a právních úvah etickým zamyšlením, ve kterém zdůrazňoval tezi, že požadavek na restituci církevního majetku má sice oporu ve ctnosti spravedlnosti, neměl by však „přehlušovat“ vlastní poslání církví, kterým je hlásání evangelia i v podmínkách ekonomické nezabezpečení.

Vzhledem k velkému množství konferenčních příspěvků doprovázených bohatými diskusemi nelze dopodrobna reprodukovat podrobný obsah probíraných témat. Stejně tak i výše uvedená jména představují jen menší část přednášejících. A tak nezbyvá, než se těšit na vydání sborníku z konference. Ten má šanci stát se cenným zdrojem informací a kvalitním publikačním počinem.

Jakub Kříž

**Dvacátý první výroční kongres
Evropského konsorcia pro výzkum vztahu církve a státu,
Madrid, 12.–15. 11. 2009**

Ve dnech 12.–15. listopadu 2009 se v Madridu konal XXI. výroční kongres Evropského konsorcia pro výzkum vztahu církve a státu na téma „**Úprava imigrace a azylového práva v národním a místním zákonodárství a svoboda náboženství v zemích Evropské unie**“.

Zpravodaj z každé země EU (pověřený člen konsorcia nebo pozvaný referent) měl za úkol dodat několik měsíců před zahájením kongresu odpovědi podle předem vypracovaného systému (anglicky nebo francouzsky), což pak bylo včas všem účastníkům rozesláno.

Za ČR zaslali společný referát a v diskusi vystoupili prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera a JUDr. Záboj Horák, Ph.D., oba z Katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Kongresu se zúčastnilo celkem 45 členů a referentů konsorcia.

Jednání bylo ve čtvrtek 12. listopadu 2009 otevřeno hlavním hostitelem prof. Agustinem Motillou z Univerzity Carlose III. v Madridu, a dosavadním prezidentem konsorcia prof. Richardem Puzou z Tübingenu. V pátek 13. listopadu a v sobotu 14. listopadu se uskutečnila tři diskusní zasedání, která postupně řídili prof. Axel von Campenhausen z Göttingenu, prof. Charalambos Papastathis z Thesaloniky a prof. Richard Potz z Vídně. Během diskuse uskutečnili účastníci z ČR několik vstupů osvětlujících právní úpravu a praxi v České republice.

Na závěr se konala valná hromada konsorcia, na níž byl prezidentem konsorcia pro následující roční období zvolen prof. Norman Doe z Cardiffu. Příští kongres je svolán na listopad 2010 do Trevíru, hlavním organizátorem bude prof. Gerhard Robbers.

Výsledky jednání madridské konference budou po definitivní úpravě příspěvků z jednotlivých zemí uveřejněny v publikaci, která vyjde v nakladatelství Peeters v Lovani.

Záboj Horák

Dnes Vám představujeme

Presented to You Today

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

Archiv bezpečnostních složek

The Archives of the State Security Agencies in the Czech Republic

Archiv des Sicherheitsdienstes in der Tschechischen Republik

Archivio delle forze di sicurezza di Repubblica Ceca

Archiv bezpečnostních složek vznikl k 1. únoru 2008 na základě zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů. Obě instituce sídlí na adrese Siwiewcova 2, 130 00 Praha 3, tel. 221 008 111.

Archiv bezpečnostních složek je přímo řízen Ústavem pro studium totalitních režimů. V Archivu bezpečnostních složek se k 1. únoru 2008 soustředily archiválie a dokumenty vzniklé činností bezpečnostních složek a v jejich rámci orgánů komunistické strany či Národní fronty, a to od 4. dubna 1945, dne vzniku poválečné vlády Československé republiky a jmenování prvního komunistického ministra vnitra, až do 15. února 1990, kdy byla prvním nekomunistickým ministrem Státní bezpečnost zrušena.

V informační publikaci vydané Ústavem pro studium totalitních režimů v roce 2009 je uvedeno: „Archiv bezpečnostních složek zabezpečuje všestrannou péči o archiválie, jejich odborné a vědecké zpracování a zpřístupňování i jejich využívání k vědeckým a jiným účelům. Spravuje téměř dvacet kilometrů archivních materiálů, včetně 201 934 mikrofiší I. správy SNB (rozvědky), 141 275 mikrofiší centrály kontrarozvědky, 94 503 mikrofiší III. správy SNB (vojenské kontrarozvědky) a vojenské rozvědky a stovky dalších filmů. Tyto archiválie jsou uloženy v depozitářích na čtyřech pracovištích v Praze a v depozitářích pracoviště v Kanicích nedaleko Brna.“

Internetové stránky Archivu bezpečnostních složek se nalézají na adrese <http://www.abscr.cz>.

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Přednáška v cyklu Působení práva ve společnosti a církvi

V pondělí 30. listopadu 2009 uspořádala Společnost pro církevní právo spolu s právní sekcí České křesťanské akademie 60. večer v uvedeném cyklu, a to na téma „Rozhodnutí Ústavního soudu ČR v konfesněprávních záležitostech“. Setkání mělo ráz panelové diskuse a konalo se tentokrát v posluchárně č. 220 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy za hojně účasti veřejnosti i členů Společnosti pro církevní právo z Čech i z Moravy.

K problematice postavení ústavních soudů v moderních demokraciích přednášel doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., z Katedry teorie práva a právních učení Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Dále přednášel JUDr. Jan Klail, advokát a právní zástupce římskokatolického biskupství plzeňského, o průběhu soudního sporu Mešní nadace děkana Josefa Schönigera, Olšová Vrata, a dalších sporů církevních subjektů před soudy České republiky. V bohaté diskusi vystoupil větší počet účastníků.

Návštěva z kantonu Thurgau

V pátek 11. prosince 2009 jsme měli ve vedení naší Společnosti pro církevní právo v Praze 3, Sudoměřské 25, vzácnou návštěvu. Skupinu zástupců Katolické církevní rady kantonu Thurgau tvořili pan Peter Hungerbühler, prezident církevní rady, pan Urs Brosi, jednatel a generální sekretář a pan August Biedermann, aktuár, s chotí. Hosté se seznámili s činností Společnosti od jejího přestěhování na novou adresu, a vyjádřili jí svou plnou podporu.

Uznání z Říma

Své uznání našemu časopisu opětovně vyjádřil při své vánoční gratulaci dlouholetý přítel naší Společnosti pro církevní právo, Jeho Eminence S.E.R.C. Zenon Grocholewski, prefekt římské kongregace pro katolickou výchovu. S vděčností vzpomínáme jeho neutuchající podpory konferencím kanonického práva, pořádaným Slovenskou společností kánonického práva každoročně v sídle diecézního biskupa ve Spišské Kapitule (Slovensko), jejichž účastníky

byla i řada členů naší Společnosti pro církevní právo. Také jeho přednáška během návštěvy pražského církevního soudu v roce 1994 byla pro nás velmi poučná. Jeho tehdejší latinsky proslovené kázání v benediktinském klášterním kostele sv. Markéty v Praze-Břevnově, určené členům církevních soudů, jsme i s překladem otiskli v naší Revue č. 2/95, na s. 123–125.

Člen naší Společnosti, A.R.P. Roberto Ombres OP, generální prokurátor řádu dominikánů, pravidelně sleduje náš časopis. Velice nás těší hřejivá slova povzbuzení, která nám po obdržení každého čísla, zejména v posledních letech, zasílá. Tak se stalo i nyní, v prosinci 2009. Připomnělo nám to krásné chvíle pobytu tří zástupců naší Společnosti v červnu roku v 2000 u něho v dominikánském klášteře v Oxfordu, a opět naší návštěvy u něho v dominikánské generální kúrii u sv. Sabiny během poutní cesty do Říma v září 2005.

Gratulujeme

Dne 4. prosince 2009 byl ustanoven děkanem Fakulty kanonického práva Papežské univerzity sv. Tomáše Akvinského v Římě (Angelicum) P. prof. ICDr. Mgr. MVDr. Konštanc Miroslav Adam, OP, a dne 10. 12. 2009 byl ustanoven prorektorem (Vice Rettore) této univerzity.

Narodil se roku 1963 v Michalovcích na Slovensku, ve svém rodišti působil v letech 1987–1990 jako veterinární lékař a bakteriolog. V únoru 1989 vstoupil do tajného noviciátu řehole dominikánů, v letech 1990–1995 studoval teologii na Cyrilometodějské teologické fakultě Palackého univerzity v Olomouci. Pracoval v duchovní správě ve farnosti Bratislava-Kalvária. Kanonické právo studoval na Angeliku v Římě v letech 1996–2001, kde získal titul doktora kanonického práva. V roce 2001 byl ustanoven provinciálem nedávno předtím založené Slovenské provincie dominikánů. Vyučoval kanonické právo na Trnavské univerzitě na Slovensku a Teologickém institutu sv. Tomáše Akvinského v Kyjevě (Ukrajina), byl soudcem Metropolitního tribunálu v Košicích.

Od října 2005 působí jako profesor kanonického práva na Angeliku v Římě, od roku 2006 také jako soudce Interdiecézního tribunálu pro římskou diecézi a ostatní diecéze oblasti Latia. Dva roky působil též jako obhájce svazku na Metropolitním tribunále v Los Angeles (Ca., USA). Studijně pobýval na Katolické univerzitě v Lille, Papežské univerzitě v Salamance a Providence College (Rhode Island, USA). Patří mezi zakládající členy Společnosti pro církevní právo se sídlem v Praze, do níž vstoupil v lednu 1995.

Dne 15. prosince 2009 byl Svatým otcem za soudce Apoštolské signatury v Římě ustanoven Mons. ICDr. Stanislav Zvolenský, metropolita arcibiskup bratislavský, po řadu let vedoucí Katedry kanonického práva na Cyrilo-metodějské bohoslovecké fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Členem naší Společnosti pro církevní právo je od 26. 8. 1998.

redakce

From the Church Law Society

A Lecture from the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

The Church Law Society and the Law Chapter of the Czech Christian Academy organized the 60th event in the lecture series on Monday, 30 November 2009; the topic was “Decisions of the Constitutional Court of the Czech Republic in Matters of State Law on Churches.” The panel discussion took place in room 220 of the Law School of Charles University in Prague and was well attended by members of the Church Law Society from Bohemia and Moravia and the general public. Doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., from the Department of Theory of Law and Legal Thought of the Law School of Charles University in Prague spoke about the role of constitutional courts in new democracies. JUDr. Jan Klail, an attorney and the legal representative of the Roman Catholic Diocese in Pilsen, discussed court proceedings in the matter of the Mass Foundation of Dean Josef Schöniger, Olšová Vrata, and in other matters concerning Church entities before courts in the Czech Republic. A number of participants took part in the discussion following the presentations.

A Visit from the Canton of Thurgau

On Friday, 11 December 2009, the Church Law Society leadership, located in the office of the Society in Prague 3, Sudoměřská 25, enjoyed a distinguished visit from the following representatives of the Catholic Church Council of the Canton of Thurgau, Switzerland: Mr. Peter Hungerbühler, President of the Council, Mr. Urs Brosi, Executive Officer and Secretary General, and Mr. August Biedermann, Council Actuary, and his wife. The guests were informed about the activities of the Society since it moved its offices to its new location; the guests expressed their support for the Society.

Recognition from Rome

H.E. S.E.R.C. Zenon Grocholewski, the Prefect of the Roman Congregation for Catholic Education, once again recognized the achievements of the Church Law Review in his Christmas greetings. We recall with gratitude his lasting support for conferences on Canon Law that have been organized every year at the seat of the Diocesan Bishop in Spišská Kapitula (Slovakia) by the Slovak Canon Law Society; a number of members of the Church Law Society have participated in the conferences. We also recall his extremely interesting lecture during his visit to the Prague Church Court in 1994. The Church Law Review printed the Latin sermon that he delivered in 1994 in the Benedictine Monastery Church of St. Margaret in Prague-Břevnov, which was addressed to members of Church courts (Church Law Review 2/95, pp. 123–125).

A.R.P. Roberto Ombres, OP, the Procurator Generalis of the Dominican Order and a member of the Church Law Society, regularly follows the Church Law Review. We appreciate the warm words of encouragement that he expresses each time he receives a new issue of the Review, as he did again in December 2009. We recall the pleasant visit of three representatives of the Church Law Society to his Dominican Priory in Oxford in 2000, and another visit to his Dominican General Curia at St. Sabina during a pilgrimage to Rome in 2005.

Congratulations

On 4 December 2009, P. prof. ICDr. Mgr. MVDr. Konštanc Miroslav Adam, OP, was appointed Dean of the Canon Law School of the Pontifical University of St. Thomas Aquinas in Rome (Angelicum), and on 10 December 2009 he was appointed Vice-President (Vice Rettore) of the University. He was born in 1963 in Michalovce in Slovakia, where he worked from 1987–1990 as a veterinarian and bacteriologist. In February 1989 he joined a secret novitiate of the Dominican Order and from 1990–1995 studied theology at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc. He worked in the Church administration in the parish Bratislava-Kalvária and later studied Canon Law at the Angelicum in Rome from 1996–2001, where he was awarded the degree of Doctor of Canon Law. In 2001 he was appointed Provincial of the newly established Slovak Dominican Province. He taught Canon Law at Trnava University in Slovakia and at the Theological Institute of St. Thomas Aquinas in Kiev (Ukraine); he also served as a judge of the Metropolitan Tribunal in Košice in Slovakia.

Since October 2005 P. prof. Adam has been a professor of Canon Law at the Angelicum in Rome; since 2006 he has also been a judge of the Interdiocesan Tribunal for the Rome Diocese and other dioceses in the Latium region. For the past two years he also has served as a defensor vinculi at the Metropolitan Tribunal in Los Angeles, CA (USA). He conducted his research at Catholic University in Lille (France), the Pontifical University in Salamanca (Spain), and at Providence College, RI (USA). He is one of the founding members of the Church Law Society, which he co-founded in January 1995.

On 15 December 2009 the Holy Father appointed Mons. ICDr. Stanislav Zvolenský, the Metropolitan and Archbishop of Bratislava, a judge of the Apostolic Signatura in Rome. For a number of years Mons. Zvolenský was the head of the Canon Law Department of the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Comenius University in Bratislava. He has been a member of the Church Law Society/Prague since 26 August 1998.

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Prezentace českého překladu Jeruzalémské bible

Dne 30. listopadu 2009 proběhla v historickém barokním refektáři dominikánského kláštera sv. Jiljí v Praze prezentace uvedeného díla, připravovaného po více než 30 let, které nyní vyšlo péčí Karmelitánského nakladatelství v Kostelním Vydří a Nakladatelství Krystal OP v Praze. Překlad pořídili manželé Prof. PhDr. František X. Halas a PhDr. Dagmar Halasová, za trvalé součinnosti dominikánského řádu již od dob skryté činnosti před rokem 1989, zejména pak za stálé pomoci bývalého provinciála tohoto řádu a nynějšího diecézního biskupa královéhradeckého Mons. ThLic. Dominika Duky OP. Na odborných korekturách překladu se podílela řada předních teologů z Čech i Moravy, obdivuhodná byla doslova mravenčí práce technických spolupracovníků.

Motu proprio Benedikta XVI. *Omnium in mentem* měnící některá ustanovení Kodexu kanonického práva

Dne 15. prosince 2009 byl prezentován ve Vatikánu text motu proprio Benedikta XVI. *Omnium in mentem* (datovaného dnem 26. října 2009), kterým se ve dvou oblastech mění některá ustanovení Kodexu kanonického práva.

První oblastí je ordinační právo, kde se jasněji vyjadřuje úkol jáhnů: diakonie liturgie, slova a lásky. Proto jim nadále není připisováno jednání v osobě Krista – Hlavy (*in persona Christi Capitis*).

Druhou oblastí je manželské právo, kde se odbourávají výjimky ze závaznosti požadavku kanonické formy uzavření manželství, překážky různosti náboženství a zákazu smíšeného manželství pro ty katolíky, kteří formálním úkonem odpadli od katolické církve (*actus formalis defectionis ab Ecclesia Catholica*); význam a formální náležitosti tohoto právního úkonu nedávno (roku 2006) zpřesnila Papežská rada pro výklad legislativních textů. Tímto se právní regulace vrací do situace, jaká platila podle dřívějšího Kodexu kanonického práva promulgovaného r. 1917.

Dosud však toto motu proprio nebylo úředně promulgováno – k tomu má dojít jeho zveřejněním v *Acta Apostolicae Sedis* (AAS), takže podle ustanovení kán. 8

CIC/1983 tato norma nabude účinnosti po uplynutí tří měsíců od datace příslušné částky AAS. Z toho důvodu zveřejníme již připravený překlad dokumentu až po jeho úřední promulgaci (spolu s přílohou dokumentující změny CIC/1983 i CCEO, jak byly zavedeny tímto motu proprio i motu proprio Jana Pavla II. *Ad tuendam fidem* z roku 1998, jehož překlad byl publikován v našem časopise v č. 10 – 2/98 na s. 124–127), zároveň již připravujeme odborné články věnující se této problematice.

redakce

Brief News

Presentation of a Czech Translation of the Jerusalem Bible

A Czech translation of the Jerusalem Bible was presented in the historical Baroque refectory of the Dominican Priory at St. Giles in Prague on 30 November 2009. It took more than 30 years to prepare the translation, which is now published by the Carmelite Publishing House in Kostelní Vydří and by the Publishing House Krystal OP in Prague. The work was translated by Professor PhDr. František X. Halas and PhDr. Dagmar Halasová, who are husband and wife; the Dominican Order cooperated with the translators during its secret activities in Czechoslovakia before 1989. Most notably, a former Provincial of the Order and the current Bishop of the Hradec Králové Diocese, Mons. ThLic. Dominik Duka, OP, provided great assistance to the translators. A number of prominent theologians from Bohemia and Moravia took part in specialized editing, and technical experts also invested significant and detailed work in the publication.

Motu Proprio *Omnium in mentem* by Benedict XVI Amends Certain Provisions of the Code of Canon Law

The text of Motu Proprio *Omnium in mentem* by Benedict XVI, dated 26 October 2009, was presented in the Vatican on 15 December 2009; the document amends certain provisions of the Code of Canon Law in two areas.

The first area is the canons on the holy orders, in which the diaconia of liturgy, word and charity function of deacons is clarified. After this clarification the function of acting “in the person of Christ” – the Head of the Church (*in persona Christi Capitis*) – is no longer attributed to deacons.

The second area is marriage law, where certain exemptions are eliminated; these exemptions were originally made to the requirement of the Canon Law compliant form of marriage and concerned the obstacle of difference of religion and prohibition of mixed marriages for Catholics who defected from the Catholic Church by a formal act (*actus formalis defectionis ab Ecclesia Catholica*). The significance and formal requirements of this legal act were refined in 2006 by the Pontifical Council for the Interpretation of Legislative Texts; this amendment returns the legal regulation to the previous status under the former Code of Canon Law that was promulgated in 1917.

This Motu Proprio has not yet been officially promulgated; the promulgation should occur through its publication in *Acta Apotolicæ Sedis* (AAS), and according to Canon 8 CIC/1983 the law will be effective three months after the date of publication in an AAS issue. The Church Law Review has prepared a translation but will publish it after the official promulgation; it will be published with an appendix documenting the amendments to CIC/1983 and CCEO as introduced by this Motu Proprio and also by the Motu Proprio of John Paul II *Ad tuendam fidem* from 1998 (a translation of which was published in Review No. 10 – 2/98 at pp. 124–127). The Church Law Review is also preparing articles on the topic.

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

BÁRTA, Milan, CVRČEK, Lukáš, KOŠICKÝ, Patrik, SOMMER, Vítězslav, *Oběti okupace Československa 21. 8.–31. 12. 1968*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 191 s., ISBN 978-80-87211-01-4.

CEGIELSKA, Katarzyna, (ed.), *Umysł otwarty na wiedzę, serce – na dobro, Rozmowy z Ks. Kardynałem Zenonem Grocholewskim*, Wydala Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej, Toruń, 2008, 118 s., ISBN 978-83-89-124-28-9.

DĘBIŃSKI, Antoni, *Kościół i prawo rzymskie*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2007, 239 s., ISBN 978-83-7363-608-8.

GROCHOLEWSKI, Zenon, kardynał, *Refleksje na temat prawa. Prawo naturalne. Filozofia prawa*, Wydalo Wydawnictwo HOMO DEI, Kraków, 2009, 101 s., ISBN 978-83-60998-31-1.

GROCHOLEWSKI, Zenon, kardynał, *La legge naturale nella dottrina della Chiesa*, Consult Editrice, Roma, 2008, 68 s., ISBN 978-88-903753-0-9.

KAŠNÝ, Jiří, *Manželství v západní tradici. Soubor kanonických studií*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006, 103 s., ISBN 80-7040-921-5.

KOLÁŘOVÁ, Marie (ed.), *Sbírka právních norem Arcidiecéze pražské z let 1945–2009*, Arcibiskupství pražské, Praha, 2009, 378 s.

KUDRNA, Ladislav, *Jeden ze zapomenutých mužů (Plukovník letectva Petr Uruba, pilot 311. československé bombardovací perutě, jako průvodce „krátkým“ 20. stoletím)*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 302 s., ISBN 978-80-87211-07-6.

MALÝ, Karel, TOMÁŠEK Michal (eds.), *Historické impulzy rozvoje práva*, Univerzita Karlova v Praze, 2009, 341 s., ISBN 978-80-246-1686-5,
z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, *Zákon o církvích a náboženských společnostech a rozvoj českého konfesního práva na počátku 21. století*,

HORÁK, Záboj, *Kmenové instituce církví a náboženských společností v USA a jejich právní postavení*.

MEZGLEWSKI, Artur (ed.), *Funkcje publiczne związków wyznaniowych*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2007, 479 s., ISBN 978-83-7363-604-0.

MISZTAL-KONECKA, Joanna, *Incestum w prawie rzymskim*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2007, 373 s., ISBN 978-83-7363-439-8.

POLIŠENSKÁ, Milada, *Zapomenutý „nepřítel“ Josef Josten*, Nakladatelství Libri ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, 751 s., ISBN 978-80-7277-432-6.

PYTER, Magdalena, *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2006, 174 s., ISBN 83-7363-381-2.

STANISZ, Piotr, *Porozumienia w sprawie regulacji stosunków między państwem i niekatolickimi związkami wyznaniowymi we włoskim porządku prawnym*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2007, 314 s., ISBN 978-83-7363-579-1.

TOMEK, Prokop, *Na frontě studené války – Československo 1948–1956*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, 117 s., ISBN 978-80-87211-14-4.

TOMEK, Prokop, *Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli v československých podmínkách*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 179 s., ISBN 978-80-87211-05-21.

VANĚK, Pavel, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 215 s., ISBN 978-80-87211-08-3.

VIRKNER, Patrik, ČERNOUŠEK, Štěpán, (ed.), *Praha objektivem tajné policie*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 287 s., ISBN 978-80-87211-11-3.

VOLNÁ, Kateřina (ed.), *Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro*, Sborník k mezinárodní konferenci pořádané v Praze ve dnech 7.–9. září 2008, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, 279 s., ISBN 978-80-87211-23-6.

Časopisy – Reviews

Ecclesiastical Law Journal, Cambridge University Press, Vol. 11, No. 3, September 2009.

Folia Theologica, Facultas Theologica Universitatis Catholicæ a Petro Pázmány, Szent István Társulat Publishing House, Volumen 19, Budapest, 2008, 386 s., ISSN 0866-238 X,

z obsahu:

CABAN, Peter, *Participatio actuosa und die kirchlichen Laiendienste in der Slowakei*,

SZUROMI, Szabolcz Anzelm, *Outlines of the Medieval Concordatary Law between 1122 and 1418*,

UJHÁZI, Lóránd, *Il diritto naturale dei genitori di educare i loro figli ed il dovere dei cattolici di assicurare una crescita spirituale cattolica*.

Paměť a dějiny, Revue pro studium totalitních režimů, ročník II, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, ISSN 1802-8241,

č. 3/2008,

z obsahu:

TOMEK, Prokop, „Špionáž“ v normalizačním Československu,

č. 4/2008,

z obsahu:

HRUBÝ, Petr, *O vině, nápravě a zapomnění*.

Paměť a dějiny, Revue pro studium totalitních režimů, ročník III, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, ISSN 1802-8241,

č. 1/2009,

z obsahu:

VEBER, Václav, *Jak to bylo s demisemi v únoru 1948*.

Právněhistorické studie, č. 40, Vydala Univerzita Karlova v Praze, Praha, 2009, ISBN 978-80-246-1522-6,

z obsahu:

BLAHO, Peter, *Cirkev a štát v antickom Ríme*, Etymologické a politicko-právne problémy spojené s raným kresťanstvom, s. 35–54.

KEJŘ, Jiří, *Teorie soudních důkazů ve středověkých právních a teologických naukách*, s. 95–14,

HRDINA, Antonín Ignác, *Concordia Discordantium Canonum Boloňského Mistra Graciána*, s. 327–341,

DAMOHORSKÁ, Pavla, *Vývoj manželského a rodinného práva v judaismu*, s. 379–391.

Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva, ročník 148, Ústav státu a práva AV ČR, Praha, 2009, ISSN 0231-6625,

č. 10/2009,

recenze a anotace:

Alessandro Catalano: Zápás o svědomí – Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách, Praha, 2008 (Václav Valeš, s. 1132–1133).

Roczniki Nauk Prawnych, Tom XVIII/1-2, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, 2008, ISSN 1507-7896.

Teologické texty, ročník 20, Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2009, ISSN 0862-6944,

č. 4/2009,

z obsahu:

KAFKA, Jan, *Román Josefa Jelena Stín katedrály*, Účtování normalizačního spisovatele s vlastní kněžskou minulostí, s. 170–176.

redakce

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (15)

*From the Prepared Dictionary of Church Law
Passagen aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts
Dal nascente dizionario di diritto canonico*

Aktuár

zast. též aktuář;

církevní → notář, zpravidla notář diecézní → kurie.

Bona matrimōnī

podle nauky sv. Augustina se v teorii kanonického práva rozlišují tři dobra manželství:

1. **bonum prōlis:** otevřenost plození dětí a závazek jejich výchovy (i výživy); v dnešní kanonické dikci odpovídá podstatné náležitosti manželství, zvané prōlis generātiō et ēducātiō (plození a výchova dětí);
2. **bonum fideī:** závazek věrnosti manželů;
3. **bonum sacramētī:** svátostný charakter manželství mezi pokřtěnými, který činí jejich konzumované manželství (→ matrimōnium ratum et consumātum) v kanonickém právu absolutně nerozlučitelným.

Ekumena

1. obydlená část světa;
2. společenství křesťanů různých vyznání, usilujících o překonání rozporů mezi církvemi, jakož o jejich spolupráci až po jejich konečné sjednocení.

Ekumenický

všeobecný, světový (→ katolický);

1. e. → koncil: v katol. církvi sněm, jehož hlasujícími členy jsou všichni katoličtí biskupové, udržující jednotu s Apoštolským stolcem; v pravosl. církvi je tento název používán pouze pro prvních osm sněmů, konaných na křesťanském východě;
2. e. hnutí: hnutí křesťanů různých vyznání, usilujících o překonání rozporů mezi církvemi, jakož o jejich spolupráci až po jejich konečné sjednocení. K tomuto cíli pracují e. společenství církví jako jsou:
→ Světová rada církví (World Council of Churches),

→ Konference evropských církví (Conference of European Churches),

→ Ekumenická rada církví v ČR, → Ekumenická rada církví v SR.

3. e. → patriarcha: čestný titul → pravoslavného patriarchy cařihradského (konstantinopolského), hlavy → aukokefální pravoslavné církve cařihradské, působící na území dnešního Turecka.

Junior, juniorka

z lat. iūnior: mladší;

v církevní mluvě speciální výraz pro řeholníka (řeholnici) po → slibech řeholních časných (po → profesi časné), před složením slibů řeholních věčných (před → profesi).

Kolej

→ kolegium.

Kolegium

z lat. collēgium: sbor, sdružení více osob;

1. kolegium → kardinálů, kardinálský sbor; počet příslušníků tohoto kolegia byl v minulosti stanoven kanonickým zákonem a několikrát změněn, v současné době není omezen;

2. kolej studentská: místo společného přebývání studentů, někdy i jejich vědecké a lidské → formace (tak v anglosaských zemích);

3. kolej jezuitská: → klášter jezuitů, obvykle místo formace → scholastiků.

Kardinál

úplným titulem: svaté církve římské kardinál;

příslušník kolegia nejbližších spolupracovníků → papeže, jmenovaný svobodně a výlučně papežem; každý k. je do dosažení osmdesátého roku věku voličem papeže (→ konkláve).

Kardinálové pomáhají papeži v řízení → katolické církve

1. společně ve shromážděních svolávaných papežem pod názvem → konzistoř;

2. individuálně jako nositelé různých církevních úřadů, zejména jako členové jednotlivých → dikasterií římské → kurie, zejména římských → kongregací.

Kardinálem může být jmenován pouze kněz; pokud není v době jmenování dosud biskupem, je povinen přijmout biskupské svěcení.

Kardinálové se dělí na

– **kuriální,**

tj. titulární → biskupy sídlící v Římě, věnující se především činnosti v římské

→ kurii, a

– extrakuriální,

tj. → biskupy diecézní či arcibiskupy z kterékoliv → diecéze či → arcidiecéze na světě; kardinálská hodnost není se žádnou diecézí či arcidiecézí spjata, výběr biskupů či arcibiskupů za kardinály je svrchovanou záležitostí papeže; také tito k. mají úkoly v římských → dikasteriích, které vykonávají při svých častých návštěvách Říma.

Tři stupně kardinálů mají již jen historický a ceremoniální význam. Jde o

– k. jáhny,

čtrnáct kardinálů s titulem nástupců dávných představitelů chudinských obvodů v Římě; také oni jsou biskupy;

– k. kněze,

většinu kardinálů, z nichž každý má titul jednoho z římských kostelů, který také pravidelně navštěvuje; také oni jsou biskupy;

– k. biskupy,

titulární biskupy suburbikárních (předměstských) diecézí, kdysi → sufragány papeže.

Zvláštní postavení mají

– k. protojáhen

první z kardinálů jáhnů, jehož úkolem je oznámit lidu zvolení papeže, a

– k. děkan

tj. předseda kardinálského sboru; kardinál biskup, titulární biskup ostijský.

Kardinální

z lat. cardō: stěžej;

stěžejní, hlavní, podstatný;

– k. ctnosti

pojem morální teologie, označující hlavní ctnosti; kolem těchto ctností se otáčejí všechny ostatní a mají v nich oporu, jako dveře ve svých stěžích (závěsech).

Kardinálský

co se vztahuje ke → kardinálům;

– k. klobouk

klobouk zvláštního tvaru, symbol kardinálské hodnosti;

– k. purpur

odstín jasně červené (nachové) barvy, kterým je zbarveno roucho kardinálů.

Kongregace

z lat. cōn: spolu, grēx: stáde; sg. i pl.;

církevní tělesa složená z většího počtu subjektů (osob nebo kolektivů);

1. → k. římské,

2. → k. řeholní,

3. nezasvěcený překlad anglického výrazu „congregation“, používaného v reformačních církvích; správně: sbor.

Kongregace římské

dříve zvané jako kongregace „posvátné“ (sācra cōngregātiō);

→ dikasteria Apoštolského stolce, která připravují dobrozdání a prohlášení činěná jménem ústředí katolické církve a jsou orgánem v církevním správním řízení (obvykle odvolací instancí); obdařené i určitou v kanonickém zákoně přesně vymezenou zákonodárnou pravomocí, výjimečně i soudní (kongregace pro nauku víry);

každá k. se skládá z jistého počtu → kardinálů (kuriálních i extrakuriálních), jiných arcibiskupů a biskupů (titulárních) i v kurii pracujících kněží;

členové kongregací jsou jmenováni papežem, v čele každé kongregace stojí → prefekt.

Podle zákona o římské kurii Pastor bonus z roku 1988 jsou kongregacemi tato dikasteria:

Kongregace pro nauku víry,

Kongregace pro východní církve,

Kongregace pro Boží kult a disciplínu svátostí,

Kongregace pro svatořečení,

Kongregace pro biskupy,

Kongregace pro evangelizaci národů,

Kongregace pro kleriky,

Kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života,

Kongregace pro semináře a studijní instituty.

Kongregace řeholní

1. sdružení jistého počtu klášterů, zpravidla mnišských nebo řeholních kanovníků, téhož řeholního řádu,

2. druhý typ řeholních institutů zasvěceného života, vedle řeholních řádů. Jde o instituty mladší, které se v minulosti lišily od řeholních řádů především charakterem řeholních → slibů. Dnešní Kodex kanonického práva již nečiní mezi řeholními řády a řeholními kongregacemi rozdílů.